

CENGİZ DAĞCI

**ÖLÜM ve
KORKU
GÜNLERİ**

roman

VARL

eskikitaplarim.com

CENGİZ DAĞCI

ÖLÜM VE KORKU GÜNLERİ

roman

İkinci basılış

V A R L I K Y A Y I N E V İ

Ankara caddesi, İstanbul

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 236

Bu kitabın ilk baskısı «Büyük Cep Kitapları» serimizde 207 sayı ile mart 1962'de yayınlandı.

Varlık yayınları. sayı: 1782
İstanbul'da Gül matbaasında dizilmiş,
Dilek matbaasında basılmıştır.
Nisan, 1974

**Bu kitabın gerçek sahibi
Regina - B. Kleszko'ya:**

O büyük faciadan sonra 1944 kışı Berlin'de tekrar buluştuk. Geceyi edebiyata hevesli iki arkadaşımın evinde geçireceğimi ve seninle ancak ertesi günü sabah saat dokuz sularında Warschauer Brücke'de buluşabileceğimizi söylemiştim. O gece iki arkadaşımınla üç Rus şairi S. Yesenin, A. Block ve Mayakovski üzerinde konuştuk. Konuşmalarımız tartışmalı geçti. Gereksiz, saçma şeyler üzerine konuşuyorduk doğrusu, fakat üçümüz de gençtik ve edebiyata tutkunduk. Ertesi sabah uyanınca bu konuşma gene de aldı yürüdü ve akşam saatlerine dek devam etti. İtiraf etmeliyim ki seni aklımın kenarından bile geçirmiyordum. Tartışmalarımız sona erince seni hatırladım ve hemen dışarı fırlayıp Warschauer Brücke yolunu tuttum. Sen oradaydın. Soğukta, eski, yıpranmış paltonun içinde bü-

zölmüş, beni bekliyordun. Beni görünce de ses çıkarmadın. Sadece gülümsedin. Sonra koluma girdin ve beraberce köprüden uzaklaştık. Beni mi, edebiyatı mı daha çok seviyordun? Bilmiyorum. Bunun önemi de yoktu. O günden sonra da bir daha ayrılmadık.

C. D.

I

Anamı sevmiyorum. Oysa kalbinde yakınına karşı sevgi ve bağışlayıcı duygular besleyen bir hıristiyan kızıyım. Ömrümün her pazarı kilisede diz çökerek kalbimi kin, garaz ve cimriliklerden arıtması için Aziz Meryem Ana'ya dua ederim, yalvarıp yakarırım. Kiliseden çıkınca da hayata ve dünyaya hemen başka gözle bakmakta, daha doğrusu dünya üstünde ömür süren ve insan adıyla adlanan yaratıkları olduğu gibi görmekte hiç de gecikmiyorum. Onları anlamaktan âciz miyim ben? Sanmam, Kaldırımında dilencinin çıplak elinde tuttuğu tepsiye gümüş para bırakıyorum; kışın soğuşunda kapı aralığında boynu bükük, kızıl boyalarının altında yüzü soğuktan mos mor, müşteri bekliyen kadine yürekte bir ilgi duyuyor ve acıyarak bakıp geçiyorum yanından. Onlardan biri, kim olurlarsa olsunlar, onlardan biri olduğumu hissediyorum. Ve evet, herşeyden önce iyi bir hıristiyanım. Ama...

İki hafta önce, kaldığımız Sliska sokağında Alman askerleri oniki kişiyi yakalayıp Pavlak hapishanesine götürdüler. Polonya gizli teşkilâtı tarafından öldürülmüş general Kuçera'nın hesabını bu oniki kişi, kendi hayatlarıyla ödeyecekler. Bundan

eminim. Aralarında iki de kız varmış. O gün evimizde yoktum. Bu iş saat tam beşte olmuş. Evde bulunsaydım o oniki kişinin biri de ben olacaktım herhalde. Ama ben saat tam beşte sokağın karşı yakasındaki Kazimir Paplawski'nin dükkânına gazoz almağa gitmiştim. Eve dönüşümde anam bana olup biteni anlatırken sonsuz bir sevinç duydum. Yüreğim hopladı. İçim içime sığmıyordu. Ne güzel! Ya evde olsaydım... Hâlâ seviniyorum evimizde bulunmadığıma. Tanrı korudu beni, kalbim ve tenimle bağlı olduğum Meryem Ana korudu beni, diyorum. Öyledir de! Ama ötekilerin ölümleri? Onların ölümleri sevindiriyor mu beni? Onlar benim yakınlarım... Onlar da benim gibi yaşadılar, hayatı sevdiler. Aynı Tanrıya taparak, aynı gün ışığını görüp, aynı havayı ciğerlerine alıp yaşadılar! Onlar da bugün benim yürüdüğüm aynı kaldırımlara basıp yürüdüler! Evet, benim ruhum onlarınkine karışmış, belki vücutlarımız da yanyana bu şehrin sokaklarında dolaşmıştır. Biz bir bütündük. Ben o bütünün bir parçasıyım. Onların ölümleriyle şimdi benim de bir parçam kopuk, bir parçam eksik olmalı. Şimdi, iki hafta önce onların basıp yürüdükleri yerlerde yürürken bu kopuğu kendimde, kendi içimde duymalıyım ben. Ağlamalıyım. Ağlayıp sızlamalıyım. Diz çöküp onların bastıkları, yürüdükleri yerleri öpmeliyim. Hiç değilse karalara bürünüp kilisenin loşluğunda kendimi dualara bırakmalıyım.

Onların öbür dünyada mesut olmaları için dua etmeliyim. Ediyorum. Ediyorum ama, onların hayattan ayrılmalarındaki acıyı, onlarla birlikte içimden ve vücudumdan koparı hissetmiyorum ben. Yüzüm ne kadar dertli, ne kadar kederli olursa olsun, yüreğimin en derin bir yerinde sevinçli ve mutlu olduğumu hissediyorum. Tanrım, Tanrım! Yalan değil bu! Gerçeğin ta kendisi! Onların hesabına yaşadığıma gizli gizli seviniyorum ben. Yoksa hıristiyanlıkta insanın ruhuyla uzlaşamayan bir çeşit garaz ve yalancılık mı bu?... Hayır, hayır! Bir noksan mı desem? Tanrı kalplerimizin içine sevginin yanı sıra şeytanca bir duygu da mı koymuş? Ah, ne kadar saçma bir kızım meğer! Bu son günlerde yaşadıklarımı yazmaya karar vermeden önce benim kafam ne kadar zengindi, ne kadar derin düşüncelerle yüklüydü. Ama bu düşüncelerim, beni bırakmışlar artık. Dünkü düşüncelerim benden uzakta, çok uzaktalar. Daha dün gece yatağa girdiğim zaman bu düşünceler beynime hücum etmişlerdi. Şimdiyse... Şimdi boşum. Geri döneceklerine de inanmıyorum. Böyle oluşu belki daha iyi. Ben gene de tasasız olacağım. Evet, evet! Dışarıda sokaklarda, her adımda ölüm gözlerimin ta içine bakarken, sayılı günlerimi yaşarken bile tasasız, hoş, mutlu ve tatlı bir ömür hırsına kapılıyorum ben.

Kimim ben? En sevdiğim Varşova'nın bu sokaklarının, parklarının, meydanlarının, ıssız bir

kabristana döndüğü şu anda bile ben yaşıyorum ve mesudum. Çocukken üstünde koşup oynadığım kaldırım taşları sökülmiş, darma dağın edilmiştir. Lokantaların akşam saatlerinde açık pencereleri solgun ışıklar gerisindeki loşluklardan tango sesleri getirirdi bana; dinlerdim. Şimdi bu lokantaların yırtılmış kadifeleri ayaklar altında çamurlardadır; sarı, yeşil, kırmızı abajurları, köklerinden sökülmüş, solgun palmyeleri yollara fırlatılmıştır. Bütün bunlar benim bencil kalbimde az da olsa bir acı ma duygusu uyandırmıyor. Ben kimim? Ölenlerin canları da en az benim canım kadar kıymetliydi, bunu anlamak istemiyorum. Hayır, pekâlâ anlıyorum, ama hissetmeğe gücüm yok. Niçin? Niçin beri söyleyim? Ne zamana dek sürecektir bu savaş? Bana öyle geliyor ki, kendi sağlığım, esenliğim pahasına, bütün bu sevimli şehrin bir mezarlık haline gelmesini dileyebilecek kadar alçak bir kızım ben. Ama yok. Hiç de öyle değilim. Şimdi burada dün gece düşündüklerimi yazabilseydim, öteki dünyada, benim Varşova'm için canlarını veren o tüysüz yanaklı, beyaz ve kirli yüzlü çocuklarımız; dışarıda kimbilir kimlere soğuk mezar olmuş kaldırımlar affederlerdi beni. Buna eminim. Ama işte, neylersin ki, yazmağa karar verdiğim andan beri içim, hep aldatıp duruyor beni. Aldatıyor mu? Sadece aldatıyor mu? Ah, yalnız aldatsaydı keşke! İçgüdüm bana karşı bir zalim kesilmiş âdeta. Evet, zalim,

hain, bana karşı! Ama ben ona teslim olmayacağım. Olamam. İçgüdüm beni bu şehirden, bu insanlardan ayıramaz. Ben onlardanım. Onların bir parçasıyım. Ya içgüdüm benden güçlü olur da beni yenerse? Kırarsa beni? Yanan, çöken Varşosa'yla ben de çökersem? Ben de Varşova gibi yerle bir olursam? Oh, yok! Varsın yansın Varşova! Benim güzel Varşova'm! Bu şehir yalnız içgüdümüzün ürünü değil ki! Onu kuran, yaşatan, güzel ve sevimli eden bizim içgüdümüzden başka bir şeydir. Nedir? Bilmiyorum. Hem ben bu şehri düşünmemeliyim. Ben, başlarımızın üzerinde durmadan dolanan ölümün en korkunç dakikalarında dahi, insanın yakınına karşı duyduğu sevgiyi ve bağlılığı, bu sevgi ve bağlılığın biz hıristiyanlarda ne kadar derin olduğunu anlatmak için çırpınıyorum. Bu sevgiyi kendi yüreğimde aradım ilkin. Ama benim yüreğim bana:

“— Yalan!” diye haykırdı.

Yalan mı acaba?

“— Elbette yalan!” dedi kalbim.

İspat ederim, yalan değil, yalnız gayret ver bana Tanrım, düşündüklerimi yazabileyim. Evet, gayret... Ama yazmağa her oturuşumda kalbimin sesi kulaklarımda çınlıyor:

“— Kendi içine bakmadan, kendini görmeden yazamazsın.”

Evet, bunu biliyorum.

“— Kendi içine bakınca da göreceğin nedir,

haberin var mı?" diyor o ses, ve ben susuyorum. Susarken ömür benim için korkunç, ömür benim için çekilmez, dayanılmaz bir yük oluyor. Susarken suçlu ve hayatta yersiz, olduğumu hissediyorum ben.

II

Geçen yılın ilkbaharıydı. Gününü hatırlamıyorum. Önemi de yok. Akşam üstüydü. Varşova göğü, Ghetto'nun pis kaldırımlarından, çökmüş damları üstünden yükselen kirli ve karaca dumanlarla örülüydü. Ghetto yanıyordu. Bir haftadan beri Varşova, yahudi cesetlerinin, yahudi paçavralarının kül ve yanık kokularıyla kokuyordu. Müzik öğretmenimin evinden çıkmış, Marşalkowski caddesindeki gizli teşkilâtın evrakını çantama almış, evimize dönüyordum. Oturduğum Sliska sokağına sapınca kokular daha da kesin, içimi bulandırmıya başladı. Ghetto'dan doğru sürekli tüfek sesleri, bomba patlamaları geliyordu. Aldırmıyordum. Sliska sessiz ve kimsesizdi. Ben mesuttum. Yanan ve çöken Ghetto, bir mahşer içinde ölümü beklemekte olan bunalmış insan iniltileri, çocuk çığlıkları, az da olsa bir acıma duygusu uyandırmıyordu benim bencil kalbimde. Ben bencil, duygusuz diyorum da kendime öyle olduğuma yine de inanmıyor, inanmak istemiyorum.

Ama nasıl inanmıyayım! Sliska'ya sapınca Mihal'le karşılaştım. Evet, benim Mihal'imle! Mihal elimi sıktığı an, bütün dünya ansızın benim oluverdi. Sanki dünya da, hayat da birden bire gözlerimden silindi de benim için var olan, gerekli olan tek bir Mihal kaldı. Onunla bir yerde, nerede olursa olsun, insanların gözlerinden uzakta bir yerde, yalnız ikimiz, ben ve o, iki güncük, bir güncük kalabilsem! Ah, öyle bir güncük için kırk yıllık ömrümü vermeye razıyım! Yalnız onunla, onun kucağında, onun kolları arasında...

O gün Mihal bana, ertesi sabah St. Yan kilisesinin duvarı yanında, Meryem Ana heykelciğinin altında benimle buluşmak istediğini söylemişti. An-neme bir yalan uyduracaktım o akşam. Yarın onunla mutlaka buluşmalıydım. Belki birazcık vakit bulur da, birlikte kiliseye girerdik. Onun yanında dua ederdim kilisede. Mihal'in gözlerindeki ışıltılar en az bir hafta saadetle doldururdu kalbimi.

Ayrılmıştık. Ayrılmadan önce eğilmiş, elimi avucuna almış, sıcak dudaklarıyla öpmüştü. Sonra kirli muşambasının yakasını kaldırmış, muşambasının altında gizlediği otomotik tüfeğini koltuğunun altına sıkıştırıp gitmişti.

O akşam Ghetto'nun yahudilerine acımak şöyle dursun, çevremdekiler, içinde yaşadığım şartlar bile vız geliyordu bana. Dünya benimdi sanki. Sevincime engel olabilecek herşeyi kırmak, yok et-

mek istercesine bir gurur, bir çeşit küstahlık vardı içimde o akşam. Hafif, kuş gibiydim. Mihal'in sevgisiyle kanatlanmış, sevgimin üstünden koşarak evimize varmıştım.

Yemek yemedim o gece. Karanlık çökünce yatağa girdim. Hava sıcaktı. Ben de sıcaktım. Annem, komşumuz ihtiyar Karbonski'nin evine gitmişti. Tıs yoktu. Ah benim Mihal'im!... Sessizliği aradabir kısa aralıklarla Ghetto tarafından gelen tüfek sesleri bozuyordu. Çok uzaklardaki bir uçağın ağır uğultusu duyuluyordu. Dolunay açık pencerenin karşısında idi: Kül rengi göğün kenarından Varşova'nın kara damlarına bakıyordu. Mihal hangi damın altındaydı? Ya şu karşı sokaktan çıkıverse şimdi? Biliyordum, gelmeyecekti, Mihal! Gelemezdi. Kimbilir nerede tuzak kurmuş, Almanı bekliyordu.

Pencereden çekildim. Yalnızım. Kerevetime doğru yürürken, ceviz dolabın açık kalmış kapısının aynada kendimi görüyorum. Güzel bir kızım. İpek geceliğimin içinde, güzel bir kızım âdeta. Dönüyorum. Dolgun omuzlarıma, kalçalarıma bakıyorum. Ellerim göğüslerime kayıyor. Gözlerimi göğüslerimin üstünde gezdiriyorum. Güzelim tabii... Soyunsam mı acaba? Hava sıcak... Annem Karbonski'lerde. Soyunsam mı? Çırlıçılak... Ah benim Mihal'im! İçim burkuluyor. Kulaklarımda bir uğultu var. Yüreğim çarpıyor. Ellerim titriyor.

Kalbimdeki çarpıntıyla ellerim daha da garip titriyorlar... Omuzlarım sarsılıyor. Sarsıntılar omuzlarımdan dalga dalga ayaklarımın dibine iniyor. Güzelim ya, sevgi değil bu! Ama sevgi! Değil! Ah, Meryem Anacığım, inan bana, sevgidir bu! Mihal beni bu halde görmedi. Ateş içindeyim. Kendimden geçmişim galiba. Bütün vücudum, bütün varlığım la soğuk aynaya yaslanarak ağlıyor, ağlıyorum.

III

Ertesi gün St. Yan kilisesine gittim. Mihal yoktu. Bekledim. Gelmedi. Öğle üstü gene gittim. Mihal yok. Bulacağım Mihal'i! Bulmalıyım. Akşam olmuş, sokaklar boşalmıştı. Boyalı kadınlar etlerini satmak için yorgun argın sokaklara çıkıyorlardı. Alay alay, silâhli almanlar, istasyona doğru ilerliyorlar. Ben duvardaki Meryem Ana heykelciğinin dibinde Mihal'i bekliyordum. Yoktu Mihal. Saat sekize yaklaşıyordu. Yasak saati. Nerdeyse Almanlar gelip beni "Kara Marya"ya alacaklar, önce Pavlak hapisanesine atacaklar beni, sonra da ver elini Almanya!... Belsen kampı, belki de Osventim. Mihal'in yüzünü değil, basıp yürüdüğü bu kaldırımları bile göremeyeceğim bir daha.

Yarın kapıcı ihtiyar Karbonski'nin eline bir beşbinlik sıkıştırmalıyım. Polonya polisleri arasın-

da tanıdıkları varmış, gider benim için de bir “Fahişe vesikası” alır Almanlardan. O belgeyle gece saat onbirlere kadar sokaklarda dolanır, Mihal’i ararım. Orospu vesikası! Evet, ben de çantamın içinde, Mihal’in fotoğrafı yanında vesika taşıyacağım. Ayıp mı? Nesi ayıpmış!... Natalya Feliks’in üç çocuğu var. Kocasını Stefan Feliks, harpten önce Varşova üniversitesinin en ünlü profesörlerinden biriydi. Çalıştığı pastacı dükkânında işini ancak saat dokuzda bitirdiği için o zavallı kadın da orospu vesikası almak zorunda kaldı. Hem vesikayı aldığı gün sevincinden komşularına çay ziyafeti verdi. Evet, yarın, belki bu gece, Karbonski’yle konuşmalıyım.

IV

Sokaklar bomboş. Sliska’ya saptım. Monoton sessizlik kimbilir ne zamandan beri devam ediyordu bu sokakta. Adımlarımı açıyorum. Arada bir başımı çevirip arkama bakıyorum. Görünürde Alman falan yok. Bir çağrım ötede, oturduğum dört katlı evin çifte kanatlı, yeşile boyalı kapısının önündeki güvercinler de yuvalarına gizlenmişler, uğultuları işitilmiyor. Evde olmadığımı annem Karbonski’ye bildirmişti her halde. Karbonski kapının gerisinde bekliyordur şimdi beni. Az sonra açıyorum adımlarımı. Yüz metre kadar ilerimde,

yan sokaktan, hızla bir araba çıkıyor. Araba sola dönüyor. Duruyor. Arabanın üstünde iki kişi var. İkisi de ayakta. Ses etmeden bana bakıyor, beni gözetliyorlar. Yavaşlıyorum. Arabadaki adamlardan biri, beni gözetlerken yanındaki arkadaşına baş işaretleriyle kaldırımını gösteriyor. Az daha yavaşlıyorum. İkisi de tedirgin. İkisinin de gözleri bende.

Şimdi adam, arkadaşının yüzüne bakmadan, başıyla gene kaldırımını işaret ediyor. Adam, arabadan atlayıp sokağın altından geçen lâğım kanalının demir kapağını kaldırıyor. Kanaldan insanlar çıkıyorlar... Şimdi ağır ağır yürüyor, kanaldan sokağa çıkıyorlar... Şimdi ağır ağır yürüyor, kanaldan sokağa çıkan insanları sayıyorum: bir... iki... beş, altı! Her birinin saçı sakalına karışmış. Yırtık pantolonlarının paçalarından çıkan bacakları değnek gibi ince. Yüzleri korkunç. Birer birer, ta cehennem dibinden çıkıyorlar sanki. İki adamın yardımıyla arabaya doluşuyorlar. Arabanın yanından burnumu tıkıyarak geçip gidiyorum.

“Kaçıyorlar” diye düşünüyorum.

“Pis yahudiler... sıçanlar...” diye düşünüyorum, artık onlara bakmadan yoluma devam ediyorum. Fakat avlu kapısına varmadan üç patlayış! Tak-trak-trak! Sol yanda antikacı dükkânının penceresi altındaki mermer duvarı üç kurşun deldi. Ara-

ba, sokağın kefi kafaları gibi yuvarlak taşları üstünden kuru bir tıkırtı koparıp geçti gitti.

Döndüm. Üç yüz adım ötedeki evin köşesi gerisinden çıkan üç tüfek namlusu gördüm. Araba yoktu. Kanal kapağının yanında dizleri ve elleri üstünde bir yahudi duruyor, bana aptalca bakıyordu. Ne yapacağımı bilmiyordum. Yahudinin bakışları, köşeden çıkan namlular, mermere saplanmış üç kurşun, kafamı karma karışık etmişti. Bütün bu olup bitenler gerçek miydi? Bilmiyorum. Ölümle hayatın arasında mıydım yoksa? Hayır, hayır! Hayat orda, o soğuk mermerde, dizleri ve elleri üstünde çömelmiş yahudinin yüzüme aptalca bakışında, duvar köşesinden çıkan tüfek namlularındaydı.

Kulaklarımda bir uğultu vardı. Beni beklemekten demirleri paslanmış yüce kapılar gıcırtyla açılıyor, hafifçe titriyen ayaklarımın dibinde başlayan sonsuzluğun yolu uzaklara uzayıp gidiyordu.

Üşümüş gibiydim. Çantamı koltuğumun altına sıkıştırdım. Boş kalan avucumu açtım. Hafif ve soğukça bir yel terli avucumun içini yaladı. Gözlerim yerde, kımıldanmadan ne kadar durduğumu bilmiyorum, başımı kaldırdığım zaman, demin kanal kapağının yanında dizleri ve elleri üstünde duran Yahudi'nin, şimdi bana doğru sürüklendiğini gördüm. Sokağa esmer akşam çökmüştü. Çıt yoktu. Akşamın içinde gizlenmiş gözler, beni ve Yahudi'yi gözetliyorlardı. Kaçmak istiyordum. Nereye? Kim-

den? Neden? Kaçmak isteyişimin sebebi gözlerimin önünde apaçık dururken içimin bana bu soruları sorması o kadar şaşırtıcıydı ki! Kaçmadım.

V

Oturduğumuz evin üç yüz adım adar uzağında duruyor, Yahudi'yi aklıma bile getirmiyordum. Öylece ne zamana dek durdum, bilmiyorum, kulaklarıma sokağın kuru taşlarında bilenen çizmelerin nalça sesleri çalındı: Rrap, rrap!... Rrap, rrap!... Başımı kaldırdım. Üç Alman, sokak ortasında, Yahudiye doğrulmuş tüfeklerinin uçlarında ölüm, bize doğru yürüyorlardı. İki adım geri çekildim. Döndüm. Kaçıyordum ki, yahudi arkamdan bağırды:

— Bayan!

Kaçmalıyım, kaçmalıyım, kaçmalıyım ben!

— Bayan!

Pis Yahudi.. Bana ne? Kaçmalıyım!

— Bayan!

Geberiyor işte. Niçin bağırıyor? Her an tüfekler ateş edecek ve o, sokağın altından çıkmış o Yahudi, olduğu yere cansız serilecek. Bana ne? Kaçmalıyım!

— Bayan! Ba-yan! Dur dedim, dur!

Durdum. Sokak boştu. Her yer donuktu. Hayat soluğunu tutmuş, bana ve Yahudi'ye bakıyordu. Yalnız ben ve Yahudi. Ve hayat sesleri... Ölüm

sesleri: Rrap, rrap!

Yahudiye baktım:

— Ne var?

— Yaralıyım.

— Bana ne?

— Kaçamıyorum.

— Ben seni kaçırمام.

— Yaralıyım dedim.

— Ne istiyorsun?

— Kimsem yok.

— Daha iyi. Geride öksüz kalmaz.

— Haklısın. Geride öksüz kalmaz.

— Geliyorlar. Öleceksin.

— Evet. Kaç artık.

— Allah rahmet etsin sana.

Solgun yüzü aydınlanıverdi birden:

— Sağ ol! Haydi kaç? Dur bir saniye!... Bak, Almanlar ateş edecekler. Dur! Dinliyor musun? Ben Aron Goldstein'im. Halin sonundaki balıkçı dükkânı... Rihtik Goldstein'lerden Şolom Goldstein'in oğlu, Aron Goldstein'im. Unutma. Kaç şimdi, kaç!

Yüzü beyazdı. Bembeyazdı. Bir damla kan kalmamıştı yüzünde. Mavi gözlerinin içinde dünyayı ve hayatı tanımaya başlayan bir çocuğun gözlerindeki gülümseyiş vardı... Tüfekler patladı. Yahudi sol bacağına uzattı. Uzattı, uzattı. Sonra yavaş yavaş titriyen bacağına altına topladı; toparlandı, bir kedi gibi büzüldü. Bacağı titrerken ensesini sımsıkı

kavramış eli birdenbire gevşeyip yüzüne kaydı. Gü-lümseyen gözleri avucunun ve açık kalmış parmak-larının arkasında gizlenmişti. Sokak ortasında du-rak ve tüfeklerinin namluları hâlâ tüten üç Alman, Şolom Goldstein'in oğlu Aron Goldstein'e bakıyor-lardı.

VI

Kapı açıldı. Karşımda bay Karbonski duruyor-du. Yüzü her zamanki gibi soğuktu. Kımıldamıyor-du. Muammalı gözlerini yüzümde dolaştırıyordu hep. Niçin ses çıkarmıyor Karbonski? Aron Golds-tein'in ölümünü gördü elbet. Almanlar ateş ettik-leri sırada kapı aralığından bakmıyor muydu? Kal-dırımında Aron Goldstein'in cesedi yatıyor. Bilmi-yor mu bunu Karbonski? Çeksin gözlerini yüzüm-den! Sokaklarda Goldstein yatıyor! Koşsun!... Ni-çin ses çıkarmıyor?

Karbonski soğuk ve en tabii bir sesle konu-şuyor:

— Bayan Teresa, kapıyı kilitleme vakti geldi. Bir sattir bekliyorum sizi burada. Neden geç kal-dınız?

Karbonski'nin Aron Goldstein'in ölümünden haberi yok mu yoksa? Benim yüreğim kan ağlı-yor. Karbonski konuşuyor. Bana mı söylüyor? Ki-mim ben? Karbonski kim?

Elimi kapıdan çekip avluya doğru yürüyorum. Yanımda:

— İki gündür duvar saatinin kuşu ötmüyor. Küçük Leon o sate bayılırdı, diyor Karbonski.

Duruyorum. Dönüp sokak kapısına bakıyorum. Karbonski sözüne devam ediyor:

— Küçük Leon kuşun yuvasından çıkacağı vakti öylesine bilirdi ki, yatağının üstüne tırmanır, gözleri saatte, elleri ve dizleri üstünde durarak kuşun görünmesini beklerdi. Kuş çıkınca, Leon da kuşla beraber ötmeye başladı. İki gündür kuş ötmüyor bayan Teresa. Bütün gün o saatte uğraştım. Biraz daha uğraşacağım, gene de ötmezse yarın saatçiye götüreceğim.

Gözlerimden birden yaşlar boşanıyor.

— Bayan Teresa! Ağlıyor musunuz? Bayan Teresa!... Niçin? Niçin?

— Aron Goldstein... Öldü!.

— Goldstein mi?

— Rihtik Goldstein'lerden, Şolom Goldstein'in oğlu. Halin sonundaki balıkçı dükkânı...

— Öldü mü sahiden?

— . . . . .

— Emin misin öldüğüne bayan Teresa?

— Kaldırımda yatıyor.

Karbonski şimdi düşünceli. Kendi kendine konuşuyor:

— Aron Goldstein... Bu isimde birini tanıımı-

yorum. Öldü desene. Aron Goldstein... İyi saatçiler vardı Halde. Mayko Beyber'i iyi tanırım. Tabii, onun dükkânı iki yıl önce kapatıldı. Pes! Mekanizması noksansız. Ama kuş... İnatçı işte. İki gündür ötmüyor. Biraz daha uğraşacağım...

Karbonski susuyor. Ağır gözlerini yüzüme doğru kaldırıyor. Sesi azıcık titrek:

— Aron Goldstein... Öldü mü dedin bayan Teresa?

Sonra bana yaklaşip kolumu tutuyor ve beraberce kapıya dönüyoruz. Ben artık ağlamıyorum. Karbonski yanımda. Korkmuyorum. Karbonski kapıyı aralıyor. Sonra baş işaretleriyle beni yanına çağırıyor. Karbonski'ye yaklaşip başımı aralanmış kapıdan sokağa uzatıyorum. Sliska sessiz. Ne ben konuşuyorum, ne bay Karbonski. Sliska'nın tüm evlerindeki insanlar da, soluklarını göğüslerinde tutmuş, kapı ve pencere aralarından kaldırımlarda yatan Aron Goldstein'e bakıyorlar gibime geliyor. Sanki her an Aron Goldstein ayağa kalkıp Sliska boyunca bir yere, bilinmedik duyulmadık bir yerlere gidecek; bizler de, yani ben, Karbonski, evlerdeki insanlar ve sokağın soğuk taşları, onun ayak seslerini dinliyeceğiz. Ama Aron Goldstein kalkmıyor. Başımı az daha uzatıp Aron Goldstein'e bakıyorum. Orda yatan Goldstein mi? Hayır! O artık Aron Goldstein değil. Aron Goldstein başka bir yerdedir. Bilmiyorum nerede olduğunu. Ama bana

o kadar yakın, o kadar yakın ki!... Belki bu gece, belki yarın; nerde ve nasıl bilmiyorum ama onunla mutlaka karşılaşacağım hissiyle geri çekilip kapıyı kapatıyorum.

Karbonski acıyarak bakıyor yüzüme... Bir şeyler söylemek istiyor Karbonski, ama boğazındaki yumruyu yutamıyor bir türlü. Elini sıkıyorum:

— İyi geceler bay Karbonski.

— İyi geceler bayan Teresa.

Uzaklaşınca durup Karbonski'ye bakıyorum.

— “Zaduşki“ akşamı Anin'e gidecek misiniz?

— Tabii, tabii gideceğim bayan Teresa. Ama “Zaduşki”ye daha vakit var.

— Evet...

Merdivenleri çıkarken Aron Goldstein'i değil, Karbonski'yi düşünüyordum.

VII

Niçin bilmem, Karbonski bir zamanlar yaşamış ve artık yok olmuş insanları temsil ediyormuş gibi geliyor bana. Üç yıl önce bu eve taşındığımız zaman (Yirmi üçümdeydim) Karbonski'nin yaşına aldırduğım yoktu. Geceleri onun sağlam göğsünde büzülmiş, onun sıcak soluğuyla ısınmış görüyordum kendimi. O zamanlarda isteseydi pekâlâ karısı olabilirdim. Sonraları, Karbonski'yi daha yakından tanıdıkça, bu arzum bambaşka bir kalıba girmeğe

başladı. Evet, Karbonski'ye karşı bu cins duygularım çok şükür uzun sürmedi, ama gene de ruhen kendimi Karbonski'ye bağlı hissediyorum. Bazan tiksiniyorum ondan, bazan da, neden bilmem, onusuz yaşıyamıyacağım sanısına kapılıyorum. Benim gibi dindar bir katolik olmasaydı pekâlâ korkardım da ondan. Oysa korkuma doğru dürüst bir sebep bulamıyorum. Yalnız bazan onun gözleri içinde ölmüşlerin ruhlarını görür gibi oluyor, yaşadığım dünyaya ölmüşlerin ruhlarıyla birlikte Karbonski'nin gözleri içinden baktığımı sanıyorum. Karbonski benim için özel bir duygu ve sevgi beslemiyor. Beni başkalarından pek ayırt etmiyor Karbonski. Zaten o bir millete, bir mezhebe mensup insan değil sanırım. Böyleleri dünyada çok mu, bilmiyorum, ama olanlar pek garip insanlardır gibime geliyor.

VIII

Aron Goldstein'in ölümünden üç ay sonra "Zaduşki" gününün akşamı, Anin'deki mezarlığa Karbonski'nin karısı ile çocuğunun kabirlerine mum yakmağa gittiğimizde, ömrümde ilk olarak insanların hem bedence, hem de ruhça bilinmez ve anlaşılmaz yaratıklar olduğunu duydum ve ister istemez kendi ömrümü, daha çok kendi ömrümün sorununu düşündüm. Ama ömrümün sonu bana dünyaya geldiğim günü hatırlattı. Yani kapkara bir gü-

nü. Ürperdim. Doğduğum günden sonra yavaş yavaş dünya aydınlığına kavuştuğumun farkına varınca, saçlarımı hafif bir rüzgâr okşadı, korkularım dağıldı, kalbim, nereden geldiğini bilmediğim, tatlı bir mutlulukla doldu.

Akşam olmuştu. Akşamın karanlığına bürünen mezarlığın sessizliği benim dünyamın sessizliğiyle kucaklaşıyor, dünyamla ölmüşlerin dünyası bir tek dünya oluyordu. Bu iki dünyayı birbirine bağlayan mezarların soğuk haçları gözle görünmeyen ömrün işaretleri gibi gözlerimin önünde duruyorlardı. Ama ömrün nerede başlayıp nerede bittiğini ben bilmediğim gibi, o haçlar da bilmiyorlardı. Karbonski yüzlerce mezarın başuçlarında yanan mumların solgun ışıkları arasında yürüyor, mezarların üzerine, kendi içinden kopmuş aziz bir şeyin üzerine eğilirmişcesine eğilip taşlardaki yazıları heceliyor, arada bir durup bir dua mırıldanıyor, daha toprağı kurumamış tazecik mezarların ayak uclarında diz çöküp uzun ve derin ibadetlere dalıyordu. Bazı mezarları, hele tazelerini, eliyle okşadığı bile oluyordu. Kendi içi ve duygularıyla mı, ölülerle mi, ellerindeki mumlarla akrabalarının kabirlerini arayan insanlarla mı konuşuyordu? Kestiremiyordum bir türlü. Ama Karbonski'ye baktıkça, ölümün başka bir şey, benim bildiğimden ve şimdiye dek duyduğumdan başka bir şey olduğunu Karbonski bana ispat ediyor gibime geliyordu. Ben tedirgindim.

Mumlarımızı yakınca hemen mezarlıktan çıkmak istediysem de çıkmıyor, çıkamıyordum. Mumlar, Karbonski, mezarlığın hayattan uzak, uzak olduğu kadar da hayata yakın ve tılsımlı havası beni büyülemişti. Mezarlıkta geçirdiğimiz sürece yaşadığımızı da, ömrün ne olduğunu da iyice bilmiyordum. Hayran gözlerimle Karbonski'nin her hareketini takib ederken, benim, onun, çevremizdeki mumların solgun ışıklarında dolanan insanların çok eski zamanlarda yaşadığımızı sanıyor ve korkuyla kendi gerçek dünyamı arıyordum. Ama içimden geçen bu ürpertiler ve korkular hemen dağılıyor, kulaklarıma çalınan rahiplerin ilâhileriyle kalbim sakinleşiyordu.

Anin'den Varşova'ya gelirken trende ne ben konuştum, ne de Karbonski. Oysa konuşulacak o kadar şey vardı ki!... Ben, şimdiye değin kendi âlemimde saklı kalmış, hayata bağlı ben, ölümü düşünüyordum. Evet, mezarlıktan çıktığım andan sonra ölümün de hayat gibi benden ayrılmayan bir unsur olduğunu hissediyordum. Güzeldi ölüm! Bir ressamın çizdiği, bütün kıymetini ve kıvamını verdiği bir tablo kadar güzeldi ölüm. Ama ben öyle dalmış, ölümü düşünürken, Anin mezarlığı da, ölüm de gözlerimden silinip gidiyor, kendimi tren raylarından gelen muntazam seslere büsbütün teslim etmiş, düşüncesiz ve tasasız, başımı kımıldatmadan, gözlerimi kompartımandaki köylü kadınla-

rının, Karbonski'nin yüzlerinde gezdiriyordum. Tren sesleri, mezarlarda yanan mumlar, ben, Karbonski, hepimizin ve her şeyin, hayatta olduğu gibi hayat dışında da bölünmez ve ayrılmaz mistik bir bütün olduğumuzu hissediyordum. Ben artık benden ibaret bir yaratık değildim. Ben daha çok başkalarının can ve ruhlarında bendim.

Tren Varşova istasyonunda durdu. Dalmıştım. Bir hastaya yardım edermişcesine, Karbonski'nin koluna girip trenden inmeme yardım ettiğini hayal meyal hatırlıyorum. Hastaydım da sanırım. Gece olmuştu. Sulu sepken kar yağıyordu. İri iri kar lâpaları, karanlıkta solgun ışıkların etrafında uçuşan kör böcekler gibi, gelip yüzüme, saçlarıma, terli alnıma konuyorlardı. Karbonski kolumdan ayrılmıyordu. Onun yardımıyla istasyonun taş basamaklarını inip çifte at koşulu faytona binmiştim. Kamçı şaklayışıyla başımı kaldırmıştım. Kürkünün yakası ensesine kalkık, faytonda arabacı oturuyordu. Gece karanlıktı. Yalnızdım. Yanımda oturan Karbonski'yi hissetmiyordum. Varşova yoktu sanki. Fayton meçhûl ve ıssız bir çöldeydi sanki. Karanlığın içinden kayıp meçhûl bir yere gidiyordu fayton. Ömür ve varlık faytoncunun o kıpırdamaz ve ağır omuzlarında kalmıştı yalnız.

Sliska'daki eve yorgun ve bitkin döndük. Karbonski'yle vedalaştığımı, onun bana, benim ona ne söylediğimi hatırlamıyorum şimdi. Merdivenin kor-

kuluğuna tutunarak güç belâ odama çıkmıştım. Sessiz, soğuk, kimsesiz odam beni bekliyordu. Mantomu çıkarmış, ceviz dolabın kapısındaki aynada kendimi görmemek için yatağımın üstüne bırakmıştım.

. . . Mihal'i görmiyeli altı ay oluyor. Mihal'i görmediğim sürece o dolabın kapısını açmıyacağım.

IX

Odamdan çıkmıyorum. Dün akşam holün kapısı üstündeki zil çalınca kalbim küt küt attı. İki elimi göğsümün üstüne bastırıp kapıya koştum. Mihal mi acaba? Titriyen ellerimle kapıyı açtım. Kapının gerisinde duran annemin yüzünden kendisine fevkalâde bir şey olduğunu anladım. Rengi uçuk şapkasını başından aldı annem. Bu şapkanın altında sakladığı seyrek, yün gibi yumuşak saçları, yeni doğmuş bir yavru saçları gibi, yer yer terli alnına, şakaklarına yapışmıştı. Konuşmadan, yüzüme bile bakmadan yürüdü, holün ötesindeki yara aralık kapıyı ayağıyla itip odasına girdi ve elinde tuttuğu şapkayı kerevete atmasıyla eski koltuğa düşmesi bir oldu. Ardından yürüyerek kapı arasında durdum. Yorgun ve bitkindi annem. Kendisini süzdüğümü biliyordu; acuvunun içine aldığı başını kımıldatmadan somurttu:

— Bizimkilerin de Almanlardan eksik yerleri yok. Gaddarlar!...

Daha da konuşacak diye bekliyordum. Susuyordu hep. Baktıkça acıyordum ona. Her akşam şehirden dönünce, odasına girer girmez o eski koltuğa gömülür, başını avuçlayıp öylesine sessizce bir yarım saat kadar otururdu annem... Ben, kalbimde Mihal, odamda kalırdım. Avluya karanlık çökerken annemin yüzü böyle ıstıraplara bürünürdü. Ama bu akşam onun yüzünde yalnız ıstırap değil, bir de ateş var. Susuyor hep. Başını avuçlamış eli ne kadar çirkin!... Ölmüş de güneşte kuruyup sertleşmiş bir kurbağa gibi. O el ömür boyu hiç bir şeyi sevgiyle okşamıyacak artık. Acıyorum ona, sonra da: "Bu kadın'ın hayatta yeri var mı acaba?" diye düşünüyorum. Mumların solgun ışıklarında yikanan Anın mezarlığında bile onun yerini göremiyorum. Hırsla bakıyor yüzüme. Dudakları sımsıkı. Yüzüme ömrünün acı bir yarasına bakar gibi bakıyor. Ne istiyor benden? Derken birdenbire, iki eliyle beyaz ve kirli bulûzunun iki yakasını kavrayıp çekiyor. Küçücük demir düğmeler yere dökülüyorlar. Çıplak göğsünde, ak memeleri üstünde yer yer mor bereler görüyor ve soruyorum:

— Pazar avratlarıyla mı döğüştün gene?

Başını sağa sola sallıyor annem:

— Bizim... bizim yurtseverler!

Gözlerini yerde bir noktaya dikmiş, kıınıldamıyor hiç.

— Sliska'da kapı aralığında yakaladılar beni, diyor. Bunlar, bu bereler onların tekme izleri! Niçin mi? İstasyonun yanında Alman askerlerinden iki kalıp sabun aldığım için!

— Almanlara yaklaşma, onlarla alış veriş etme diye kaç kere söyledim sana!

— Yaa, öyle mi?

Çıldırılmış gibi birdenbire koltuktan atılıyor. Gözleri korkunç. Her zaman çukura kaçmış küçük ve yeşil gözleri şimdi yuvalarından fırlamış, kör bir adamın bakışıyla yüzüme bakıyor. Beni görmiyen ve tanımayan o gözler hâlâ yüzümde; titriyen dudaklarında uçuk ve sersemce bir gülümseme beliriyor. Ama dudaklarındaki bu gülümseme tez siliyor, gene koltuğa inerek yavaş ve acı bir sesle:

— Öyle desene, diyor. Öyle desene...

Yorgun ve solgun gözleri gene çukurlara batıyor. Bakmıyor bana artık. Yüzü mosmor. Sessizlik uzadıkça uzuyor. Başını kaldırırken:

— Git, Mihal'ine git, diyor.

Az sustuktan sonra ilâve ediyor:

— Hayırsız evlât.

Karşı duvarda yürek biçimi kara ve kalın çerçevenin içindeki fotoğrafa bakışından, yüzünü bençien saklamak istediğini anlıyorum. Oraya bakar-

ken gene yavaş, ancak kendisinin işitebileceği kadar yavaş bir sesle mırıldanıyor:

— Mihal... İşte senin Mihal'inin tekme izleri.

Mihal'in adıyla ciğerime kor düşüyor sanki. Kulaklarımda bir uğultu var. Ellerim tir tir titriyor. Her an kendimden geçeceğim. Dudakları arasından bir kez daha Mihal'in adı çıkarsa!... Bu adı mahsus söylüyor o! Karşımda duran bu kadın bir ana değil! Bu kadın mı doğurdu beni? Yok, yok! Kadın kılığına girmiş bir canavar benim annem. Yüreğimin, Mihal'le vuran yüreğimin kanlarını damla damla sızdırmak için Mihal'in adını mahsus söylüyor. Söyletmiyeceğim! Anam:

— Git, diyor. Mihal'ine!

Gözlerimin önüne kara, kapkara bir perde çekiliyor. Odanın duvarlarında, tavanında zümrüt ışıklar yanıp sönüyorlar.

— Mihal!...

Canevinden vurulmuş gibi iki elimle birden kapı kanadını yakalıyorum.

— Gideceğim!

— Git!

— Gideceğim elbet!

— Git! Kaşındırır seni Mihal. Akşamın bu saatinde kaşının tuttu herhalde!

— Tuttu ya! Bak, memelerime bak! Benzer mi seninkilere? Benimkiler daha dimdik, dipdiri! Anlıyor musun? Dipdiri!

Sesi boğuk ve yavaş, sesi uzaktan; geride, çok gerilerde kalmış, bilinmez, duyulmaz, unutulmuş bir âlemin içinden geliyor sanki:

— Bu vücut doğurdu seni, diyor. Bu göğüsler yedirdi, besledi seni. Bu eller senin için, senin üzerine didindiler. Ömrünün her günü, her dakikası benim bu kuru göğsümden çıktı. Ömrü ben verdim sana. Sesin, soluğun benden; gözlerinin nuru, damarlarındaki kan benden. Her şeyin benden! Ananla konuştuğunu unutma!

— Ananmış! Anam ha! Bu ne fedakârlık bu! Doğurmadan önce bana ömrü isteyip istemediğimi sormuş muydun? Ömür verdim diye övünecek bir şeyin yok. Ben senden ömür istemedim. Ömrü bana sen vermedin! Ben, evet, ben senin ömrünün tatlı bir tesadüfüyüm yalnız. Anlıyor musun? O tesadüf çıkardı beni dünyaya. Bu tesadüfün hangi duvar, hangi tınaz, hangi çalı dibinde olduğunu kendin de bilmiyorsundur belki!

Konuşmak istiyor anam, ama dudaklarına kadar çıkamıyan sesi acı bir ağrıyla boğazının içinde kırılıyor. Kapıyı hızla çarptım. O gece, kalbim ve düşüncelerim Mihal'le dolu bile olsa odamda yalnız kalamazdım. Bu evden çıkıp gitmeliydim. Çıktım. Merdivenleri ikişer üçer atlayıp sokağa fırladım. Müzik öğretmenimin evine vardığımda etraf

karanlıklaşmış, sokaklar tamamen boşalmıştı. Öğretmenim beni görünce şaşkına döndü. Hayretle ellerimi yakaladı:

— Yasak saati! Sliska'ya dönmene izin vermiyorum. Burada geceliyeceksin! Sabahleyin dönersin, diye beni kendisi kadar eski ve yıpranmış mobilyalarla döşeli odasına götürdü. Zavallı öğretmenim! Gecelemek için geldiğimi bilmiyordu tabii. Annemle aramdaki çekişmeden ben söz açmadım, evine gelmemin sebebini o da sormadı. Geceyi kendisiyle geçireceğime o kadar seviniyordu ki!... Mendile düğümleyip yastığı altında önemli bir vesile için sakladığı çayını bile benden esirgemedi. Çaydan sonra Şopen'in mazurka'larından çalmıya başladıysa da, mazurka dinlemeye pek isteğim olmadığını anlamış olacak ki, piyanoyu kapattı, yataklarımıza girdik. Birinci Dünya Savaşından önceki Paris'ten, Viyana'da verdiği konserlerinden uzun uzun bahsettikten sonra, Allah ve insan sevgisi üzerine konuşa konuşa uykuya daldı öğretmenim. Bense her şeyden uzak, her şeye kör ve sağır, annemi bile düşünemiyordum.

X

Haklı veya haksız, babamın beni görmeden genç yaşta ölmesinin, babasız kalmamın sebebini annemde buluyor, her fırsatta anneme içerliyorum.

Uzun boylu, abanoz gibi siyah saçlı zengin bir aile çocuğuymuş babam. Babam hakkında esas bilgim bu kadar, ama onun kısa ömrünü hayalimde öyle genişletip zenginleştirmiştim ki, daha üç, dört yıl öncesine kadar babamın her zaman benimle olduğunu, hattâ ömrümün ayrılmaz bir parçası bulunduğunu hisseder, ruhumdaki babamı benden ayırmaması için Tanrı'ya yakarırdım. Bu duygum babamı daha da yakından tanımaya zorluyordu beni. Ama nasıl? Annemden başka babamı bana tanıta-cak hiçbir şey, hiçbir kimse yoktu. Ailesinin hayatta olup olmadığını bile bilmiyordum. Ailesi hakkında sorularına annemden, Ruslar memleketin doğu topraklarını işgal ettikleri zaman ailesini Sibîrya'ya sürdüler, cevabını alıyordum. Öyle zamanlarda annemin bana yalan söylediğini düşünüyör, hayalimde yaşayan babamın bütün canlılığına rağmen, ben bir piç değil miyim acaba, diye tereddüde üşüyordum.

Annemle Anin'de tanıştıkları zaman yirmi yaşındaymış babam. İlk karşılaşmalarında gönül vermiş, birkaç gün sonra da annemi ailesine tanıştırmış, ama evlenmek dileğinde olduğunu babasına bildirdiğinde kesin olarak red cevabı almış. Babam yılmamış bu cevabın karşısında. Bir yandan annemle gizlice buluşup sevişirlerken, öte yanda evlenme kararını ailesine kabul ettirtmek için elinden geleni yapıyormuş. Derken dünya harbi, ve babam as-

kere gidiyor. Gidiş o gidiş... Dünyaya gelişimden tam altı yıl sonra, Anin'de kaldığımız evin kapısı vuruluyor. Rusya'dan dönmüş bir adam babamın eski, yıpranmış küçük fotoğrafını veriyor: «Ölmeden önce bu fotoğrafı size vermeme istemişti. Kendisi doğu Prusya'da, harbin ilk yılında öldü!» haberini bildirip gidiyor.

O günün akşamı, benim çocuk kafama bir çivi gibi saplanıp kaldı. Evet, altı yaşında idim... Annem kerevetin üstüne yüzükoyun uzanmış, adamın getirdiği fotoğraf dudaklarında, boğula boğula ağlıyordu. Annemin neden ağladığını ben bilmiyorum, pek merak da etmiyordum. Edemezdim de! Çünkü o gün, kaldığımız evin karşısındaki geniş avluda Amerikan Kızıl Haç Cemiyeti tarafından fakir halka yiyecek dağıtılıyordu. Annem de o avluda Amerikalılara yemek pişirirdi. O gün annemi görmeğe gittiğimde Mister Bantam adında sarışın, yüksek boylu, çok yakışıklı ve şık giyinmiş bir Amerikalı beni kucağına alıp kendi odasına götürmüş, odasında beni bir hayli sevip okşadıktan sonra da bir lâstik bebek vermişti bana. Annemin üzüntüsüne kulak verecek değildim elbet. Bebeğimi giydirip kuşatıyor, sonra soyuyor, bağırma basıp ninniler söylüyor, kerevette ağlıyan anneme bakmıyordum bile. O gece nerede yatıp uyduğumu hatırlamıyorum. Zaten o gece ben annemle değil, bebekler dünyasında idim. Ertesi günün sabahı uyandığımda annem

yoktu odada. Günü gene lâstik bebekle geçirdim. Ancak akşama yakın, midem annemin yokluğunu hatırlattı bana. Neredeydi? Bilmiyorum. Pencere camlarına akşam çökmüştü. Annem gelmiyordu. Odanın ortasındaki masayı güç belâ pencerenin dibine çekip götürmüş, masanın üstüne tırmanarak dışarıya bakıyor, annemi bekliyordum. Gelmeyecek miydi annem? Avlu kararıyor, avlunun kenarındaki ihlamur ağaçlarının dalları arasında rüzgâr hışırdıyor; rüzgâr, kırık camları eski çullarla tıklal pencere deliklerinden odaya sokulup perdeleri şişiriyor, kara damların ötesinden gökyüzüne ağır ve tenbel bulutlar yükselip ışıldayan yıldızları örtüyorlardı. Bebeğimle geçirdiğim mutlu gün çoktandır odamı bırakıp gitmişti. Yalnızdım. Bebeğime bakmıyordum artık. Böyle soğuk gecelerde onun cansız bir şey olduğunu ve beni avutamıyacağını anlıyordum.

Derken kapı açılmış, içeriye mister Bantam girmişti. Beni kucakladığı gibi, masanın üstünden alıp kerevete götürmüştü. Koltuklarımın altını gıdıklıyor, arada bir gülerek bana bonbonlar veriyor, yatıp uyumamı, mutfakta annemin çok meşgul olduğunu, ben yatıp uyuyunca annemin de geleceğini söylüyordu. Sonra gene gülerek, kerevette kıpırdamadan yatacağıma söz vermemi istemişti.

Söz vermiştim. Eski battaniyeyi başıma çekmiş, kıpırdamadan yatıyordum. Mister Bantam hâ-

lâ odadaydı, ama şimdi pencerenin yanına çekilmiş, oradan beni gözetlediği halde, benimle pek ilgilenmediğini seziyordum. Battaniyenin ucunu aralayıp Mister Bantam'a bakıyordum. Sigara içiyordu. Her çekişinde sigarasının ateşiyle aydınlanan yüzü, neden bilmem, sertleşiyor, yüzündeki çizgilerin ifadesi öncekinden bambaşka oluyor. Niçin çıkmıyordu odadan? O da mı annemi bekliyordu. Arada bir ke-revete yaklaşp başımı okşuyor, sonra önceki yerine dönüp gene sigarasını dumanlatıyordu. Fakat odanın içindeki karanlık ve Mister Bantam'ın sigarası beni aldatıyordu herhalde; çünkü bir kez daha ke-revete yaklaşp başımı hafifçe okşarken:

— Uyu küçük Teresa... Güzel kızcağız Teresa, dediğini pek iyi hatırlıyorum. Sesi masum ve tatlıydı.

Bulutlar dağılmıştı. Güzel ayışığı vardı. Mister Bantam'ın tatlı sözleriyle uykuya dalmıştım.

XI

Uyandığım zaman Mister Bantam'ı annemle aynı yatakta buldum. Mister Bantam soluyarak, kopuk kopuk ve fısıltılı sesiyle anneme bir şeyler söylüyor, annem de aynı fısıltılı sesle Mister Bantam'a bir şeyler anlatıyordu. Ne konuştuklarını bilmiyordum ama, arada bir annemin: "Dikkatli ol... Teresa'yı uyandırma," dediğini ayırt edebili-

yordum. Ben, kedi gibi büzülmüş, ayak uclarında yatıp ikisinin fısıltılarını dinlerken, Mister Bantam'ın anneme bir kötülük yaptığını anlıyor ve sesimi çıkarmadan korkuyla, atan kalbimle Mister Bantam'ın annemi rahat bırakmasını bekliyordum.

O gecedен sonra evimiz Mister Bantam'ın kendi evi olmuş gibiydi. Sık sık gelir, kerevetin üstüne uzanır, anneme şakacı lâflar söyler; bazı günler bana, elime üç beş kuruş sıkıştırıp istasyonun yanındaki Yahudi'nin dükkânına gitmemi, oradan, ama başka dükkândan değil de yalnız o dükkândan bonbonlar getirmemi emrederdi. Giderdim. Geri döndüğümde Mister Bantam'ı evimizde ya bulur ya bulamazdım, bulsam bile en neşeli ve mesut gözüktüğü dakikalarında dahi beni öncesi gibi yürekten sevmediğini anlamakta gecikmiyordum. Zaten onun sevgisine ihtiyaç da hissetmiyordum artık! Çünkü o gece anneme yaptığı kötü muamele beni kendisinden uzaklaştırmak için idi sanki. Ne zaman yanıma yaklaşırsa o gece hemen ikimizin arasına dikiliyor, beni Mister Bantam'dan ayırıyordu. Lâstik bebeğime de bakmaz olmuştum. Pek iyi hatırlarım, bir akşam üstü gene Yahudi'nin dükkânından bonbonlarla dönüp, annemle Mister Bantam'ı kerevetin üstünde kucak kucağa bulduğumda, ses etmeden karanlık odanın köşesine çekilip oturmuştum. Ağlıyordum. Ömrümde ilk, yüreğimin içindeki sızıyı duyarak ağladığım akşam, o akşam-

di. Daha sonraları da çok ağladım ama, o akşamki ağlayışımı hiç unutamıyorum. Ağlamama sebep Mister Bantam'la annemin kerevin üstünde kucak kucağa yatmaları değil, beni kendi aralarına almamaları, bana bakmamaları, benimle ilgilenmemeleriydi sanırım. İkinci gün odada yalnız başıma kaldığım sırada Mister Bantam'ın verdiği lâstik bebeği odanın orta yerinde yanan saç sobanın içine atıp yakmıştım. Yanan bebekle birlikte, beni Mister Bantam'a bağlayan hayat bağları da yanıp kül olmuştu. Artık Mister Bantam'ın sevgisini özlemek şöyle dursun, kendisini gördüğümde kaçır, avlunun kenarındaki helâda saklanır olmuşum.

Günün birinde Mister Bantam, Anin'den ansızın ortadan kayboldu. Annem, yüzü sert ve somurtkan, günlerini pencere yanında geçiriyor, bana bakmıyor, konuşmuyordu. Bir şey sorduğumda veya istediğimde sert bir cevap veriyordu. Ama bazan sebepsiz yere bana çıktığından bir süre sonra başımı okşadığı, kilitli dolabı açıp bana eklemek verdiği günler de olmuyor değildi. Annemin böyle bitkin olmasının sebebini ben kendi üzerime alıyordum, kendimi suçlandırıyordum. Mister Bantam'ın evimizi bırakıp gitmesinde de suçlu olduğumu hissediyordum. Günler geçtikçe, Mister Bantam'ın yalnız annem için değil, benim için de lüzumlu olduğunu anlıyordum. Annemi severdim. Fakat bu sevgi içimin, çocuk kalbimin arzuladığı gibi bir

sevgi değildi. Sevgimin bir ucunda bir şey eksikti. Köklü bir sevgi değildi benim bu sevgim. Daha sonraları buna emin oldum.

XII

Mister Bantam'ı tamamen unutmuştum. Bir gün annem sabahleyin evden çıkıp gitti, ancak ertesi akşam geri döndü. Hiç konuşmadan evin içindeki eşyaları bir bavula topladı, beni de alıp Volomin'e taşıdı. Volomin'de kimin yanında, nasıl bir evde yaşıyacağımızı bilmiyordum ama, meraktan çatlıyordum. Kalacağımız yere geç zamanda ulaştık. Merakım bile uykuyu gözlerimden kovmamıştı. İki katlı evin ikinci katında, uzun koridorun sonundaki odaya girdik, annem bavulun yanında kalmamı, az sonra geri döneceğini söyleyip çıkmıştı. Başım bavulda, uyuyup kalmışım. Ertesi sabah kaldığımız odaya çeşitli kılık ve huylu kadınlar girip çıkıyor, her girişlerinde de anneme bir şeyler söylüyorlardı. Annem ses etmiyor, bana emir gibi gelen bu sözleri başını sallayıp doğrulamakla yetiniyordu. Bu kadınların arasında güzelleri de, çirkinleri de vardı; ama ben onların ipek gecelikleri, renkli sütyenleri, tüller altından gözükken, annemden ve benden hiç de gizlemedikleri, vücutlarının ayıp yerleriyle ilgileniyordum daha çok.

Bu yeni yere çarçabuk alışmıştım. Yiyecek içe-

cek boldu. Benimle kimse ilgilenmiyordu. Ben de koridordaki bağırsıp şakalaşmalarla, arada birbirlerinin saçlarını yolan gürültücü kadın kavgalarıyla hiç de yalnızlık hissetmiyordum. Odadan çıkıp o kadınlarla birlikte şenlenmeyi ne kadar isterdim. Akşamları annem aynanın karşısına geçer, uzun uzadıya saçlarını tarar, yüzüne kokulu boyalar sürer, tüller giyer, geceliğini sırtına alır ve odadan çıkmadan önce bana şöyle derdi:

— Gecenin bu vaktinde odadan çıkan küçük kızları Hazreti İsa cezalandırır. Odadan çıkmaya-
cağına söz veriyor musun?

Söz verirdim. Ama Hazreti İsa'nın gecenin bu vaktinde odadan çıkan küçük kızları cezalandıracağına pek öyle inanmıyordum. Bunun içindir ki, bir gece odadan korkusuz çıkıvermiştim.

En gürültücülerden Bacı Marfa adında, şişman, gür sesli bir kadın, kaldığım odaya girmiş, kahkahayla gülerek kolumu tutup beni koridora çıkarmıştı. Koridor boyunca beni bilmediğim bir yere sürüklerken de durmadan gürültü ediyordu. Yarı karanlık bir odaya götürdüydü beni. Sigara dumanıyla dolu oda, bir arı kovanı gibi uğulduyordu. Masaların üstünde yanan mumların solgun ışıklarında, göğüsleri açık, erkeklerin üzerlerine eğilen kadınların kahkahalarına erkeklerin çirkin küfürleri karışıyordu. Bacı Marfa, elimi bırakmıyordu. Niçin getirmişti beni bu odaya? Odadaki insanlar ne-

şeliydiler. Ama benimle hiç kimsenin ilgilendiği yoktu. Hâlâ elimi tuttuğu halde, Bacı Marfa da benim varlığımı unutmuş gibiydi. Odadan çıkmak için elimi elinden kurtarmağa uğraşırken, Bacı Marfa omuzlarımı yakalamış, beni odanın ortasına fırlatmıştı.

— Git!... Git de hayatı şimdiden öğren! Şimdiden tanırsan büyüyünce yaşamak daha kolay olur senin için! diye bağırıldığını iyi hatırlıyorum. Ötedeki masanın dibine düşmüştüm. Emekliyerek ayağa kalktığımda başımın iskemlede oturan bir adamın dizlerine değdiğini duydum, başımı kaldırarak adamın yüzüne baktım. Adamın yüzü asık, somurtkandı. Elini Bacı Marfa'ya doğru sallıyarak bağırıyordu:

— Seni orospu, seni! Kokmuş orospu!

Sonra beni yerden kaldırıp kucağına almıştı. O adam için odada benden başka kimse yoktu sanki. Başımı okşuyor, yüzüme bakıp gülüyor, arada bir yumuşak ve ılıcık bir sesle gülünç bir şey söyleyip beni de güldürüyor, odadakilere hiç bakmadan beni oyalıyordu. Bir an konuşmasına ara verince onun yüzüne bakmış, sanırım ki: “Ne iyi bir adamsınız siz!” demiş veya buna benzer bir şey söylemişim. Adam benim bu sözlerime başını arkaya atıp gülmüştü. Ama ben ciddî bir tavırla, hâlâ adamın yüzüne bakarak: “Niçin? Niçin siz böyle güzel bir adamsınız?” diye sorduğumda kimbilir

neden, yüzünün çizgilerini sertleştirip sorunun ahmakça bir soru olduğunu belirten bir sesle: “Sorma küçük melek, sorma!...” diye kesip atmıştı.

Bana küstüğü belliydi. Ama bu alınan haliyle de adamın yüzünde tatlı ve candan bir ifade vardı. Korkmuyordum ondan. Beni sevdiğini biliyordum.

— Kızdınız bana! Darıldınız, değil mi?

Adam yavaşça: “Biraz!” demişti.

— Ama gene de güzel bir adamsınız!

— Öyle mi?

— Ya, güzelsiniz!

— İyi öyleyse.

— Ama niçin? Neden beni seviyorsunuz böyle?

— Çünkü benim de senin gibi güzel bir kızım vardı da ondan.

— Şimdi yok mu?

— Var. Ama annesinin yanında. Annesi bırakmıyor ki kızım gelip beni görsün.

O gece, yatakta uzun uzun o adamı, adamın kızını düşünmüştüm. Adam sanki yatağımın yanına oturmuş, başımı okşuyordu. Bu hisle uyumuşum. Ertesi gün, uyandığımda dünya gözlerime yepyeni bir dünya gibi göründü. Sabahın erken saatinde yataktan kalkıp, pencerenin yanına gitmiştim. Akşamı, beni seven o adamı beklemiştim. Annemi de gerçek sevgiyle ancak o gün sevmiştim sanırım. Böyle bir sevgiyi doğduğum günden beri arıyordum

sanki. Sevgim dengesini bulmuş gibiydi. Ama ne yazık, bu sevgim pencere camları kararıncaaya kadar sürdü.

Annem, her akşam gibi, o akşam da, aynanın karşısında oturup uzun uzun süslendikten sonra odadan çıkmıştı. Bacı Marfa'nın odaya girmesini beklemeden dışarıya atıldım, kalabalık odaya daldım, gülüşen, bağırsan kadınların arasından güç belâ geçip, adamın iskemlesine yaklaşır yaklaşmaz, heyecanla kendimi adamın kucağına attım. Ama heyhat! Boynuna dolanmak için uzanan elciklerimi iki el, demirden iki kerpeten gibi kavrayıp beni odanın ortasına fırlattı. Sonra çirkin bir küfür ve kahkahalar, çığlıklar! Dün gece beni kucağına alıp başımı okşayan, beni seven adam odada yoktu. Benim garip halime bakıp çığlıklar koparan kadınların, erkeklerin sesleriyle yüreğim paramparça, odadan çıkmıştım.

Tabî bu olayı tez unutmuştum, ama o güzel adamın hayali gözlerimin önünden hiç silinmiyordu. Günler geçtikçe ben o adamın babam olduğuna sanısına kapılıyordum. Ve en tuhafı şu ki, sonraları lisede okuduğum sıralarda, ölmüş bir adamın yeniden dirilebileceğine inanmıyorsam da, adamı unutmuyor, üstelik onun benim babam olduğuna inanmaya başlıyordum. Bu his genç yaşta ölmüş babamı bana ne kadar yaklaştırıyorsa, annemi de benden o kadar uzaklaştırıyordu.

XIII

Odadaki o olaydan sonra annem Volomin'i de terketti. Üç dört yıl içinde çok şehir, çok ev değiştirdik, şimdi birbirini kovalıyan o garip olayları iyice hatırlıyamıyorum. Polonya'nın istiklâl savaşı henüz sona ermişti. Şehirler perişan, köyler açtı, insanların yüzleri gülmüyordu. Annem, Varşova'nın kenar semtinde kaldığımız eve üç gün üç gece uğramamıştı; bir gece geç saatlerde üniformalı bir polisin bu eve gelip, beni hapishaneye, annemin yanına götürdüğünü iyi hatırlıyorum. Hapishaneler o kadar dolu idi ki, kadınlar kısmıyla erkekler kısmı, seyrek demir parmaklıklarla ayrılmıştı. Erkekler, parmaklıklardan kadınlara vücutlarının çirkin yerlerini gösterip gülüşüyorlar, parmaklık aralarından ellerini uzatıp, kadınların kaba etlerini çimdikliyor, küfürler savuruyorlardı; hâlâ hatırlıyorum. Hapisten az sonra çıktık ve o günden sonra annemi dünyada ilgilendiren tek şey para kazanması oldu. Kazanıyordu da! Her işi yapardı. Çalıştığı yerden yol verildi mi, hemen başka bir işe sarılırdı. Bu işler annemi yıpratıp çökertiyordu ama, hapisten sonraki yıllar için ömrünün en mutlu yıllarıydı diyebilirim. Akşamları eve efendi kılıklı adamlar uğrar, çaylar içilir, en az ayda bir tiyatroya gidilirdi. Gene bu yıllarda, annem benimle eskisinden daha

çok ilgileniyordu. Üstüme başıma bakıyor, beni giydiriyor, gerek giyim kuşamımda, gerekse eğitimimde okul arkadaşlarımdan geri kalmamam için elinden geldiği kadar itina gösteriyordu. Bense, hayalindeki babamın sevgisine kendimi kaptırmış, annemin bu iyi yönlerini görmüyor, görsem de ona yürekten bağlanamıyordum bir türlü. Herşeyden önemli ve herşeyin üstünde bir babam vardı benim için. Babam, kendisinin sonsuz bir ömür sürmesi için annemi bulmuştu sanki. Ben babamın yaşaması için doğmuştum. Babam yaşıyordu.

Bu hal hemen üç yıl öncesine kadar hep böyle devam etti. Bütün bu yıllar boyunca annem hastaydı, ama hastalığını benden gizliyordu. Ancak harbin ilk yılında onun hastalığını hem iyice anladım, hem de yüreğimde anneme karşı gerçek bir acıma duymağa başladım. Buna sebep, yalnız annemin hastalığı değildi sanırım. O yılın kışı her akşam, karanlık çökmeden yatağa girerdim ve işte o zaman annemi bozuk, kuru bir öksürük tutardı. İlk bu öksürüklere aldırmadım. Ama sonraları, belki de kendi rahatlığım içindi, gecenin hayli ilerlemiş saatlerinde uyanıp da koltuktaki annemi gene öksürür bulunca, biraz su veya süt ısıtıp odasına girmeye başladım. Bir gece, kendisine süt ısıtırken, sıkılı yumruğunun içinde benden bir şey gizlediğine dikkat ettim. Odama çekildim. Odamın kapısı açıktı, kerevetin üstünden koltukta oturan an-

nemi iyice gözetliyebiliyordum. Öksürürken de gözlerini avucundan ayırmıyordu. Avucunda benden gizlediği şey neydi? Ancak birkaç gün sonra farkına vardım. Babamın fotoğrafı! Ölmüş babamın yalnız benim gözbebeğim olmadığını da ilk bu olaydan sonra anladım. Babamı annem de benim kadar hissediyor muydu? Bilmiyorum. Zaten babam üzerine konuşmaktan ben de kaçınıyordum, annem de sözünü etmiyordu son yıllarda. Babamın hâtırası hâfızalarımızda ne derece güçlü olursa olsun, bu konuda kalplerimizi kilitli tutuyorduk. İki yıl öncesine kadar bu hep böyle devam etti.

Yirmi yıllık ömrümce yüreğimin içinde, dimağımda yaşattığım, herşeyin üstünde tuttuğum babamın ruhunu günün birinde kendimden ayırıverdim.

Yaşım yirmi üç! Dünyayı, hayatı, insanları yakından görüyor, hayatta ben de, belki bilmiyerek, önemli veya önemsiz bir rol oynuyordum. İnsanların arasındaydım. Hayatı elle tutuyor, görüyor, hissediyorum. Hayatta bir rol'dür bu. Çevremi seviyorum veya çevremden nefret ediyorum. Arzuladıklarımı özlüyor, çekemediklerimden kaçınıyordum. Belki sevgim de, iğrenmem de sahtedir. Belki bütün bu hayat da, benim sahte oluşum gibi, sahte bir hayattır. Niçin doğdum? Niçin hayata ulaştım? Kim verdi bu ömrü bana? Niçin? Annemin, fotoğrafını avucunda tutup gizlice baktığı, uğruna göz-

yaşı döktüğü şu adam mı? Evet, o! Henüz yirmi yaşındaydı annemle buluşup seviştiklerinde. Yani benden üç yaş küçük. Şimdi ben yirmi üçümdeyim. Hayatın ne olduğunu, niçin yaşadığımı bilmiyorum. Ya o, benim babam, yirmi yaşındayken hayatın ne olduğunu biliyor muydu? Onun sevgisi de sahte bir sevgi değil miydi?

Duvarda asılı yürek biçimi çerçevedeki fotoğrafına bakıyorum da: "Bu adam benim babam mı? Bu çocuk benim babam mı?" diye soruyorum kendime. Onun annemle seviştikleri, benim can ve ruhumun tohumunu hayata aşladıkları dakikaları bütün çıplaklığıyla görmek, duymak istiyorum. Dünyaya verecekleri beni, hayatın bütün çilesine katlanacak olan beni mi düşünüyorlardı sevişirlerken? Ben miydim onların sıcak soluklarındaki? Ben miydim?... Hayır! Onlar, dünyayı ve hayatı hiçe sayıp aşk dedikleri o hodbin arzularıyla evrendeki benim ruhuma kan, us ve hayat aşılarlarken beni bilmiyor, değil bilmek, akıllarının kenarından bile geçirmiyorlardı. Sonra da ölümlerinin hudutlarına gelip yanaştıkları zaman: "Hayatı ben verdim sana! Her şeyin benden!" diye günahlarını bu ucuz söz fedakârlıklarıyla örtmek istiyorlardı. Nefret ediyorum onlardan! Onlar bana hayatı vermediler, ben onlar için hayatın hoş ve tatlı bir oyuncuğam oldum. Tanrım! N'olursun, dünyaya ço-

cuk vermek isteyen ana babayı Sen kendi mihra-
bının önüne çağır; hayatın ne olduğunu onlara an-
lat. Herşeyden önce onlara hayatın ne olduğunu
duyur, Tanrım!

XIV

Sabahın erken saatinde uyandım. Pencere cam-
ları henüz ağarıyordu. Her yerimde bir ağrı ve ke-
siklik hissediyordum. Benim kadar yorgun ve bit-
kin Varşova'mı da uykusundan uyandırıyor gibi,
uzak bir sokaktan geçen tramvayın kısık çan çın-
gırtıları duyuluyordu. Müzik öğretmenime sezdir-
meden giyiniş dışarıya sıvıştım. Sliska'ya vardı-
ğım zaman gece Varşova'nın damları üstünden ta-
mamen kalkmıştı, güvercinler uğultularıyla تنها
sokağın ortasında gezinip saman ve at gübreleri
içinde kendilerine yem arıyorlardı. Evimize yak-
laştığım zaman, elinde uzun çalı süpürgesi, evin
önündeki kaldırımı süpürmiye sokağa çıkmış Kar-
bonski'yle karşılaştım. Yüzüme hayretle bakıyor-
du. Sessiğce selâmladım kendisini ve içimden: «Sa-
bahın erken saatinde öbür dünya hikâyelerini o gü-
vercinlere anlat. Benim için rahat, Bay Karbonski''
diyerek yanından geçtim gittim. Arkamdan bakı-
yordu. Hakkımda ne düşündü acaba? Kimbilir!
Merdivenleri âdeta koşarak çıktım. Annemi aynı
koltukta, aynı durumda buldum. Bir süre kımıldı-

madı. Sonra başını avuçlamış eli, göğsüne, göğsünden dizine kaydı; gözlerini yüzüme doğru kaldırdı. Bakışı, dışarıda gecelediğim içindi muhakkak; mül-samahasız bir bakış gibi geldi bana, ama benimle ilgisiz görüldüğü halde, yüzünde benim için de önemli bir şey gördüğünü anlamakta gecikmedim. Evet, annem benim yüzüme değil, hayata bakıyordu sanki. Tıpkı benim gibi, benim bakabileceğim gibi bakıyordu. Belki bir yarım yüzyıl ötede kalmış bir ömür şimdi onun da beyninde canlanmıştı.

Bir an onun bakışlarında ben kendimi gördüm ve niçin bilmem, ondan değil de kendimden kaçıp Bay Karbonski'nin yanında saklanmak istedim. Odadan çıkıyordum ki, annem yavaşça, biraz titrek, fakat ılık bir sesle:

— Teresa! dedi.

Durdum. Bana mı söylüyordu? Evet, bana.

— Teresa... Güneş doğdu. Örtüleri aç lütfen. Odaya gün ışığı sızsın. Karanlık.

Sesi tuhaftı. Meçhul bir yerde, meçhul bir askerin karanlığın içine attığı bir kurşun sesi gibi geldi bana, annemin sesi. Nasıl hareket edeceğimi bilmiyordum. Karanlığın içine atılmış o kurşun gelip beni bulmuş, kalbimin tam ortasına saplanmıştı sanki. Dizlerimde ve ellerimde hafif bir titreme vardı. Titriyen ellerimle alnımda biriken terleri sil-dim. Döndüm. Arkamı duvara dayadım. Kanım yü-reğimin içinden damla damla sızıyordu sanki. Git-

tikçe zayıflıyordum. Evet, o kurşun yüreğimin tam ortasına saplanmıştı. Ama yok, öldürücü bir kurşun değildi. Tam tersine, uyartıcı, beni hayata bağlayıcı bir kurşundu. Karanlığın içinde dolaşan bütün canların arasından geçip gelmiş, benim yüreğimi bulmuştu. Hınc, yıllar yılı içimde beslediğim o hınc, yavaş yavaş ölüyor, yüreğimden dökülüyor ve hıncımın yerini sevgiye benzeyen bir şey alıyordu. İçimde bir hafiflik hissettim. Sonra, yavaş yavaş kendime geldim. Bir şey yapmak, hemen şuracıkta bir şeyle uğraşmak, elimin altında bir şey bulup sevmek, okşamak istedim. Dışarıdan, damın saçağından güvercinlerin uğultuları geliyordu. Pencere örtülerinin arasından sızan güneşin altın okları odanın içindeki karanlığı deliyordu. Ben susuyor, ve susuşumla, konuşmasa da, annemi kaygılandırdığımı hissediyordum.

— Akşam üstü Bay Karbonski aradı seni. Bir ara vakit bulursa uğrasın, diyor.

Bilmem isteyerek, bilmem istemeden anneme yaklaştım. Yumuşak bir sesle:

— Hasta mısınız? diye sordu annem.

Belki de hastaydım. Koltuğumun yanında duruyordum. Beni orada durduran neydi? Belirli bir süre için benliğime hâkim olmuş bir güç! Elimin annemin eline değdiğini duydum. O el, akşamki o el o kadar sert değildi; ılıktı. Annemin bir şey söylemesini, ne olursa olsun, sadece bir şey söyleme-

sini candan arzuladım. Onun sesi bana, onun kadar benim de yaşadığımı, dünyaya ve hayata bağlı olduğumu bildirecekti.

— Örtüleri aç lütfen, dedi. Odaya gün ışığı sızsın...

Yürüdüm, örtüleri açtım. Oda gün ışığıyla doldu. Ve benim içim de eski, çok eski bir karanlıktan kurtuldu. Annem benim için ben de annem için önemli bir iş yapmışız gibi, koltuğun yanından geçerken havaya uzanmış ellerimiz birbirini bulup sıkıldılar. Ben ona bakmadım, belki o da bana bakmadı; ama birbirimize bakmak gereksizdi artık. Sıkılan iki el değil, iki kalpti. Odama girip duvarda asılı Meryem Ana'nın önünde diz çöktüm:

— Tanrım! Gün ışığından, yakınına sevgiden yoksun etme Sen bizi!

XV

Bay Karbonski'nin yardımıyla bütün eczacı dükkânlarını dolaşıp lüzumlu ilaçları, ne pahasına olursa olsun, bulup gitirmemize rağmen, annemin sıhhi durumu her gün biraz daha bozuluyordu. Güzün ilk haftası annem o derece zayıflamıştı ki, iki gün iki gece kendisine sezdirmeden Bay Karbonski'yle odamda beklemiş, onun yaşaması için Tanrı'ya dua etmiştik. Gene o sıralarda, gecenin hayli ilerlemiş saatinde, annem beni kendi yanına çağırıp

koltuğunun yanına, iskemleye oturmamı istemişti. Gidip oturmuştum. Solgun gözleriyle uzun uzun yüzüme baktıktan sonra, elimi avucunun içine alıp, şefkatle okşarken:

— Mihal'i buldun mu Teresa? diye sormuştu.

Mihal'i bulmadığımı biliyordu muhakkak, cevabımı beklemeden:

— Bulmalısın. Mutlaka bulmalısın Mihal'i. Ömrün en büyük çilesi yalnızlıktır Teresa! demişti.

Ömrümü onsuz gözönüne getiremiyordum artık. Günler geçtikçe, annem biraz daha zayıflıyor, ve ben hayattan ürküyordüm âdeta. Mihal'i bile unutuyordum; geçen yıl beraberce geçirdiğimiz mutlu günlerimiz yavaş yavaş hâfızamdan silinip gidiyordu.

Annem, doktorları ve ilâçları bir yana bırakmış, odasına benden başka hiç kimsenin girmesini arzulamıyordu. O sıralarda Karbonski, Mihal'in Yablonna civarında bulunduğunu, bir pazar Yablonna'ya gidersem orada Mihal'i görebileceğimi bildirdiyse de annemi yalnız bırakamamıştım. Annemden de gizlemiştim bu haberi. Gidemezdim de! Çünkü, pek iyi hatırlarım, yazdan kalma bir gün gibi, güneşli ve sıcaktı o pazar. Annem daha sabahın erken saatinde beni kendi odasına çağırıp günü nasıl geçireceğimi sordu. Belli bir plânım olmadığı söylemiştim. Seviniyordu annem:

— İyi öyleyse! demişti. İyi!. Beraberce kilise-

ye gideriz. Sonra da günü evde geçiririz. Öğle yemeğini de beraberce pişiririz. Bugün o kadar iyiyim ki! Vallahi Teresa, oturup şarkı söylemeğe başlasam şaşma kuzum. Kendimi hiçbir vakit bu kadar iyi hissetmedim.

Sahiden de gözlerinin içinde, belki ömründe ilk olarak, temiz ışıltılar gördüm o gün. Bütün pencereleri açmıştım. Karşıda, apartmanın demir parmaklıklı balkonunda Paplawski'nin karısı, çiçekleri suluyor, soldaki Kalinski'nin apartmanından gramofon müziği duyuluyor, aşağıda avluda Karbonski'yle Paplawski bir şeyler konuşuyorlar, Karbonski beni görmüş olacak ki, arada bir başını bana doğru çevirip gülümsüyordu. Her yer güzel, herkes hoştu. Varşova sessiz, sakindi. O anda Sienna'ya çıksaydım belki de sokak kenarında, paytonun oturağı üstünde oturmuş, mışıl mışıl uyuyan "Doroska j" la karşılaşabilirdim. Almanlar bu şehri bırakıp Reich'in enginlerindeki kendi küskün tavırlı kale-şehirlerine çekilip gitmişlerdi sanki. Yoksa Varşova'da oldukları halde onlar da sessiz miydiler, onların da yüreklerinde barışa, sükûna bir özlem mi uyanmıştı? Onlar da bizim gibi hayatı, bütün çilesine rağmen, hoş gören birer Tanrı yaratığı mı olmuşlardı?

Evet, Varşova barış içinde yaşayan bir şehirdi o sabah. Sokaklarda gezinen insanların elbiselerinde, kadınların meşin çantalarında, astragan kürk-

lerinde bir parıltı ve yenilik vardı. Herkes ve herşey annemi, yeni bir ömre başlayan bir gelini selâmlayıp alkışlar gibi, gülen gözlerle bakıyorlardı bize.

St. Bernardin kilisesine gittik. Kiliseden çıktığımızda sadece iki Alman zırlı otomobiliyle karşılaştık. Onlar da bizden mi, barışı, güzel şeyleri seven şehrin insanlarından mı korkmuşlardı, kimbilir, meyus köpekler gibi kilisenin önünden hızla geçip Praga yanlarındaki dar bir sokağın içinde gözden kaybolmuşlardı. Sliska'ya dönerken annem kısa bir süre için St. Yan kilisesine de girmek istedi. Yüzünde öyle bir tavır vardı ki! Her kiliseye girip gönlünü boşaltmak, her insanın yüzüne bakıp, gözlerinin içindeki sevgi ışığını karşısındakinin gönlüne dökmek istiyor, sonra da Sliska'ya dönüp eski koltuğuna gömülerek uzun uzun uyuyacağa benziyordu. Annem St. Yan kilisesinde iken ben duvardaki Meryem Ana heykelciğine bakarak Mihal'i hatırlıyor, gönlümün sevgiyle dolu olduğunu Mihal'e bildirmesi için Meryem Ana'ya yalvarıyordum.

Kiliseden çıktığında annemin yüzünü birazcık sararmış gibi gördüm. Alnında, şapkasından taşan birkaç tel saçın altında ter taneleri gözüküyordu. Yorgundu. Koluna girdim ve Sliska'ya döndük.

Öğle yemeğinden sonra hava bozmağa başladı. Varşova'nın göğünde birikmiş kara bulutları rüzgâr güneye doğru sürüyordu. Arada bir güneş

çıkıyor, ama hemen bulutların arkasına gizleniyordu. Annem birazcık uyumak için koltuğa oturmuştu. Bense öğretmenimin evine gitmiştim. Geri döndüğümde annemi hâlâ uyur buldum. Sezdirmeden Karbonski'nin bodrumdaki odasına indim, beraberce Alman gazetesini gözden geçirdik. Gazeteye göre, Almanyanın doğu cephesi mükemmeldi. Ama Bay Karbonski, bıyık altından gülüyor ve: "Dur hele, ayaz iyice bastırsın, Rus, Almanın kışına karabiberi sürecektir bu kış!" diyordu.

Karbonski o akşam birinci dünya harbine ait hikâyeleriyle bir hayli oyaladı beni. Sonra parasının tükendiğini, yarın sabah güneşle beraber kalkacağını ve Anin dolaylarındaki köylere uğrayıp biraz yumurta, belki de bir yarım domuz bulup Varşova'da satacağını söyledi.

Karbonski'nin odasından geç zaman çıktım. Gece kapkaranlıktı. Yüksekteki apartmanın pencerelelerini göremiyordum. Güzel günden sonra gecenin koyu karanlığından ürkmüş gibi merdivenleri çabucak çıkıp annemin odasına sokuldum. Işığı yakıyordum ki, annem yavaş fakat derin bir sesle:

— Teresa! dedi.

— Anne... İyisin ya?

— İyiyim Teresa. Ama şey... Işığı yakma kızım.

— Yakmıyayım mı?

— Evet, yakma da uyuyayım.

— Uyu anne. Ama koltuktasın. Orada mı uyuyacaksın?

— Evet. Burada. Pek rahatım. Oda ılık. Yastığı da ayaklarımın altına aldım. Rahatım şükür. Gün pek iyi geçti. O kadar iyi ki, beraberce geçirdiğimiz bu güzel güne böylesine bakabilsem keşke. Ama uyumalıyım. Sen odana git. Rahatsız olma hiç... Ben uyuyacağım.

— Peki anne. İyi geceler.

— İyi geceler Teresa.

... Doğup yaşıyoruz. Günahlarımızla yaşıyoruz. Ölürken, belki ölmeden biraz önce, insan bütün günahlarından arınıyor. Ölürken, belki henüz ölmeden önce, insan insan değil de başka bir şey oluyor sanırım. Ne? Bilmiyorum bunu, ama insandan daha değerli bir şey olduğuna eminim.

Ertesi sabah odasına girdiğimde annemi koltukta ölü buldum.

XVI

Bay Karbonski, sezlongun üzerine oturmuş, dizinin üstünde tuttuğu açık cüzdanın içine bakıp bir şeyler düşünüyor, bir şey tasarlıyordu. Paraydı düşündüğü galiba ki, odaya girişimden bir müddet sonra da benim varlığımı farketmiyor gibi, yüzünün ve bakışlarının ifadesi hiç değişmiyordu.

Kapının yanında durdum. Donuk ve sessizdim.

Ne söyleyeceğimi, nasıl söyleyeceğimi bilmiyordum. Hayır, bilmiyordum, ama söyleyeceğim şeyin, neden bilmem, Karbonskiyi pek ilgilendirmeyeceğini hissediyordum. Ah, şu şezlongta Bay Karbonski'nin yerinde başka bir kimse otursa keşke! Kendimi onun göğsüne atar, kollarımı onun boynuna dolayıp ağlardım, ağlardım.

Bir müddet ne ben konuştum, ne de Bay Karbonski, ama Karbonski'nin bütün dikkati şimdi benim yüzümdeydi. Yavaş yavaş ayağa kalktı. Bana doğru iki adım attı, durdu. Ağır ve sağlam başını göğsüne eğdi. Taş bir heykel gibiydi Karbonski. Yaklaştım. Demincek ifadesiz ve soğuk gördüğüm yüzü, şimdi yorgun ve düşküdü. Elimi uzatıp elini tuttum. Bir süre kımıldamaksızın durduktan sonra, başımı Karbonski'nin omuzuna dayadım ve benden önce bildiği bir şeyi kendisine tekrarlıyorum gibi, yavaş bir sesle:

— Annem... öldü, dedim.

Duvar saatinin kuşu yediyi çalıyordu. Bay Karbonski, başını kımıldatmadan yorgun gözlerini saate çevirdi, baktı baktı, sonra o önde, ben arkada odadan çıktık.

Merdivenleri çıkarken neden bilmem Bay Karbonski, arada bir duruyor, ceketinin yakasını düzeltiyor, pantolonunun paçalarına bakıyor, her durumda giyimini gözden geçiriyordu. Annemin cesedi bulunan odaya da benden önce girdi ve ölü a-

nem benden çok önemliymiş gibi, bana bakmadan hemen cesetle meşgul olmaya başladı. Annemin cansız eli, koltuğun kenarını sımsıkı tutmuştu, başı koltuğun arkalığına yaslanmıştı, gözleri yarı açıktı. Bay Karbonski, cansız kolu koltuğun kenarından alıp öteki kola muvazi bir şekilde dizinin üstüne yerleştirdikten sonra, yarı açık kalmış gözleri örtmek için, iki elini birden annemin göz kapakları üzerine koydu. Ölürlen dünkü güzel günü mü görüyordu acaba? Açık kalmış göz kapakları kapanmıyordu bir türlü, Bay Karbonski onları kapatmak için uğraştıkça, ellerinin tüm parmakları daha da garip bir titremeye titriyorlardı.

Odadan çıktım ve günü hemen hemen hep dua, Tanrıya yakınlık ve ibadet havası içinde geçirdim. Gecenin hayli ilerlemiş saatinde Bay Karbonski odama girip, merhumun nereye gömüleceğini sordu. Hiç düşünmiyerekten: "Anin," dedim. Evet, Anin! Sanki annem emretmişti bunu bana. Ama ben annem için değil, Anin'de gömülmesini kendim için arzulamıştım her halde. Annem Vârşova'lıydı. Olsun! Babamla Anin'de buluşup sevişmediler mi? Benim varlığım Anin'e o adar bağlı ki! Bir an annemin Anin'e gömülmesinin gerektiğini âdeta etim ve canımla hissettim ve Bay Karbonski'ye dönerek katı bir sesle:

— Evet, Anin! dedim.

XVII

Bütün masrafları Bay Karbonski kendi üzerine aldı, cenaze töreniyle o meşgul oldu. Cenaze evden çıkmadan önce genç bir papaz, Karbonski, Bay Paplawski, başka üç beş komşu daha koridorda ayak üstü konuşurlarken, kimsenin dikkatini çekmeden odaya sızdım. Annemin yattığı tabutun kapağı henüz kapatılmamıştı. Yaklaştım. Bakışlarımı yüzünden göğsünün üstündeki ellerine götürdüm. Ellerinde kâğıt beyazlığı vardı. O cansız ellere bakarken şimdiye değin yaşadığım bütün bir ömür, ayaklarımın dibinden yükselip gözlerimin önüne dikiliyordu. İşte yıllar yılı hayalimde yaşayan babam, Anin, Anin'deki Amerikalı Mister Bantam'ın hediye ettiği lâstik bebek... Volomin'deki genelev kadınları, Bacı Marfa, bütün çevremde beni seven ve sevmiyen insanlar, iç içe geçip ömrü sarmaş-dolaş örmüş herşey ve herkes, o ak ve cansız ellerin hediyesiydi bana. Bunu istesem de istemesem de kabul etmemin, hattâ sevmemin gerektiğini duydum ve eğilerek annemin ellerini hürmetle okşadım.

Annemin cesedi üzerine eğilmiş, onun cansız ellerini okşarken odaya Bay Karbonski girdi. Ses etmeden beni bir süre süzdü, sonra yüzü asık ve somurtkan, yürüdü, duvarda asılı yürek biçimi çer-

çevenin içinden babamın fotoğrafını çıkarıp fotoğrafı annemin elleri arasına yerleştirdi. Hiç ummadığım bu hareketiyle Karbonski beni yere devirdi sanki. Birdenbire ayağa fırlayıp annemin göğsüne atılarak: “O fotoğrafı benden almağa hakkın yok!” diye bağırırım geldi. Ama çabucak kendime hâkim oldum. Karbonski, yüzüme hâlâ sert sert bakıyordu :

“— Babanın ruhunu sadece kendine mal etmeğe hakkın yok Teresa!... Şimdi annen de onun dünyasında. Hayattayken, annenden çok şeyler esirgedin. Bunu da esirgeme. Ancak onun dünyasında artık... Bırak onları!”

Bay Karbonski'nin yüzünde ve bakışlarında bu anlam okunuyordu. Kolkola odadan çıktık.

XVIII

İnsanın ömrü belli bir süre içinde başlayıp bitiyorsa eğer, annemin hikâyesine burada son vermek niyetindeyim.

Üstünde tabutu bulunan tek atlı küçük araba, Sliska'dan sabahın erken saatinde çıktı. Tam bir saat sonra avlu kapısının önünde duran faytona binip Karbonski'yle birlikte Anin'e yöneldik. Fayton ikimizi Anin'e yakın bir yere kadar götürecekti, orada Anin mezarlığına kadar tabutlu arabanın ardından yaya yürüyecektik. Fayton, Varşova sokak-

ları boyunca ilerlerken hiçbir şey düşünmüyor, yanımda her zaman olduğu gibi, ciddî tavırlı oturan ve kederimi kendi yüzünde bir derece daha değerlendirmek isteyen Karbonski'yi hissetmiyordum. Ama Varşova benimleydi. Varşova'nın evlerinde, kaldırımlarında, insanların solgun yüzlerinde Varşova'nın soluğu, Varşova'nın hayatı vardı. Varşova'nın hayatıyla benim de hayatımdı. Mânasız, saçma, abes bir hayattı bu hayat. Gereksizdi bu hayat. Kimin karşısına geçer de: "Bu hayatı istiyor musun? Bu hayat gerekli mi sana?" diye sorarsam, "Evet, isterim. Bu hayat bana gereklidir" diyebilecek tek kişiyi bulamıyacağımı biliyordum. İsterim diyen de bunu hayatın ne olduğunu bilmiyerek söyleyecekti elbet. Ama gerekli ya da gereksiz, değerli ya da saçma, hayat mevcuttu Varşova'da. Fayton, Varşova'dan çıkınca ben hayatı ölü gördüm. Önümüzde yayılmış çorak topraklar aç ve kimsesiz, üzerimize gerilmiş gökyüzü, bulanık ve dilsizdi. Anin'e varmadan, faytondan indik ve bizi yolun üstünde bekleyen tabutlu arabanın ardına düşüp mezarlığa doğru yürüdük. Yürüdüğümüz yolun üstündeki ağaçların kızıl renkli yaprakları, ömürlerinin sonu gelmiş kelebekler gibi, yerlere, ayaklarımızın dibine düşüp soluyorlardı. Karga sürüleri, nadas edilmemiş, kimsesiz, kara ve aç topraklardan kalkıp gırtlaklarından kuru ve garip sesler çıkara çıkara uçuşuyor, toprak ve gökyüzü git-

tikçe mosmor kesiliyordu. Evet, mosmor... Mânasız, saçma hayat, dünyanın boğazında, pençelerini dünyanın boğazına geçirmiş, boğuyordu onu. Az ilerimizde mezarlığa doğru ilerliyen arabanın üstündeki tabuta bakıyor ve kendi kendime: “Bizi, Tanrı’nın verdiği dünya nimetlerinden yoksun eden kimdir ve nedir?” diye soruyordum. Evet, kimdir ve nedir? Bu toprakların yeşilliklere bürünüp güneşin altın ışınlarında yıkandığı zamanlar da oluyormuş... Olur ya! Ama bu yol boyunca böyle tabutlu arabaların ardından ilerleyip tıpkı benim gibi gönlü kuru ve kara, kimbilir kaç ana, kaç gelin toprağın yeşiline gözyaşımı dökmüştür? Hele ben!. O gün ben ağlamıyordum. Ama ömrümün baharlarını ben hiç sevmedim. Çünkü ömrümde geçmiş baharlarda ben aç, ben hasta değildim ama, hor ve yetim oldum. Annemin tabutu ardından mezarlığa gittiğim o gün, sorduğum soruyu şimdi de hâlâ kendi kendime soruyorum: “Bizi, Tanrı’nın verdiği nimetlerden yoksun eden kimdir ve nedir?”

Mezarlığa yaklaşıyordum. Gün biraz daha kararmıştı, kararmış günle içimden kopanı daha derin hissetmiştim herhalde ki, daha umutsuz oluyordum. Mezarlığa girip annemin cesedinin toprağın altına inişini görmek istemiyordum bir türlü. Elimden gelirse cesetli tabutu yolun ortasında bırakıp Varşova’ya dönerdim. Derken Bay Karbonski, yaşılar gibi oldu. Bakışlarımı onun yüzüne doğru

kaldırırken elimi tuttu Bay Karbonski ve başıyla ileriye gösterdi. Durduk. Karşıdan, yolun yamacı üstünden koşarak bir köylü bize doğru geliyordu. Karbonski'nin yüzünde öncekinden de ciddî bir tavır vardı. Karbonski'nin ne sebepten durduğunu, bize doğru koşan köylüyü neden süzdüğünü anlamıyordum bir türlü. Köylü, bize bir elli adım kala durdu, şapkasını eline alarak arabadaki tabuta bakmadan, göğsü üstünde bir istavroz çıkardı, şapkasını hemen başına geçirip gene koşmaya başladı. Yanımıza gelir gelmez bir müddet durdu, elini arkaya atarak bağırdı:

— Almanlar!... Alman askerleri var orada!

Kısa bir sessizlik oldu. Karbonski sordu:

— Nerede?

— Mezarlıkta!... Mezarlığın kapısı önünde duruyorlar!

— İnsan mı tevkif ediyorlar?

— Bayım, mezarlıkta insanın kemiklerinden başka neyini tevkif edebilirler? Mezarlığa girmek isteyenleri durdurup üzerlerinde silâh arıyorlar. O kadar!

Köylü gene koşarak yanımızdan geçti gitti. Karbonski fazla ses etmedi. İlerledik. Hava biraz daha karardı, mezarlığa varmadan sulu sepken kar yağmağa başladı. Yeryüzüne inmeden havada eri-

yordu kar. Hava o kadar kararmıştı ki, üç yüz adım ötedeki mezarlığı bile göremiyordum. Sessizce ilerlerken birden kulaklarıma sesler ve silâh şakırtıları çalındı. Öndeki araba durdu. Karbouski bana, ben Karbonski'ye baktım. Gene sesler. Gene silâh şakırtıları. Almandı bunlar... Bay Karbooski, yanımdan ayrılıp arabaya doğru gidiyordu ki, yolun sağından ve solundan koşarak, ellerinde silâhları, başlarında miğferler, sekiz on Alman askeri arabamın çevresini sardılar. Biz şaşkın, Karbonski'yle birbirimize bakışırken, taş katısı, sert bir kumanda! Askerler ses gelen yana döndüler; az sonra arabamın yanında uzun boylu, ince belli, gayet şık üniformalı Alman subayı boy gösterdi. Askerler soluk almadan subayın yüzüne bakıyor, emir bekliyorlardı. Etrafa çökmüş sessizlik içinde gene subayın sesi çınladı. Ve üç beş asker, bir yıldırım hızıyla, arabamın üstüne atıldılar. Yüzü demir gibi soğuk, taş gibi katı, kımıldamıyordu subay. Askerler, tüfeklerinin uçlarındaki süngülerle taputun kapağını açarlarken subay, bakışlarını yüzüme doğru çevirdi. Yüzüme biraz çekinmesiz, ne bileyim belki biraz da ömrümüzün lâıyığı olan saygısız bir eda ile baktı. O sağlam, o mağrur, o hükmedici adamın karşısında, garip ve yoksunsam da, taş gibi durdum; annemin cesedini süngüleriyle parçalayacak olsalar bile sesimi çıkaracağımı sanmıyordum. Çünkü bu hayat kaskatı olmuş, soğumuş anneme

gereksiz olduğu gibi, bizim için de saçma bir hayattı.

XIX

Alman askerleri, tabutta annemin ölüsünden başka hiçbir şey bulamayınca arabadan atlayıp subayın karşısında dikildiler. Sonra hep birden tabutta dönerek, önce subay, sonra askerler, annemin ölüsünü selâmlayıp arabanın yanından ayrıldılar. Onların selâmları bütün bu çirkin olay ve görünüm içinde bana hayatımızın kıymetini duyurmuş gibi oldu. Alman hassasiyetiydi bu. Ölçülü ve sert. Ama gene de bir hassasiyet idi ve, belki yaşıyanı değil de, ölüyü selâmladıkları içindir ki, onların selâmları, çirkin veya güzel, saçma veya değerli, bu ömrümüzün üzerinde didinmemin gerektiğini hatırlattı bana.

Mezarlığa girerken Bay Karbonski, bıyıklarını çekiştirerek ayaklarının ucuna bakıp kendi kendine gülümsüyordu. Mezarlığa girmeden önce, göğsünün üstünde belli belirsiz bir istavroz çıkarıp eğilerek kulağıma yavaş, çok yavaş bir sesle:

— Gördün mü Bayan Teresa. Almanların hepsine de kötü diyemeyiz. Ne dersen de, hıristiyan... İnsan ölünce, en büyük düşman olsa bile, insana yakın oluyor. Merhumeyi selâmladılar... Ölünce en

büyük suçlar bile bağışlanıyor hıristiyanlıkta... dedi.

Ses etmedim, ama içimden: «Hıristiyanlar birbirlerinin suçlarını hayattayken bağışlarsalar yer yüzü yaşamak için daha iyi bir yer olurdu,» demekten kendimi alamadım.

Araba mezarlığa girdi. Renksiz bir sis çemberinin altında kabirler soğuk ve küskün görünüyordular. Sulu sepken kar hâlâ devam ediyordu. Annemin kabrini aradım. Göremiyordum. Bütün mezarlığı ikiye bölen geniş yolda araba yavaş yavaş ilerliyor, bense annemin kabrini arıyordum. Nihayet araba durdu ve mezarlığın kıyısında taze kazılmış mezarın toprakları üstünde, elinde küreği mezarıcıyla, başından topuklarına kadar kara giyinmiş genç papaz gözlerime ilişti. Mezarı, annemin hayatını hatırlattı bana. Her zaman hüznü, çevresiy-le ilgisiz, kendi âleminden hiç çıkmıyan, ağlarken de gülerken de kimsenin dikkatini kendi üzerine çekmiyen annem burada da, ötekilerden ayrı ve kayıtsız, mezarlığın kıyısında yatacaktı.

Bay Karbonski'yle mezarıcı, küçük tabutu arabadan güçlüksüz indirip kabire götürdüler. Takdis âyini kısa sürdü. Mezarıcı işini bitirir bitirmez Bay Karbonski'yle genç papaz, kol kola mezarlığı ikiye bölen yola doğru yürüdüler. Mezarın yanında bir müddet yalnız kaldım. Niçin bilmem, küskündüm. Küskünlüğümü yalnız yüzümde değil, en çok yüre-

ğimin içinde duyuyordum. Ağlamıyordum; küskünlüğüme sebep, belki de ağlıyamayışımdı. Annemin kabrinden ayrılıyordum ki, elimdeki krizantemleri hatırladım, eğilerek çiçekleri mezarın üzerine bıraktım. Sabahtan beri avucumun içinde sımsıkı tuttuğum çiçekler, elimden kurtulur kurtulmaz, canlı yaratıklar gibi bir an kımıldaşıp özgürlükle mezarın tazecik toprağı üzerine serpildiler. O anda bir çeşit bilinç gibi, annemin varlığının benden büsbütün ayrılmadığı hissi içime çöktü. Yürüdüm. Mezardan sekiz on adım uzaklaşınca dönüp arkama baktım. Mezarlığın sessiz ve renksiz dekoru içinde o çiçeklerin annemin taze kabri üzerinde garip bir görünüşleri vardı. O çiçeklerin diri ve taze kalmalarını ne kadar isterdim! Ama onlar bu gece iyice solacak, yarın, belki de öbürsü gün, büsbütün kuruyup gideceklerdi. Mezardan uzaklaşırken belki de her şeyden çok o çiçeklere acıdım.

Mezarlığın demir parmaklıklı kapısı gerisinde Bay Karbonski'yle genç papaz beni bekliyordlardı.

XX

Ve o günden sonra da en yakınım, Bay Karbonski oldu. Annemin ölümü bende büyük bir acı bırakmadı ise de Bay Karbonski, her akşam odama gelip beni bir yarım sat kadar oyalıyor, pazar günleri beni öğle yemeğine davet ediyor, müzik dersle-

rimle ilgileniyor, paraca sıkıntım olduğunda hiç çekinmeden kendisine bildirmemi hemen her hafta tekrarlıyordu. Onun bu iyiliği ve nezaketi beni bir dereceye kadar sinirlendiriyordu. Öyle ki, kışın ortalarında Sliska'yı bırakıp müzik öğretmenimin evine taşınmayı bile düşünmüştüm; ama, annemin hâ-tırasına bağlılığımdan olacak, apartmandaki, hele annemin odasındaki mobilyaları satmağa gönlüm razı olmadı bir türlü.

O kış, harb yıllarının, belki de bütün kışları-mın, en güzeli değilse de, en sakini ve rahatı oldu benim için. Varşova'nın çeşitli bölgelerinde insanlar ölüyorlardı. Fakat Varşova'lılar ölüme, kana alış-kın insanlardı. İstirap, kaygı, gözyaşı... Bu şehirde, bu memlekette dökülen gözyaşı belki de dünyanın hiçbir memleketinde dökülmemiştir. Ama Varşo-va'lılar gene de dimdik, ayakta idiler. Varşova'lı-lar ayaktayken Varşova, ateş ve bomba yağmuru-nun altında bile kalsa her zaman dimdik duracak-tır. Evet, bütün bu ölüm ve ıstıraplara rağmen Varşova diri ve canlıydı. Sokaklar boyunca ardı ar-kası kesilmeden batıya doğru çekilen yenilmiş ve perişan Alman kafilelerine bakarlarken, yüzyıllar boyunca fakir ve sefil bir hayat süregelmelerine rağmen, lehli olduklarının iftiharını duyuyorlardı Varşova'lılar. Bu safların sonu görüldüğü gün de onların çilesi henüz sona ermiş olmayacaktı elbet. Korkunç harb yıllarının acısı, belki ancak bu as-

kerlerin yurdu tamamen bırakıp gitmelerinden sonra ortaya çıkacaktı. Harb yıllarının yaraları, harbden sonraki yıllarda daha acı duyulur, diyenler de yok değildi. Fakat yaşlılar harbin sonunu beklerlerken, ateşli gençler, içinde doğup büyüdüğü şehrin yaralarını, kendi türeklerindeki yaralar gibi hissediyor, Leh tarihinin her devresinde, her kuşakta beklenen o intikam saatinin çalmasını sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Ben kış boyunca Sliska'dan çok uzaklaşmadım. Varşova'da bütün olup biten olayları Bay Karbonski ulaştırıyordu bana. Haberler kısa ve tatsızdı ve biri diğerinden pek farklı olmuyordu. Aramızdaki konuşmalar şu şekilde devam ediyordu:

— Almanlar Mokotow'da beş kişiyi vurdular. Cesedler hâlâ sokakta yatıyor...

— Niçin kaldırmıyorlar?

— Bilir miyim niçin? Sokak temizleyicileri bekliyorlar herhalde.

.....

— Jelazna Brama'da Alman askerleri altmış beş kişiyi yakaladılar.

— Tanıdıklarımız var mı aralarında?

— Kseniya Yakubowicz.

— Tanımıyorum o isimde birini.

— Geçen kış, Paplawski'nin dükkânına da uğruyordu.

— Ah, o esmer kız.

— Evet.

— Desene onu da Almanya'daki toplama kamplarına sürecekler.

— Yok, demiryolundan öteye bırakmazlar onu ki gitsin.

Neden?

— Trene bindirmeden önce muayene ediyorlar.

— Etsinler!

— Frengisi var da.

.....

— “Adriya” nın (*) müdür muavini dayak yemiş bu sabah.

— Öyle mi? Niçin müdür değil de, muavini?

— Çünkü içerde yokmuş müdür. İki genç sırtlarına Obersturmführer üniformaları giyip Adriya'ya gitmişler. Odadan biri çıkmış, gençler müdür nerede? diye sormuşlar. Adam, müdür henüz gelmedi daha, ben muaviniyim, demiş. Bizimkiler de Lehçe: İyi öyleyse, müdür elli sopa yiyecekti, muavini olduğun için sana yirmi beş sopa, diye adamın kışına yirmi beş değnek vurup gülüşerek çıkıp gitmişler.

.....

— İki Yahudi kızı yakalandı bugün Marşalkowski'de.

(*) Adriya: Harb zamanı yalnız Almanlara mahsus eğlence yeri.

— Ya? Varşova'da hâlâ Yahudi var mı?

— Hayret. İkisinin de göğsünde haç vardı. Hıristiyanız diyorlardı. Ama değiller. Bugüne değin göğüslerinde taşıdıkları o haçlar korumuş kendilerini.

— Öldürecekler mi onları da?

— Yok, besleyip semirtecekler. Öldürecekler tabî!

.....

Kış oldukça sert geçti o yıl. Kar bol bol yağdı ise de, ana caddelerde ardı arkası kesilmeden geçen askerlerin ayakları altında ne kar tuttu, ne buz. Bahar girince Bay Karbonski, Sliska'yı sık sık bırakıp gidiyor, akşamın, bazan da gecenin hayli ilerlemiş saatlerinde geri dönüyordu. Dönünce de bodrumdaki odasına inmeden önce, odama gelip bir yarım saat kadar benim yanımda oturuyor, çayını içiyor, alnımı öperek odasına iniyordu. Alnımdan öpüşü onun yeni bir keşfiydi ve beni hayli sinirlendiriyordu doğrusu. Hele ağzı rakı koktuğu zamanlar o öpüşler bir askerin haftalarca değiştirilmemiş iç çamaşırının yüzüme sürülüşü gibi oluyordu.

Şehirde tevkifler azalmış gibiydi. Karbonski de gün geçtikçe şehir olaylarıyla ilgisiz oluyordu. Vaktini nerede ve nasıl geçirdiğini bilmiyor, merak ettiğim halde sorup öğrenmekten çekiniyordum. Ama bir akşamüstü şehirden dönüşünde bunu kendisi açıklayıverdi. Odama girer girmez iki

elini birden ceplerine sokuşturdu, ceplerinden bir yığın para çıkarıp masanın üzerine attı. Paralara baktım ve hayretle:

— Bu da ne? diye sordum.

Başını arkaya atarak geniş bir kahkaha salıverdi:

— Para, Bayan Teresa, para!

Bir müddet sustu, yüzüme dikkatle baktı, yüzümde beklemediği ve ummadığı bir şey görmüşçesine bakışlarını hemen kapıya doğru çevirdi. Yüreğinin içinde bir sır taşıdığı aşikârdı. Bu sırrı benimle paylaşmağa cesaret edemediğini iyice anlıyordum. Gene güldü, ama onun bu gülüşü zoraki bir gülüş idi. Bu durum uzadıkça benim içimde daha çok öfke ve hayret toplanıyordu. Paralara göz ucuyla baktım:

— Para elbet, ama...

Karbonski lâfımı kesti:

— Bayan Teresa, işler böyle sürüp giderse birkaç hafta sonra karşınıza bıyıklarımı tıraş edip çıkacağım.

— Şakalaşmağa benim halim yok Bay Karbonski. Siz benim bilmediğim, üstelik hissetmediğim şeylerden bahsediyorsunuz. Paranızı masamın üstünden alıp gerekli yere koyunuz. Hem siz son zamanlarda benimle...

— Kendisiyle ciddî konuşmaya başlayacağım sırada yüzünün çizgileri ciddî bir ifadeye büründü,

sezlongun üzerine oturur oturmaz elini dizine vurarak:

— Evet! dedi. Evet, şaka bir yana...

Gözleri yüzümdeydi. Devam etti:

— Şaka bir yana Bayan Teresa... Şehirde neler oluyor, haberiniz var mı?

— Neler oluyormuş?

Gözünün ucuyla masadaki paralara bakıp yavaş bir sesle:

— Almanlar kaçıyorlar, dedi.

— Nasıl olur? Pilsudski meydanındaki binalara SS kıt'alarının taşınıp yerleştiklerini kendi gözlerimle gördüm bu sabah.

— Olabilir. Onların niçin, ne maksatla oraya yerleştiklerini ben bilmiyorum, ama şehir içindeki Almanlar Leh parasını it kıymetine veriyorlar, Lehliler de Rus parası arkasından koşuyorlar. Bu son iki gün içinde para ticaretiyle şehirde yüzlerce insan zengin, milyoner oldu.

Karbonski'yi dikkatle dinlerken, birdenbire:

— Peki, bundan bana ne? diye kesip attım.

Benim bu umursamazlığım ve soğuk davranışım karşısında Karbonski yenilmişti, nasıl hareket edeceğini bilmiyor gibiydi. Omuzlarını kaldırdı, gözlerini yere indirip:

— Hiç... Lâf olsun diye söyledim, dedi.

Karbonski, gönlündekini açığa vurmadan, biraz üzüntülü, biraz da ümidi boşa çıkmış bir adam

tavriyla ayrıldı benden o akşam. Fakat ertesi gün karşılaştığımızda yüzünde de, hareket ve konuşmalarında da ayıplanacak bir şey olmadığını anladım. Kimbilir, belki de ben Karbonski için bir ihtiyaçtım. Şimdi iyi hatırlıyorum: Annemi Anin'e gömdüğümüz günün akşamı, o kendi âleminde, ben kendi âlemimde, istasyona doğru sessizce yürürken bir an durup, yorgun gözleriyle yüzüme bakmış ve elimi tutarak: "Bayan Teresa, sizin yanınızda ben gerçek insan oluyorum!" demişti. "Niçin?" diye sormayı yersiz bulmuştum o zaman; çünkü yaşamaktan yorgun, artık hayatla bağları kopmaya başlayan onun gözleri içinde ben kendim için bir yer görmüş, Karbonski'ye acılamakla beraber, yararlı bir insan olduğumun sevincini de hissetmiştim. Zaten "Niçin?" diye sormama lüzum kalmamıştı. Karbonski hâlâ elimi tutarak:

— Sizin yanınızda ben otuz yıl önceki ömrümü, yeni evlendiğim karımın yanındaki ömrümü yaşıyorum; yalnız şu farkla: Sizin yanınızda ömrüm daha sakin, daha ılık, daha rahat, diye bitirmişti sözlerini.

Haklıydı Karbonski. Ama Karbonski benim yanımda kendisi olarak değil, hayalinde yaşattığı, varlığından belki kendisinin de haberdar olmadığı bir insan olarak yaşıyordu. Gerçek Karbonski'yi, alınma öpücükler kondurmasına izin vermek şöyle dursun, yanıma yaklaştırmazdım belki. Günün uzun

saatlerini benden uzaklarda geçiren gerçek Karbonski'yi iyice tanımadığım gibi, hayallerimizin ürünü olan Karbonski'yi de iyice tanıımıyordum ben; ama bunun önemi yoktu. Çünkü ben yanımdaki Karbonski'den daha güçlü, çok daha sağlamdım ve onun hem bedence, hem de ruhça benim istek ve arzularıma tabi olduğunu pekâlâ biliyordum. İstek ve arzularıma tabi demekle Karbonski'ye hükmetmeyi aklımın kenarından bile geçirmiyordum elbet. Onun bana bağlı olduğunu, istek ve arzularıma her zaman boyun eğdiğini, her zaman egeceğini bilmem; benim için, benim gurur ve duygularım için kâfi ve doyurucu idi.

Bazan Karbonski, kerevetin kenarına oturarak yorgun gözleriyle ayaklarının arasına bakıp bir şeyler düşünürken ben, gizli gizli onun yüzüne bakar, kısa bir süre için Mihal'i Mihal'le seviştığımız günleri hatırlardım. Öyle bir anda kalbim atar, ellerim hafifçe titrer, kerevetin kenarında oturanın Karbonski değil de Mihal olduğu hissine kapılır, içimdeki ürpertilerle Karbonski'ye yaklaşarak alınımı öptürdükten sonra yorgunluğumu söyler ve odamdan çıkmasını rica ederdim. O çıkardı ve ben demince Karbonski'nin oturduğu yeri elimle bir müddet okşadıktan sonra, kerevetin üzerine uzanırdım. Beynim herşeye ve herkese kapalı, öylece kerevetin üzerinde uzanmış yatarken saatler mi geçirdi, günler mi, bilmezdim. Sonra sanki uzak bir

âlemden dönüp odama girmişim gibi, gözlerimi açarak bakışlarımı odanın tavanında, pencerelerinde gezdirir, başımı çevirip kapıyı gözetlerdim. Odamda mı bulunuyordum? Evet, odamda. Kerevetimin üzerinde yattığımı ve odamda yalnız olduğumu anlardım. Yalnız... Ben ve odam. Odamın içinde eşyalar, kapının ötesinde hol, holün bir ucunda annemin odası, öbür ucunda apartman merdivenleri ve aşağıda bir yerlerde Bay Karbonski... Soğuk odada üşüyordum ama altımdaki battaniyeyi çekip üstümü örtmeyi düşünmüyor, düşünüyorsam da gerekli bulmuyordum. Odamdan, dünyamdan, insanlardan bezgindim. Ölmek istemiyordum, ama hayat da öyle parlak, içten ve samimi bir şey değildi benim için.

XXI

Annemin ölümünden sonra, öyle bir tabir kullanılmak yerindeyse, ben de bir çeşit ölü ömür yaşıyordum diyeceğim. Ve ancak kışın çıkışında bu ömrümün annemin ölümüyle değil de, onun ölümünden önce başladığının farkına vardım. Mihal'i pek az hatırlıyor, pek az düşünüyordum. Mutlu dakikalarımda hatırladığım zaman onun yüzü gözlerimin önüne bir maske gibi geliyor, üzüntülü zamanlarımda ise Mihal'i canlı görüyordum. Ama

onun canlılığının içimde, tâ yüreğimin içinde büyük bir yarayı açıp kanattığını hissediyordum.

İyi hatırlarım, iki ay önceydi. Akşam üstü, ortalık iyice kararmağa başladığı sırada, müzik öğretmenimin evinden dönerken Sliska'da kaldığım evin kapısı altında sevişen bir çiftle karşılaşmıştım. O gün çok kar yağmıştı, hava soğuktu, ayışığı vardı ve Sliska ayın ışığında bembeyaz, benim yürüyüşümden habersiz, tatlı bir sessizliğe bürünmüş, uyuyordu. Gençle kız kapıya yaklaştığımı duymamışlardı muhakkak. Duyamazlardı da! Birbirine bitişip yetişmiş iki yabancı ağaç gibi kapıya sıkışmış, soluklarıyla pençelenmiş, damarlarındaki öz-sularını son damlasına kadar emiyorlardı. Kızın ayakları yerden kesilmişti ve böğürlerine doğru çekilmiş dar etekliğinin altından çıkan beyaz bacaklarıyla oğlanın kıcını bir boa yılanı gibi sarmıştı. Sıcak dudaklarını gencin ağzından ayırmadan inilti sesiyle bir şeyler fısıldıyor, bir şeyler mırıldanıyordu. Gördüklerime şaşmadım ben. Tam tersine; kayıtsızca orada, uzun yıllardan beri orada durup seviştikleri halde ancak bu akşam bunun farkına varmışım gibi dudaklarımın ucundan hafif bir gülümseme uçtu. Şaşmadım. Yavaşlamadım bile. En tabii yürüyüşümle yürüdüm, en tabii bakışım ile baktım ikisine. Bu görünüşte bir acayıklık yoktu. Tam tersine, onlarla sessiz ve kimsesiz Sliska daha düzgün ve daha candan görünüyordu.

Yanlarından geçerken kızın bacaklarındaki sıcaklığı ellerimde hissettim. Avluya girip arkamdan kapıyı kapatınca da üşümüş, soğukta morarmış ellerime baktım ve yanlarından geçerken soğuk ellerimi kızın bacaklarına değdirmeyişimin pişmanlığını duydum.

Apartman merdivenlerine varır varmaz alnımdaki ter damlalarını titreyen elimle silip, başımı bir müddet merdiven korkuluğuna dayadım. Yorgunluğumu yenmeğe ne kadar çalışsam da başaramıyor, birinin gelip koluma girerek beni odama kadar götürmesini biliyordum. Ama görünürde kimseler yoktu. Yavaş yavaş, iki üç basamakta bir durup, dinlenerek odama çıktım. Işığı yakmadım. Soyunmadım. Kerevetimin yanında bir müddet kıvılcımdan durduktan sonra, kerevete uzandım. Işığı yakmayı da, soyunmayı da lüzumsuz buluyordum. Pencere örtüleri arasından uzak göğün kenarındaki ak yelesi bulutlara bakıyordum. O bulutlar kadar ben de dünyamdan ve hayattan uzak, ben de donuk ve uyusuktum. Fakat dakikalar geçtikçe hayatın benden başka bir şey olmadığını yavaş yavaş anlıyordum. Evet, benim ömrüm bende, benim vücudumda birikmiş bir şeydir, diye düşünüyordum. Vücudumun belli bir organını belli bir harekete getirmekle ömrüme yeni ve arzuladığım istikameti veremez miyim? İstersem şimdi kalkar, saçlarımı tarar, bacaklarıma ipek çoraplarımı geçi-

rir, dudaklarımı bir erkeğin dikkatini üzerime çekeceğim şekilde boyar, Hmielnr'ya çıkar ve canımın çektiği erkekle odama dönüp bu kerevetin üstünde sevişemez miyim? Güzel bir vücudum, düzgün bacaklarım, güzel göğüslerim yok muydu benim de?...

Saatler geçiyordu. Yataktan kalkmıyordum. Yüzümü avuçlarıma gömerek uzun uzun ağladıktan sonra, Mihal'i düşünmeğe koyuldum. Evet, Mihal! Mihal'i ben gerçek bir sevgiyle mi sevdim? Bilmiyorum. Şimdi bana öyle geliyor ki, Mihal'i daha ziyade ruhanî bir sevgiyle değil, cismanî bir sevgiyle sevdim. Bedenimin özlemi, ruhumun özleminden çok daha güçlüydü, güçlü olduğu için de şimdi ruhumun değil, daha çok bedenimin hırpalandığını, Mihal'in acısını daha çok bedenimin çektiğini hissediyorum.

Bedenim Mihal'e kur yapmağa ilk tanıştığımız gün hazırda ama, belki kaybetmek korkusu ile, günah işlettirmekte kendimi tutmuş, fazla kışkırtmamıştım onu. Fakat bedenimin özlemi öylesine güçlüydü ki, birkaç gün sonra bütün varlığımı Mihal'e teslim etmekten kendimi alamıyacağımı hissediyordum.

Pek iyi hatırlarım, şehirden Sliska'ya dönüşümünde Paplowski'nin dükkânı yanında Mihal beni

dükkânın aralığına çekmiş, sağ elini belime dola-
mış, sıcak dudaklarıyla saçlarımın altında enseme,
boynumu öperken, sol eliyle blüzumun düğmelerini
çözerek mememi sütyenimin içinden çıkarıncaya
kadar uğraşmıştı. Çıkarınca da suç işlemiş bir
adam ürküntüsüyle blüzumu düğmelemiş, çabucak
benden ayrılmıştı. Şaşırtmıştı bu beni, yok yalnız
şaşırtmamış, kendisinden bir hayli soğutmuştu da.
Öyle ki, bir hafta kadar kendisini bulup konuşma-
mıştım. Ama bu olaydan sonra onun beni gerçek
bir sevgiyle sevdiğini düşünmüş, ısrar ederse ken-
dimi tutabileceğimi, bedenimi ona teslim etmiyece-
ğimi pek sanmamakla beraber, Mihal'e babamın
aşk macerasını, annemin Mister Bantam'la nasıl
seviştiklerini, anneme karşı duyduğum hınç ve
düşmanlığın ancak bu yüzden olduğunu sık sık
tekrarlamış, bana evleneceğimiz güne dek, el sür-
memesini istemiştim. Fakat, yukarda da kaydetti-
ğim gibi, bu düşüncelerimde pek samimî değildim
tabii, imkân ve fırsat bulduğum her yerde, her du-
rumda vücudumu Mihal'in vücuduna dayayıp bede-
nimin etsel özlemine tatmin etmekten çekinmiyor,
tersine böyle bir fırsatı sabırsızlıkla bekliyor, hat-
tâ yokluyordum. Ölümünden tam altı ay önce an-
nemin Mihal'le beni apartman merdivenlerinin al-
tındaki soğuk mermer zeminde kucak kucağa, so-
luk soluğa bulması, anneme karşı içimde taşıdığım
bütün kinimi açığa vurup şaha kaldırmış, ona ço-

cukken beraberce yattığımız aynı yorganın altında Mister Bantam'la hayvanca seviştiklerini, Volomin'deki gend'leri hatırlattıktan sonra da yüzüne tükürmüş, evden çıkıp gitmiştim. Bu buluşmamız Mihal'le son buluşmamız olmuştur. Bu olaydan sonra vücudum lüzumsuz, hiçbir şeye yararsız, bir yana bırakılmış, üstünü toz kaplamış ve paslanmaz bir eşya gibi gelmişti bana.

Duyduğum acı, kör ve günahkâr ediyordu beni. O zaman yataktan kalkıyor, duvardaki Meryem Ana'nın önünde diz çöküp derin ibadetlere dalıyordum. Dua ettikçe içim de sakinleşiyordu. Dualarımla ve içimin sakinleşmesiyle Aziz Meryem'in günahkâr insanlara daha yakın olduğunu hissediyordum.

XXII

Annemin ölümü, dış dünyaya kapalı bir ömür sürmem, Karbonski'nin hemen her gün beni odamda ziyaret etmesi ve bir havarî kılığı takınıp hayat ve ölüm masallarıyla canımı sıkması beni bir hayli çökertmişti o kış. Fakat geçen bu aylar içinde Mihal'i unutmam elbette ki benim için büyük bir ruhî kazanç olmuştur. Şimdi yazın başlamasıyla bu defteri tekrar elime alırken Mihal'in sözünü etmeyeceğimi bütün kalbimle ummaktayım. Ama ne ya-

zacağım? Neden bahsedeceğim? Varşova'dan mı? Karbonski'den mi? Hayır. Ne Varşova'dan, ne de Karbonski'den. Ama günü gelir de Karbonski'nin ölümüne şahit olursam, onun bu dünyaya gözlerini kapadığı, lâfını çok ettiği öbür dünyaya taşındığı son dakikaları bu deftere geçirmeyi elbette isterdim.

Yaz gelince hem ruhça, hem de bedence iyileşmeğe başladım. Havalar sıcak geçiyordu. Sık sık şehre çıkıyordum. Geçen yıl annemin balkondaki kocaman saksılara ektiği, kışın soğuşunda donmalarını için üzerlerine eski çuvallar örttüğü petunya çiçekleri, bu yaz öyle hoş açmışlardı ki!... Balkon kapısını ardına kadar açıyor, kerevetimin kenarına oturup uzun uzun o çiçeklere bakıyordum. Odama Karbonski girince yerimden kalkıp hemen kapıyı kapıyor, Karbonski'yi çiçeklere yaklaştırmıyordum. O çiçeklere baktıkça, neden bilmem, annemin henüz ölmediği, odasına girersem kendisini koltukta oturur bulacağım hissine kapılırdım. Öyle anda ayağa kalkıp balkona çıkar, petunyalari hafif öpücüklerle mükâfatlandırırđım. Bazan da karanlık bir tavan yeryüzüne çökünce sokak kapısının önüne çıkıp, geçen kış, gençle kızın seviştikleri yerde arkamı duvara yaslayıp karanlıklara bakar, daldığım.

Bir akşamüstü balkondaki petunyalari suladıktan sonra gene kapı önüne çıkmıştım. Ortalık he-

nüz kararına başlanmıştı. Sokağın karşı yakasındaki Paplawski'nin dükkânı dibinde biri duruyordu. Genç bir adamdı bu. Muşambasının bütün düğmeleri tâ çenealtına kadar düğmelenmişti. Tedirgindi. Genç adamın giyiminden "bizim gençler" den biri olduğunu anlıyordum. Tedirgindi ama masûm bir görünüşle arkası duvara dayalı, sigara içiyor, bir yandan da beni gözetliyordu. Sonra ıslık çalmağa başladı. Çaldığı ezgi, benim için yabancı değildi ve içimden ezgiye hemen şu sözleri uygulamıştım:

Kimsin diye sorma kız

Aç kapımı savaşıyoruz...

Ortada korkmağa hiç sebep yokken içimden ürpertiler geçmişti. Gencin benimle konuşmak istediği aşikârdı. İşi neydi? Böyle bir soruyu aklımdan geçirmiyordum tabii. Varşova'da her unsur birbirine bağlıdır, gereklidir ve böyle bir soru sormakla gence karşı saçma bir hareket yapmış olacağımı pekâlâ biliyordum. Önce sokağın karşı yakasına geçip gençle konuşmağa karar vermişken, niçin bilmem, dönüp kapıyı açtım, ardına kadar açık bırakarak avluya girdim. Apartman merdivenlerine yaklaştığım zaman gencin taşlıktaki muntazam ayak seslerini duyuyordum. Merdivenin ucunda durarak hâlâ ayak seslerini dinlerken, kolumun bilekten yukarısını sağlam bir el kavradı.

— Bayan Teresa Zaromb?

— Evet, dedim.

— Kusura bakmayın, adımın sizin için bir önemi yok.

— Evet...

— Sizinle konuşmak istiyorum.

— Buyurun.

— Burada değil ama.

Döndüm, gencin yüzüne yakından baktım. Yaşı on yediyi aşmıyordu muhakkak. Sakalının kılları kuş tüyü gibi hafif, mavi gözlerinin kızıla çalan çevreleri nemli idi, yüzünde hastalığından yeni kurtulmuş bir çocuğun sarılığı vardı. Gözlerimi gencin yüzünden ayırmaksızın bakıyor, baktıkça da o yüzün, üzerine hayatın henüz acı izleri çökmemiş, o yüzün yarın, öbürsü gün, belki de bir yarım saat sonra kaldırım kenarında cansızca yerde yatacağını görür gibi oluyordum. İçimde ancak bir ananın, benim anam gibi bir ananın değil, evlâdını karnında yüz yıl taşımış, dünyaya vermek için yüz yıl didinmiş bir ananın sızısına benzer bir sızı duydum. Ama sezdirmedim bunu gence. Acımı içimde boğdum, dudaklarımın ucundaki gülümsemeye bir petunya çiçeğinin zerafetini vermeğe çalıştım. Sorudum :

— Odama mı çıkalım yani?

— Evet, dedi genç adam.

Uzandım, elini tuttum. Yan yana merdivenleri çıkarken küçük eli, avucumun içinde terliyordu.

Odama girdik. Musambasını sırtından çıkarıp kortuğun arkalığına bıraktım, kerevetimi işaret ederek:

— Yorgunsan yat, uyu! dedim.

Genç adam ses etmedi, gülümsedi yalnız. Sonra kerevete baktı. Hâlâ susuyordu.

— Kaç yaşındasın?

— Kaçımda gözüküyorum?

— Onsekiz mi?

— İhı.

— Çocuksun daha.

Başını arkaya atarak aydınlık dişleriyle güldü:

— Çocuk muyum Bayan Teresa? İhtiyatlı olmanızı tavsiye ederim.

— Neden?

— Bazan ben yaştaki çocuklar da tehlikeli olabilirler de.

Kerevetin kenarına oturmuş, gömleğinin eteklerini pantolonundan çıkarırken:

— Yani kadınlar için demek istedim, diye tamamladı.

Sonra yüzü, bakışları değişti. Benimle fazla şakalaşmak istemediği belliydi.

— Vronek'in grubundan mısın sen? diye sordum.

— Tamam, dedi. Selâmı var. Üç aydan beri uğramamışsınız. Sitem etmiyor tabii. Annenizin ölü-

münden haberi var. Ama... işler günden güne çoğalıyor Bayan Teresa.

Şimdi genç adam ayakta, odamda gereğinden çok kalmış gibi acele acele konuşuyordu.

— Varşova'da ne kadar asker var, farkında mısınız?.. Hem yalnız Alman değil; Beyaz Rus, Moğol, Çerkez... Asya'nın yarısı burada.

Genç adam iki adım bana yaklaştı ve yavaş bir sesle konuştu:

— Uzak değil, bütün bu çöplük süpürülecek. Süpüreceğiz.

Sonra gömleğinin altından çıkardığı propagan-da evrakını masanın üzerine bıraktı.

— Sevkedilecek yeri biliyorsunuz değil mi?

— Port Bema, dedim.

— Tamam.

— Yarın Marşalkovski'ye de uğrarım.

— Hayır, şef gelmesin diyor. Hayatınızı tehlikeye sokmak istemiyor galiba.

Muşambasını giydi, koltuğunun altındaki tabanca kılıfını düzeltirken gencin tâ gözleri içine baktım.

— Ya sizinki?

Elini salladı:

— Tehlike dost ve yoldaş oldu bize Bayan Teresa. Her adımda bizimledir. Hoşça kalın.

XXIII

Gencin odamdan çıkıp kapıyı kapatmasıyla içime bir kötümserlik çöktü: Yavaş yavaş bir sızı halinde yüreğimden taşıyor, boğazımda düğümleniyordu. Başımı kaldırdım, odamda bana yakın, beni avutabilecek bir şey aradım. Odam boştu, eşyalar cansızdı, soğuktu; balkondaki petunyalar bile benden uzak ve benim değildiler. Hele petunyaların uzaklığı, sonra odada hüküm süren sürekli sessizlik git-tikçe korkunç oluyordu. Bu sessizliğin ansızın bir kâbusa döneceğini, sonra da ruhum ve bedenim için bitmez, tükenmez bir işkencenin başlayacağını duyar gibi oluyordum. Birdenbire kulaklarımda bir uğultu başladı ve ben meymus, ben çaresiz, ben ölümlü hayat arasında kalmış bir yaratık gibi odamdan fırladım. Merdivenleri nasıl indiğimi şimdi pek iyi hatırlamıyorum. Avluya çıktığımda genç adam henüz taşlığın ötesindeki dehlize girmek üzereydi. Bağırardım:

— Bir dakika! Rica ederim... dur!

Genç döndü, koşarak yanıma geldi:

— Bayan Teresa! Siz misiniz?

— Evet, evet... Anlamak isterim...

— Buyurun.

— Ama gerçeği söyleyeceksiniz.

— Tabii. Gerçeği.

Kendime hâkim olmağa çalıştım. Sesimi alçaltarak sordum:

— Vronek'i tanırım dediniz demin, öyle mi?

— Evet.

— Rica ederim... gerçeği söyleyin. Öyleyse Mihali de tanırırsınız.

— Evet.

— Varşova'da mı Mihali?

Sürekli ve soğuk bir sessizlik oldu. Genç adam gözlerini kırpmadan yüzüme bakıyordu. Israr ettim:

— Varşova'da mı?

Hâlâ susarken başını salladı.

— Mihali nerede?

Sonra ancak benim duyabileceğim kadar yavaş bir sesle:

— Bayan Teresa, dedi, vaktimi almayın. Rica ederim, odanızı çıkınız ve telâşlanmayın. Onun nerede bulunduğunu ben nasıl bilirim? Hem biliyorsa bile söyleyemem ki.

Haklıydı genç adam. Söyliyemezdi. Başımı göğsüme eğdim, bir müddet karşısında sessizce durduktan sonra, gözlerimi gencin yüzüne doğru kaldırdım.

— Evet, haklısınız. Fakat bu hususta bir şeyi benden gizlemeyeceğinizi umarım.

— Neymiş o?

— Sağ mı?

Gene uzun bir sessizlik oldu. Bu sessizlikte geçen her saniye bir iğne gibi yüreğime batıyordu.

— Sağ mı?

Genç, kolunu yüzüne doğru kaldırıp bilek saatine baktıktan sonra, yavaş fakat kesin olarak:

— Sağ, dedi ve başka bir şey söylemeden, vedalaşmadan yanımdan ayrıldı gitti.

Merdivenleri ağır ağır çıkıyor, arada bir durup dinleniyordum. Yorgundum ama yorgunluğum tath ve hoş bir yorgunluktu. Odama girince kerevetimin üzerine uzandım. Benim için yeni ve mutlu bir hayat başlayacaktı. Pencere örtüleri arasından Varşova üzerinde gittikçe kararan göğe bakıyor, gü-lümsüyordum. O göğün altında bir yerde, beni mutlu ömrüm bekliyordu.

XXIV

Ancak gecenin hayli ilerlemiş saatinde kerevetten kalkıp, masa üzerinde duran gazetelere baktım. Sigara kâğıdı kadar ince kâğıtlara küçük puntolarla basılmış bu gazeteler, Polonya'nın çeşitli bölgelerinde Alman Gestapo'sunun cinayet ve işkencelerini bütün incelikleri ve acılığıyla açıklıyordu. Annemin ölümünden önce de yeraltı gizli teşkilâtına ait evrakın yayınlanması için yardımda bulunmuştum, bu iş benim için yeni sayılmazdı. Mü-

zik öğretmenimin evine gidip gelirken her zaman koltuğumun altında taşıdığım müzik notalarımın sayfaları arasına yerleştirdim gazeteleri. Not almanağımın kimsede şüphe uyandırmıyacağına nedense inanmıştım. Sabahleyin güneşle kalktım, yıkandım, çayımı içtim, balkondaki petunyaları suladım ve güneşin göğe çıkıp sıcak ışınlarıyla Varşova damlarını iyice kızdırmağa başladığı sırada müzik almanağımı koltuğumun altına sıkıştırıp merdivenleri indim. Avlu boştu. Sağdaki yüksek apartmanın gölgesi küçüle küçüle duvar dibine çekiliyor, aydınlanmış avlu geceden kalma ıslaklık kokuyordu. Sokak yapısına yaklaşırken öğleye dek odamda bulunmıyacağımı Karbonski'ye bildirmem gerektiğini düşündüm ve döndüm. Karbonski'nin bodrumdaki odasına yaklaştığımda kafamın içinde Mihal vardı tabii. «Kimbilir, ben dışarıda iken belki Mihal gelir, beni arar.» Çabucak bodruma indim, Karbonski'ye müzik öğretmenimin evine gittiğimi ve öğleden önce geri dönemiyeceğimi bildirip çıktım. Niçin bilmem, içimde, tâ kalbimn içinde bugün Mihal'le karşılaşacağım hissi akşamdan beri öylesine yerleşmişti ki, bu hisle günü berrak görüyor, bir rahibe gibi, insanların ve hayatın kötülüklerine inanmıyordum. O anda belki Almanların da nazik ve uysal insanlar olduklarına nerdeyse inanacaktım. Sokak kapısına yaklaşırken içimden bir şarkı söylemeğe başlamıştım hattâ! Ama heyhat! Kapıyı açıp dışarıya

adımımı atmamla iki güçlü elin iki bileğimden yakalayıp beni sokağa çekmesi bir oldu. Gözlerimi hayretle açıp iki yanımda duran silâhlı, sağlam iki Alman baktım. İkisinin de yüzü taş gibi katı ve soğuktu. Üç beş adım ötede sokak ortasında, üstü kapalı bir kamyon duruyordu. Ben hâlâ şaşkın gözlerimle Almanlara bakarken, biri başını kamyondan yana atarak:

— Herauf! dedi.

Ama içimde suçsuzum duygusuyla, Almanların kamyona girmesini emrettikleri kimsenin ben değil de, bir başkası olduğunu sanıyor, kıvıldamıyordum. Evet, içimde bir ses bana: “Teresa, sen suçsuzsun!” diyordu. İlk içimdeki o sesi iki Alman tekrarlamak istedim, ama bileklerimi öyle bir güçle kavramışlardı ki, sesimi çıkarırsam omuzlarındaki otomatik tüfeklerinin dipçikleriyle kafama vuracaklarını sandım ve sustum. Sonra Almanların beni sürükleyip yaka paça kamyona atmalarını beklemeden kendim yürüdüm. Kaldırımın kıyısına yaklaşırken kamyonun ard kapağı gürültüyle açıldı, Almanlar kamyona atladılar, bileklerimden çekerek beni de kendi aralarına aldılar, kapak kapandı ve kamyon hareket etti.

İki Almanın arasında tahta sıranın üstünde oturuyordum. Kamyon, güneşlikle her yandan örtülü olmasına rağmen delik ve aralardan sızan ışıklardan içerisi pek karanlık değildi. Bütün bu olay

öyle âni, öylesine umulmadık bir anda olmuştu ki, Almanlar tarafından tevkif edildiğimi ancak şimdi anlıyordum. İçinde bulunduğum durumun bütün tehlike ve güçlülüğünün farkında olmakla beraber, korkmuyordum. Korkmuyordum, çünkü içimdeki o ses bana hâlâ suçsuz olduğumu tekrarlayıp duruyordu. Bu duyguyla sessiz ve asık suratlı Almanlarla ilgilenmiyor, sızlıyan bileklerime bakarak: “Neden bileklerimi kavrayıp beni kamyonu sürüklediler? Güç kullanmadan da beni kamyonu alabilirlerdi?” diye düşünüyordum. Sonra Karbonski geliyordu aklıma. Belki Mihal, Sliska’ya uğrar bugün... Karbonski de Mihal’e evden çıktığımı, öğle saatinden önce geri dönmiyeceğimi bildirir... Mihal beni odamda bekler... Öğle vakti gelir geçer, ben geri dönmeyince Mihal...

Kamyon hızlı bir dönüş yaparak durdu. İki Alman ayağa fırladı, kamyonun arka kapağı gürültüyle açıldı ve ben yukardaki düşüncelerimi kamyonunda bırakarak, iki Almanın arasında yere indim.

Burası oldukça geniş, yüksek taş duvarla çevrili bir avluydu. Solda üç katlı, uzunca bir bina vardı, karşıda üstleri güneşlikle örtülü iki kamyon, sağda da akasya ağaçları. Avlu boştu. Uzunca binanın duvarı dibinde iki Alman askeri nöbet tutuyordu. Nerede bulunduğumu, buraya neden getirildiğimi ben hâlâ bilmiyordum. Binaya, akasya ağaçlarına iyice baktım. Vaşsova’da mıyım? Evet. Kam-

yon onbeş dakikadan fazla yol almadı ki! Ama Varşova'nın neresi? Pavlak hapisanesi mi? Ujazdowski mi? Aleya Şuha mı? Belki de Aleya Şuha...

XXV

Evet, burası Gestapo. Demek ki ben Gestapo'dayım. Almanlara baktım. Karşıdaki kamyonları gözetliyorlardı. Sonra biri benden yana döndü ve elini kaldırarak: "Gel!" diyen belli belirsiz bir işaret yaptı. Arkalarından yürüdüm. Kamyonlara doğru ilerliyorduk. Benim sessizliğim ve soğukkanlılığım Almanların hoşlarına gitmiyordu galiba ki, kafalarını çevirip ne zaman bana baksalar, ikisinin de yüzünün daha asık ve somurtkan olduğunu görüyordum. Güneş yakıcıydı. Taşıtların tekerlek çemberleri altında kemik gibi katı ve cascavlak olmuş avluya güneş ışınlarını döküyor, sağdaki akasyalar ayak üstünde duran ölüleri andırıyorlardı. Çıt yoktu. Yalnız arada bir, avlunun demir kapıları gıcırdayıp açılıyor, içeriye hızla giren bir kamyon gidip avlunun kenarında kendi yerini alıyordu. Karşıdaki kamyonlara yaklaştıkça tedirgin oluyordum. Kendi kendime: "Teresa, sen Varşova'dasın. Almanların elindesin; Gestapo'da... Korkmağa sebep yok: Çünkü suçsuzsun. Almanlar herkesi duvar di-

bine çekip vurmuyorlar ya!” diyordum. Ama kendime söylediğim bu sözlerimin içimle, duygularımınla hiçbir ilgisi yoktu. Bu sözlerde bir anlam bile bulamıyordum. Kuru, saçma sözlerdi bunlar. Kafama bile girmiyorlardı. Sonra bir an Almanları da, içinde bulunduğum Gestapo avlusunu da unutuyor, benim varlığım bunlardan başka, fakat çok daha korkunç bir tehlike karşısındaymış gibi telâşla: “Ben Teresa Zaromb’um” diyordum kendi kendime. Adımı, soyadımı, annemin beni yirmi üç yıl önce Anin’de doğurduğunu, halen Sliska’da yaşadığımı, Almanlar sorarlarsa bunu onlara da aynen söyleyeceğimi, gerçek bir dünyada gerçek bir hayat yaşadığımı düşünüyor, içimde bildiklerime beni kandırarak ve inandıracak bir güç arıyordum.

Derken kamyonlardan birine yaklaştık. Ben durdum. İki Alman, arkaları hâlâ benden yana dönmüş, kamyonu örten güneşliği açtılar. Ve o anda ayaklarımdan yüreğime doğru müthiş bir titreme geçti. Bir içgüdü ile yanımda duran Almanın kolunu yakalayıp başımı onun omuzuna dayadım. Onların Alman olduklarını bilmiyor, hatırlamıyor, bilsem bile kimbilir niçin, böyle bir anda onlardan yardım ummanın benim insanca hakkım olduğunu hissediyordum. O ise, beni nefretle göğsümden iterek başını kamyonun üstüne çevirmişti.

Kamyonun üstünde üç ceset yatıyordu. Üçü de, belki havanın fazla sıcaklığından, kokmak üze-

reydi. Ölülerin yüzlerini göremiyordum. Şekilsizce yatıyorlardı. Renksiz enselerindeki, sıkılı yumruklarının parmakları arasındaki kurumuş kanları, yeşil, iri sinekler kemiriyorlardı.

Demincek göğsümden iteleyen Alman öne iki adım atarak kamyona uzandı, ölünün saçlarından tutup çekti. Sırt üstü yatan ölünün başı, uzun sarı saçları, şimdi kamyonun arka kıyısından aşağı sarkıyordu. Yarı açık kalmış dudakları arasındaki, di-riyken sık ve apak, şimdiyse kana bürünmüş dişle-rini öyle bir güçle sıkmıştı ki! Ona baktıkça Slis-ka'dan ayrıldığım andan beri benden uzaklaşan ha-yat, gene bütün gerçekliğiyle gelip gözlerimin önün-de dikiliyordu. Gözlerimi yumdum, bu hayatın on-ların olduğu kadar benim de hakkım olduğuna emin, gözlerimi açarak Almanlara döndüm. Alman'-ın eli, başı kamyonun altına sarkmış cesedi işaret ediyordu.

— O kim? dedi.

— Bilmiyorum.

— O ceset senin kimin oluyor?

— Hiç kimsem! Tanımıyorum!

— Söyle!

— İlk görüyorum.

Yüzümde şimşek gibi bir şey çaktı. Sallandım. İçimde yere düşmeyişiimin sevincini hissettim. Bu-run deliklerimden dudaklarımın köşelerine doğru

iki damla serince kan sızdığını, dudaklarımın arasında biriktiğini duyuyordum. Alman iki eliyle omuzbaşlarımı yakalamıştı.

— Söyliyecek misin?

Gözlerimi kırpmadan adamın gözleri içine bakarken sadece başımı salladım. O zaman ikisi birden itimatik tüfeklerinin dipçikleriyle arkamdan iteleyerek beni soldaki binaya doğru sürdüler. Gözlerim yerde, adımlarımı benim bütün varlığımı dengeleyen terazinin öbür gözündeki ölçüye uygulamak istermişcesine kolliyerek atıyor, yavaş yavaş ilerliyordum.

XXVI

Sağımda ve solumda üniformalı, sert bakışlı iki asker... Karşımda demir parmaklıklı bir kapı. Zincir gıcirtısı... Kapı açılıyor ve ben ruhumdan uzak bir âlemin eşiği üstünde duruyorum. Niçin geldim buraya? Kim getirdi beni?

Ayaklarımın dibinde beş basamak mermer merdiven. Karşımda dar, yarı karanlık, öbür ucunu göremediğim bir koridor. Koridorda bir yerde ayak sesleri. Ayak sesleri beni içeriye çağırıyorlar sanki. Sonra yavaş yavaş benden uzaklaşıp işitilmez oluyorlar ve ayaklarımın dibindeki soğuk mermer merdiven, uzun ve dar koridor beni bekliyor.

Basamakları iniyorum. Ömrümün dar, artık geri çıkamayacağım bir lâbirenti içindeyim. Gözlerimi koridorun ötesindeki zayıf, alaca ışığa dikmiş, yavaş yavaş ilerliyorum. Derken omzumun üstünde ağır bir el hissediyorum. Duruyorum. Başımı geri çevirirken sağ yanımda bir kapı açılıyor ve ben kendimi iyice aydınlanmış bir odada buluyorum.

Odanın içinde en göze çarpan şey; karşı duvardaki, hayatın içinden sıyrılıp çıkmış da şimdi hayatı suçlandıran, dünyaya yüksekte bakan, aksi suratlı bir adamın kocaman resmiydi. Resmin altında büyükçe bir masa vardı. Masanın gerisinde bir subay oturuyordu. Yaşlıca bir subay. Subay benim varlığımdan habersizmiş gibi önündeki kâğıtlara bakıyordu. Duvardaki resimle masa başında oturan subayın arasındaki mesafeyi ölçüyormuşum gibi gözlerimi duvara dikmiş bakıyor, ses soluk çıkarmıyordum. Öylece aradan bir süre geçti. Subay başını kaldırdı ve benim varlığımdan ancak şimdi haberli olmuşcasına hemen ayağa kalkarak bana doğru yürüdü. Ama yanıma gelmedi. Odanın ortasında durdu ve oradan:

— Adın ne? diye sordu.

— Teresa... Teresa Zaromb, dedim.

Kısa bir sessizlik oldu. Sonra yavaş bir sesle, unuttuğu bir ismi hatırlarmışcasına:

— Teresa Zaromb... Teresa Zaromb... diye tekrarladı subay.

Yorgun, fakat yorgunluğunu açığa vurmeyan yüzü ciddileşti, ağırbaşlı bakışlarını yüzüme dike rek :

— Demin kamyonda gördüğün cesed senin kimin oluyor? diye sordu.

— Hiç kimsem! Tanımıyorum, diye kesip attım.

— Öyle mi?

— Evet, tanımiyorum!

Subay gözlerini yere indirdi. Elinin baş parmağıyla tıraşlı, temiz yanağını bir müddet kaşıdıktan sonra döndü, masanın üzerinden bir şey alıp yanına yaklaştı. Elinde tuttuğu şey bir fotoğraftı. Şimdi sert yüzü, çatık kaşları ile, kamyonun yanında bana tokat atmış Almanya benziyordu. Yüzündeki çizgilerin niçin böyle birdenbire sertleşip gerginleştiğini anlamama vakit kalmadan fotoğrafı yüzüme doğru kaldırarak korkunç bir sesle sövdü:

— Tanımıyorsun ha!

İki adım geri çekildim. Subayın elindeki fotoğraf hâlâ gözlerimin önündeydi ve ben, gözlerimi saklıyacağım yeri bulamıyormuşum gibi, odanın tavanına bakıyordum. Olacak olmuştum. Herşeyi itiraz etmek zorundaydım.

Subay ses etmiyordu. Bütün dikkati şimdi bende idi. Gözlerini yüzümden ayırmıyordu hiç. Bakışlarımı tavadan ayırıp subaya doğrulttuğum zaman, fotoğrafı çevirdi, fotoğrafın arkasındaki ya-

zıları biraz kısık, fakat sert bir sesle okudu: «Sevgili Mihal'ime. Kalbim her zaman seninledir. Teresa Zaromb». Az sustuktan sonra resmin altındaki fotoğrafhanenin adresini okudu: Marşalkowki, No. 13.

Evet, herşeyi itiraf edeceğim. Ruhumun selâmeti için, Mihal'in ölüsü karşısında bile yüreğimin içinde az da olsa bir gurur duygusu bulamıyorum. Herşeyim sahte. Sevgim de!

Bakmıyordum subaya. Herşeyden uzaktım. Demincek kamyonun üstünde gördüğüm Mihal'in cesedini tamamen unutmuştum. Mihal ölmemiş de bana ihanet etmiş, geri dönmiyeceği bir yere gitmişti sanki. Benim suçum yoktu. Suç Mihal'de! Tek suçum, fotoğrafımı imzalayıp Mihal'e vermemde idi.

Subay, elleri arkasında bağlı, masasının yanına gitti ve oradan:

— Kamyondaki ceset senin kimin oluyor? dedi.

Sesi soğuktu. Öğrenmek istediği şeye artık pek önem vermediği sesinden anlaşılıyordu. Başımı kaldırdım. Boğazımda düğümlenen sesimi dudaklarımın arasından güçlkle çıkardım:

— Nişanlım.

— Adı?

— Mihal.

— Son olarak nerde karşılaştın kendisiyle?

- Varşova'da.
- Ne zaman?
- Çok oluyor.
- Bir hafta önce mi?
- Hayır, bir yıldan fazla.

Bunu söylerken içimde üzüntü duymadığım halde, gözlerimden birdenbire yaşlar boşandı. Subay hâlâ tekrarlıyordu:

— Teresa Zaromb! Son olarak kendisiyle ne zaman karşılaştın?

Sonra masasının üzerinde duran kâğıtları gözden geçirerek:

— Mihal ölmeden önce bize çok şeyler söyledi. Senin kim olduğunu biz biliyoruz. Gizleme! dedi.

Benim kimliğimden Mihal Almanlara bahsedemezdi. Ben kimdim? Hiç! Evet, bir hiçtim ben. Ve bunu Mihal pek iyi biliyordu. Bundan ötürü ki, Mihal beni görmemiş, görmek istememişti.

Yanaklarımdaki yaşları avuçlarımla sildim ve subaya söylediklerine pek aldırmadığımı, inanmadığımı gösteren bir tavırla baktım. O, susuyordu hep. Derken ummadığım bir hareketle fotoğrafımı benden yana fırlattı, korkunç bir tavırla yanıma yaklaşıp yüzüme haykırdı. Sesi odanın duvarlarında, tavanında çınlıyordu. Çıldırılmış gibi sıkılı yumruklarını göğsüne bastırıyor, Alman nizamlarını hiçe sayan, Alman egemenliğine boyun eğmek istemiyen

Lehlilere sövüp sayıyordu. Deminki sert, fakat insanca yüzü şimdi kıpkırmızı kesilmişti. Gözleri ateş saçıyordu. Sesini yükselttikçe burnunun kanatları bir köpeğinki gibi titriyordu. Ama bu hali çok sürmedi. Ansızın parladığı gibi ansızın da sustu ve yüzüme bir müddet sessizce bakıp durduktan sonra elini uzattı. Benden bir şey istediği âşikârdı. Ama ne? Bana doğru uzanmış elin, koltuğumun altında tuttuğum müzik almanağımı işaret ettiğini fark edince, yüreğim ağzıma geldi. Gazeteler!... Almanacağımı hatırladığım an bütün üç kat bina sanki üzerime abandı. Sallandım. Şakaklarım atıyor, bayılacak gibi oluyordum. Gazeteler!... Gizli teşkilâtın evrakı!...

Almanın eli hâlâ koltuğumun altında sımsıkı tuttuğum not almanağımı işaret ediyordu. Bu sondu!... Hayır hayır, onun eli müzik almanağını değil, bana ölümü gösteriyordu. Geriledim. Sırtımı duvara dayadım. Duvar, arkamda soğuk mezar taşı gibi duruyordu. Herşey, hâlâ müzik almanağımı işaret eden subay bile donmuştu sanki. Ancak ilk adımını bana doğru attığı zaman kendime geldim. Korkularım birdenbire dağıldı ve ben, ilk olarak Teresa Zaromb olduğuma emin oldum. Evet, ben Teresa Zaromb idim. Ayaklarımın dibinden bir şey yükseliyor, benliğimi sarıyor, beni odanın içine sığdıracak kadar büyük ve güçlü ediyordu. Birşey oluyordu bana. Geride kalmış ömrümün değerini ilk

olarak şimdi, burada anlıyordum. Şimdi burada, şu birkaç saniye içinde, yeniden doğup yaşamak, hayatı yeniden tatmak istiyordum. Annemin gelip benim kundağımı açmasını, ellerimi kundaktan çıkarıp beşiğimi pencerenin dibine götürmesini istiyordum. Pencere camlarından, ucu bucağı görünmeyen bir denizin yalılara gelip tekrar geri çekilen dalgaları gibi, ömrün gün ve gecelerini seyretmek istiyordum. Yağmurlar yağsın, nehirler taşsın, uluyan rüzgârlar, ağaçların arasında, kara ormanlarda hışırdayan yeller ömrün acı ve tatlı masallarını söylesinlerdi bana! Topraklar donsun, haftalarca karlar yağsın, yreyüzü aklara bürünsün istiyordum. Sonra güneş çıksın, altın ışınlarıyla karları eritsin; güneş, toprağın yüzünü örten gölleri gümüştten yamalar gibi parlatsın! Sonra şimşekler çaksın, boranlar yüzyıllık meşeleri kökleriyle topraktan çıkarıp yerlere sersin!... Saçakların altındaki su borularında, oluklarda yağmur şırıltıları, gökten inmiş zebaniler gibi, göğün tılsımlarını içinde yaşadığımız evlerin duvarlarına, geçtiğimiz yollarda silinip gitmiş ayak izlerimize söylesinler!... Fakir, bitkin, takatten düşmüş babaların, yavrularının lokması için son soluklarla toprağa eğilirken, sakalları üstünde donup kalmış gözyaşlarını göreyim! Hasta, çelimsiz köy çocuklarının çamurlar içinde koşarlarken soğukta mosmor kesilmiş ayaklarını göreyim!... Kapı aralarında bekliyen, boyalı

ve firengili tenlerini sağlam ve güzel vücutlu erkeklere sunan şehir kadınlarını göreyim!... Onların hepsi benim beşiğimde yattılar. Benim beşiğimde anneleri onların kundaklarını açtılar. Onlar bu beşikten pencerenin ötesindeki hayatı tanıdı, bu beşikten kalkarak pencerenin ötesindeki ömrün dalgalarına karışıp gittiler. 'Hayat sonsuzdur!... Hayat sonsuzdur!... Ben ölmeyeceğim. Yeniden doğmak için her akşam ufkun gerisine batan o güneş gibi, öleceksem de yeniden doğmak için öleceğim. Hayat sonsuzdur!... Hayat sonsuzdur!... Perpetum Mobile!

XXVII

Subay koltuğumun altında tuttuğum almanacağımı almış, sayfaları yavaş yavaş çevirirken, derin bir dikkatle gözlerini notaların üzerinde gezdiriyordu. Odada ben değil, benim hayaletim kalmıştı yalnız. Arada bir subayın parmakları arasında hışırdayan almanak sayfalarından uzak bir âlemin göze görünmeyen Teresa Zaromb'u bana, benim yorğun ruhuma :

— Perpetum Mobile... diye fısıldıyordu. Ama bu fısıltı beni avutmak, bana ölümü, ölümün işkencesini hafifletmek içinmiş gibime geliyordu. Alnımdan, saçlarımin arasından şakaklarıma terler sızıyordu. Ne kadar uzakta, çok uzaklarda kilise

çanlarının muhteşem sesleri, bulunduğum binanın kalın duvarlarında yankılar yapıp vücudumdan ayrılan ruhumla birlikte gözle görünmiyen ömrün içine siniyordu. Subaysa, beyaz, sinirsiz, kansız parmaklarıyla almanak sayfalarını çeviriyordu. Üçüncü sayfa. Dördüncü... Beş... Altı... Yedi... Ortalarına yaklaşıyor. Az ötede gazeteler! Ve ben...

Derken subay gözlerini sayfalardan ayırıp yüzüme bakıyor. Bakıyor, bakıyor, bakıyor. Sonra gözlerini tekrar sayfalara indirip yavaş bir sesle:

— Beethoven, diyor. Ve ben kaçırdığımız ömür trenimizin arkasından koşuyormuş gibi, piyanonun tuşları üstünde tezlikle kayan müzik öğretmenimin parmaklarını görüyorum.

Binanın kalın duvarlarında yankılar yapan kilisenin çan sesleriyle birlikte kulaklarıma rüzgârların uğultuları çalınıyor. Avlunun kenarındaki akasya ağaçlarının dalları rüzgârlarda gıcır gıcır kırılıp yerlere düşüyorlar, taşıtların tekerlekleri altında cascavlak olmuş ovluya şimdi bardaktan boşanır gibi yağmur yağıyor, sular taşıyor, mermer basamakların üzerinden koridora doluyor, seller beni, karşımdaki subayı, duvardaki resmi, nota almanağımı alıp uzağa, ucu bucağı görünmeyen dalgalı denizlere götürecek sanıyorum. Ağrıyan yüreğimde bu korkunç kâbusun içinden sıyrılıp çıkmak ihtiyacını duydum ve sıkılı yumruklarımı arkamdaki duvara dayayıp bakışlarımı yüzümdeki ihtilâçlı

çizgilerle birleştirerek subayın yüzüne diktim. Subay hareketsizdi, sanki taş kesilmişti. Fakat yüzüne baktıkça gözlerinin içinden çıkan ıslak bir gülümsemenin, kirpik uçlarında titrediğini, yüzünün yavaş yavaş, vücudunun kimbilir neresinde duyduğu, bir mutluluğa büründüğünü görüyordum. Çan sesleri kesilmişti, yağmur şırıltıları kesilmişti ve dışarıdaki avlu eskisi gibi sessiz, sakin, kuru ve cas-cavlaktı; ölüydü. Yalnız kamyonadaki cesetlerin katılmış kanlarını kemiren iri ve yeşil sinekler kalmıştı. Sessizce not almanağımın öbür sayfalarını çevirmesini beklerken, subay, gözleri hâlâ o nemli parıltıyla gölgeli:

— Beethoven... Sonata in G... Widmung zu **Baronin** Von Braun...

Sonra, belki ancak çok zarif kadınların duygu ve sevgilerini yansıtan bir tavırla gözlerini kapattı ve ezgili sesiyle gene:

— Zu Baronin von Braun... Bei Beethoven, diye tekrarladı.

Almanağımı bana doğru uzattığı zaman duvara kısıklı yumruklarım açıldı ve ellerim yanbaşılarıma düşüverdi. Subayın gözleri hâlâ kapalıydı, beni görmüyordu; belki kendisinden de, benden de tamamen habersizdi. İlk anda müzik almanağımı subayın elinden almağa kıymadımsa da, az ilerdeki gizli gazeteleri hatırlayınca içimden müthiş bir titreme geçti, hemen kendime gelip almanağı kavradım,

Ancak o zaman subay gözlerini açtı, havada kalmış boş ellerini omuzbaşlarıma yerleştirdi, ses etmeden bir müddet yüzüme bakıp durduktan sonra sıcak yanaklarımı avuçlayarak:

— Git, dedi. Git güzel bayan. Evine git... Korkma. Kapının ötesindeki asker seni sokağa kadar geçirsin.

Teşekkür etmemin gerekli olup olmadığını bilmiyordum. Çok, çok yorgundum. O kapıyı açtı; ben koridora çıktım.

XXVIII

On onbeş dakika sonra sokakta idim. Heryer güneş ışınlarıyla doluydu. Heryer yeniydi. Evler, kaldırımlar pırıl pırıldı. Savaş yoktu. Hiçbir zaman olmamıştı. Kaldırımlar boyunca gelip geçen insanlar sadece indandı. Kimse kimseye Alman demiyordu, Lehli demiyordu; sadece insandılar. Ben de ömrümün bu son yarım saati içinde yepyeni bir insan oluvermiştim. Hayatı benden daha iyi bilen, daha iyi duyan ve anlıyan tek kişi yoktu dünyada. Hoplamak istiyordum. Bağırarak, avazım çıkana dek bağırarak istiyordum. Yanımdan geçen herkesin kolunu yakalayıp bildiklerimi ve duyduklarımı, hayatın bu kadar sade bir şey olduğunu, hayatta hiçbir hüznün ve işkence mevcut olmadığını bağıra çağıra kendilerine söylemek istiyordum. Ama şehrin orta-

larına yaklaştığımda St. Yan kilisesinin çanları bana Mihal'i hatırlattılar. Durdum. Şaşırmış gibiydim. Kilise çanları bana yalnız Mihal'i değil, Mihal'le birlikte, iyi veya kötü bir insan olarak, bir yerde, bir vakit, bir mihrabın karşısında sorumlu tutulacağımı söylüyorlardı. Başımın üzerinde uçan ağır ve boğuk çan sesleri, içimden ve tenimden ayrılan duygularımı halkalayıp evrenin içine sınıyor, işitilmez oluyorlardı. Geri dönüp elimi kamyonun kıyısından aşağı sarkmış Mihal'in altına koyarak: «Bağışla. Elimden geldiği kadar sevdim. Daha fazlası için gücüm yetmedi» diyessim geldi. Ama yanımdan geçen genç kızlara, yaşlıca kadınlara baskarken benim sevgimin onlarınkinden başka olmadığı duyduğum.

Belki kendimi avutmak içindi bu, ama gerekiyordu. Yüreğimin en derin bir yerinde, feci bir şekilde öldüğünden, Mihal'i kısa bir süre içinde unutacağıma inanıyordum. Belki sandığımdan daha tez! Çünkü Sliska'daki apartman merdivenlerini çıkarırken Mihal'i değil, haftanın hangi günü olduğunu düşünüyordum, bir türlü hatırlıyamadım.

Odama girdiğimde kerevetimin üzerinde yatan Karbonski'yle karşılaştım. Karbonski sarhoştum.

XXIX

Sürüp gidiyor yaz. Hava sıcak. Saksılardaki petunyalar hâlâ öylesine güzeller ki! Odamdan çık-

mıyorum. Dışarda kimse beni beklemiyor; bundan eminim. Kederli de değilim. Mihal'den, gestapo avlusundan içimde yalnız silik bir hâtıra kaldı. Mihal'i düşünüyorum tabî, ama ölümünü değil. Onun ölümü benim için o kadar önemli bir şey değil ki! Ölü veya sağ, ne fark eder! Önemli olan Mihal'i tanımamdır; bir vakitler sessiz sakin sokaklarda kol kola gezmemizdir; dükkân aralığında göğsümü sütyenimden çıkarmasıdır; öpüşlerimizdir; fısıltılı seslerimizle sevgimizi birbirimize söylememizdir. Evet, önemli olan budur. Gestapo avlusunda gördüklerim beynimi kurcalamıyor şükür. Onun ölümü bana sahte bir ölüm gibi geliyor. Böyle olması daha iyi. Oysa kurşunlarla deliş değiş olmuş vücudunun şimdi çürüdüğünü pekâlâ biliyorum. Ama önemli olan beden değil ki! Şimdi oturduğum yerden, saksılardaki petunya çiçekleri arasından, avluda dolanan Karbonski'ye bakıyorum da önemli olan beden değil ki deyişime daha derinden inanıyorum. Zekâ ve ruhiyatından ayrılınsa o bedende insanı temsil edebilecek hiç bir şey kalmayacaktır. Tuhaf ama! Karbonski hakkında şimdi böyle düşünüyorum. Oysa iki yıl öncesi Karbonski'yi kendime ne kadar yakın hissederdim. Sliska'ya taşındığımız yıl benim kocam olmasını arzulamıştım bile! Karbonski'ye karşı haksızlık mı ediyorum. Belki. Çünkü bazan sabahın erken saatlerinde bodrumdaki odasına inip onu yatağının içinde oturmuş, sır-

tında kirli çamaşırı, eski ve kirli kâse içinden geçen günden kalma çorbasını içer gördükçe; çıplak ayaklarını, kirli tırnaklarını, dudaklarının köşelerinden sert kıllı sakalına taşan çorbasını gördükçe yalnız Karbonski'nin değil, bütün hayatın saçma ve çirkin bir şey olduğunu düşünmeme duvardaki Meryem Ana bile engel olamıyor. Ama içinde bulunduğum bu hayat sürüp gidiyor işte!

Bay Karbonski bir haftadır odama uğramıyor. Bir bahane bulup gelecek diye bekliyorum. Gelmiyor. Mutfakta bir hayli patates, et sucuğu, un ve zeytinyağı var. Tükenmeden önce Karbonski gelir diye düşünüyorum. Şehirde yiyecek bulmak günden güne zorlaşıyor. Ama Karbonski bulur. Benim için neler bulmaz o! Kendisine güler yüz göstereyim yalnız, benim için neler yapmaz!

XXX

Geceler de sıcak. Dün akşam kerevetimi balkon kapısının yanına çekip götürdüm. Ay ışığında yaralı Varşova kanı damla damla aktıkça dişlerini acıyla sıkıp gıcırdatan bir pehlivan gibi yatıyor. Mokotow taraflarında arada bir, bir makineli tüfek sesi, etrafa çökmüş sessizliği yırtıp atmak istiyor sanki. Ama sessizlik öylesine derin ki! Ben uyumuyorum. Varşova'lı olduğum halde Varşova'nın acısını içimde duyamadığıma üzülüyorum. Bu son haf-

ta tüfek ve makineli sesleri sabahın erken saatlerinde daha berrak ve daha çok işitiliyor. O saatlerde uyanıp dinliyorum. Bazan hoşuma gidiyor o tüfek sesleri. Her atılan kurşunun bir canı kovaladığını görür gibi oluyor, patlama kesilip etrafa sessizlik çökünce yakaladı mı, yakalamadı mı diye uzun uzun düşünüyorum. Ya da gecenin en sakin saatlerinde havada uçan bombardıman uçakları! O uçakların uğultuları, yaşadığım bu ömrün dışında bir yerde başka bir hayat olduğunu bana ispat ediyorlar sanki. Kimbilir, benim gibi hayatı ve ölümü umursamıyan insanlar için harb, belki de güzel bir şeydir. Ama hayatı böyle hakir gördüğüm halde, belki farkında olmadan, bu hayatın iyi ve hoş taraflarını kendime mal etmeği her zaman, her türlü şartlar içinde dahi istemişimdir ve isterim.

Bu son günlerde Sliska'nın monoton sessizliği, bana âdeta musallat oluyor. Geceleri kafam daha rahat, daha serin. Hava ağarmıya başlayınca vücudumun her parçası ağırlaşıyor, sonra bedenim demirden bir kalıbın içine girip bütün gün boyunca orada kalıyor. Başımı alıp Varşova'dan gitmek istiyorum o zaman. Uzakta, bir su kenarında uzanmak, yanaklarımın üstünde, göğsümün üstünde, çıplak bacaklarımın üstünde, içine hiç kimsenin solduğu karışmamış yelleri duymak istiyorum.

Temmuz başlarında Varşova'yı bırakıp Anin'de yerleşmeğe, harb yıllarını orada geçirmeğe ka-

rar verdim. Ne gülünç bir kızım böyle! Taşra hayatına ben her zaman yüz çevirmişimdir. Taşralılar hattâ kendi milletinden değiller gibi gelirdi bana. Şimdiyse Anin'e taşınmak istiyordum. Beni Anin'e çeken annemin ruhu muydu yoksa? Sanmam. Odamda oturup Anin'de geçecek hayatım üzerinde hayaller kurarken annemin ruhunu düşünmek şöyle dursun, onun Anin'e gömülü olduğunu bile aklıma getirmiyordum.

Anin'e gitmeyi benim yorgun kafam kadar küçük odamda kalmış genç bedenim de arzuluyordu muhakkak. Bu kararımı daha Karbonski'ye bildirmeden üzerimde bir çeviklik ve hafiflik, yüreğimde niçin ve kimin için olduğunu bilmediğim bir sevgi duymağa başlamıştım.

O pazar günü güneşle uyandım. Bir hafta önce aldığım ararımı Bay Karbonski'ye bildirip apartmanın anahtarını kendisine teslim edecektim. Balkon kapısını açtım. Geceleyin kur yapmış, aşkın tadını iyice çıkarmış genç gelinler gibi taze, gevrek, canlıydılar petunyalar, ve güneşi bekliyorlardı. Aşağıda avluda Karbonski sokak kapısına doğru yürüyordu. Dehlize varmadan durdu. Ben iki adım geri çekildim. Karbonski dönüp benden yana baktı, ama beni görmedi, yürüdü ve az sonra dehlizin ötesinde gözden kayboldu. Karşı apartmanın balko-

nında paplawski'nin karısı İza, balkon parmaklığına çarşaf ve battaniyeleri asıyor, avluya tenekeleleriyle sütçü kadınlar giriyor, dört köşe taşlarda iki çocuk tek ayak üstünde sekip "sınıf" oynuyorlar, Varşova üzerinde uçan "Stuka"ların yaban sesleri Varşova'nın yeni bir günü, öteki günlerinden farksız yeni bir günü daha yaşamağa koyulduğunu bildiriyorlardı.

Güneş göğe yükselmişti ve artık pencereleri açık bazı apartmanlarda gramofon müziği bile çalıyor, sokaktan araba, kamyon sesleri geliyordu. Avluya indirim zaman avlunun karşı yakasındaki apartmanın ardına kadar açık kapısı rasında Bay Paplawski duruyordu. Paplawski beni gördü ve uzaktan:

— Günaydın Bayan Teresa! diye seslendi.

— Günaydın Bay Paplawski! dedim.

Yukarıda karısı İza, elindeki uzun değnekle balkonun parmaklığına astığı battaniyelere öyle hızlı vuruyordu ki, Bay Paplawski selâmımı duymadı muhakkak, avluya çıktı, başını balkona doğru kaldırarak:

— Yeter! Yeter! diye bağırdı. Yeter! Beş yıldır Alman gürültüsü duyuyorum, üstüne bir de sen mi?

İza balkonun parmaklığına eğilip büyük memelerini avuçladı:

— Gürültüyü sevmiyorsun ha?

— Yok! dedi Paplawski, gözleri hâlâ balkona dikili.

— Nerde yaşadığından haberin var mı?

— Var ya! Varşova'dayım.

— İyi öyleyse. Bilmiyorsun sandım da!

Kadın doğruldu, elindeki değnekle battaniyeye vurdu, sonra tekrar geniş ve dolu göğüslerini parmaklığın üstüne dayayıp aşağıya doğru seslendi:

— Sessiz sakın ömür cennette olur yalnız. Ama korkma, cennete gitmiyeceksin sen!

— Nerden biliyorsun gitmiyeceğimi?

— Çok günahlısın da ondan. Akşamları eve zil zurna sarhoş dön, geceleri günah işle, sonra cennet sevdasında ol ha! Göremezsın cenneti şekerim, göremezsın!

— Yukarıdayım diye Aziz Petro'luk taslama bana!

— Göremiyeceksın cennetini ciğerim, göremiyeceksın!

— Sus diyorum ha! Beni günaha sokan asıl sensin.

Kadın elini salladı, güldü, battaniyeye gene zorlu bir değnek indirdi.

— Şeytan karı! O değneği elinden alr da dişlerine yapıştırırsam cennetini de, cehennemini de hemen görmüş olursun!

Paplawski'ye doğru yürüdüm. Kısa boylu, gözleri her zaman şen pırlıtlarla gölgeli, yuvarlak yü-

züne uymayan koca burunlu, dazlak, yürürken de durup konuşurken de bir ayıninki gibi kısa ve kalın kolları yanlarına sarkmaz, güler yüzlü bir adamdı Bay Paplawski. Fakat şakacı, şen ve alaycı olduğu kadar da kapalı bir hayat yaşıyordu. Sliska'da harbin ilk haftası peyda oldu ve aynı yıl sokağın karşı yakasındaki "Dükkânı" işletmeğe başladı. Dükkân kelimelerini tırnak içine alıyorum, çünkü dükkân denecek bir tarafı yoktu. Sliska'ya taşındığımız yılın ilk günü Paplawski'nin dükkânına girdiğimde büyük bir mermer tezgâhın üstünde kocaman bir teraziden ve arka duvardaki tahta raflarda üç beş gazoz şişesinden başka hiçbir şey görememiştim. Dükkânın açılışından birkaç ay sonra raflarda sekiz on paket sigara, birkaç boş bira şişesi, beyaz tüylü Ankara kedisi de yer aldıkları halde, bunlar işinin iyi gittiğini göstermeğe kâfi gelmiyordu tabii. Buna rağmen her gün dükkâna çeşitli kılıkta insanlar devam ediyorlardı. Bir gün Karbonski'yle kapı önünde durup konuşurken Paplawski'nin dükkânından iki Alman subayının çıktığını gördüm. Karbonski de konuşmasını kesip derin bir dikkatle Marşalkowski'ye doğru uzaklaşan iki subayın arkasından bakıyordu. Sonra dudaklarının ucunda alaycı bir gülümsemeyle:

— Paplawski'nin işi yolunda, dediğini iyi hatırlıyorum.

— Yolunda mı? diye sormuştum.

— Yolunda tabî!

— Dükkânda birkaç gazoz şişesinden başka mal yok. Alman subayları gazoz mu alıyorlar?

— Hayır.

— Ya ne?

— Büyük bir ticaret sürüp gidiyor orada. Büyük bir ticaret!

— Ne ticareti? Gazoz mu?

— Ne gazozu canım! Orası borsa, Paplawski'nin borsa tellâlı olduğundan haberin yok mu?

— Yok.

— Öğrenmiş oldun işte.

— Peki Almanlarla da mı alış veriş ediyor?

— Eder. Niçin etmesin?

— Yeraltı ne diyor?

— Hiçbir şey demiyor. Yeraltının yararınadır.

— Öyle mi?

— Evet. Zati Paplawski'nin kendisi de Yeraltından... Alman subaylarının hepsinde para yok. Ama altın çekiyor insanı... Parası olmayınca ne yapsın? Silâh veriyor tabî. Anlıyor musun Bayan Teresa?

— Evet.

— Silâhları da Paplawski kendi apartmanında saklamıyor tabî. Yeraltına gidiyor silâhlar.

— Demek ki silâhlar Yeraltı için teretmiz kâr.

— Öyle. Bunu alış verişe katılan Almanların kendileri de biliyorlar. Ama sen sesini çıkarma. Gazoz

mu almak istiyorsun? Oraya gir, gazozunu al, hemen dışarıya çık. Ordakilere bakma, merak da etme. Merak insanı mezara sokar derler. Doğru söz!... Unutma ama.

Aradan iki yıl geçti, hâlâ unutamıyorum. Sliska mayıs güneşinin ışınlarıyla doluydu. Sokak boştu. Bazı binaların duvarları dibinde mışıl mışıl uyuyordu kediler. Yalnız Paplawski'nin dükkânı önünde üç sivil ayak üstü durup bira içiyor, arada bir şakalaşıp gülüşüyorlardı. Dükkânın içinde de üç beş kişi vardı.

Derken Sienna'dan çıkıp Sliska'ya girmiş bir Alman zırhlı otomobili süratle Paplawski'nin dükkânına yaklaşıyordu. Dükkâna bir yüz adım kala yavaşlar gibi olmuş, ama durmamıştı. Üç Alman, Paplawski'nin dükkânına doğrulttukları otomatik tüfeklerinin kurşunlarını boşalttıktan sonra, zırhlı gene müthiş bir sür'atle geçip gitmiş, Sliska'nın ötesinde gözden kaybolmuştu. Arkada toz, duman, cam kırıntıları ve beş ceset kalmıştı. Demincek dükkânın önünde ayak üstü durup bira içen ve arada bir şakalaşıp gülüşen üç sivil cansızca yerde yatıyor, kanları kaldırım taşlarında çizgiler çizerek sokağa doğru sızıyordu. İçerdeyse iki ölü vardı. Cesetler kaldırıldıktan sonra Paplawski dükkânını kapatıp gitmiş, bir hafta Sliska'da görünmemişti. Beş kişinin niçin öldürüldüğünü kimse bilmiyordu. Bir hafta sonra Paplawski Sliska'ya döndü, ama

dükkâna girmedi bir daha. Bir ay kadar kapalı kaldıktan sonra dükkânı yeni sahipleri işletmeğe başlamışlardı. Artık gerçek bir dükkân olarak. Ama Sliska'daki apartmanlarda yaşayanlar için orası Paplawski'nin dükkânı olarak biliniyordu.

İza balkonda fazla görünmeyince homurdana homurdana bana doğru ilerledi Bay Paplawski. Av-lunun ortasında durarak birbirimizin ellerimizi sıktık:

— Uzağa mı? diye sordu Paplawski.

Güldüm ve başımı balkona doğru attım.

— Yok, balkona kadar. İza'yla konuşmak istiyorum.

— İyi öyleyse. İkiniz de kadın. Üzerinde konuşulacak konuyu kolayca bulursunuz. Bense can sıkıntısından çatlıyacağım. Karbonski nerede?

— Sokağa çıktığını gördüm demincek.

— Rakı almak için çıkmıştır. Sıkıntısını öldürme yolunu biliyor o, doğrusu.

— Pahalı yol.

— Ama hoş.

— Hoş mu değil mi bilmiyorum, ama pahalı yol. Yalnız keseye değil kafaya ve ciğerlere de vuruyor. Çok öksürüyormuş.

— Öksürsün.

— Yazık.

— Hepimiz aynı yere gidiyoruz.

— Nereye?

— Yerin dibine. Mezara. Öbür dünya diyenlere kulak vermeyin siz, Bayan Teresa. Bu dünyadan başka bir dünya varsa, göremezdiniz beni bu avluda. Hepimiz aynı yere gidiyoruz. Yerin dibine. Mezara. Kimimiz öksüre öksüre, kimimiz inliye inliye, kimimiz güle güle. Ama sonuç aynı. Mezar. Soğuk, karanlık mezar.

— Bugün çok kötümser görünüyorsunuz.

— Öteki günlerimden daha çok kötümser değilim.

— Şen ve şakacı bir adamsınız siz, Bay Paplawski. Kötümserlik yaraşmıyor size. Üzerinizde biçimsiz bir elbise gibi duruyor.

— Ailenin dokuzuncu çocuğuyum ben, Bayan Teresa. Anlıyor musunuz? Dokuzuncu çocuk. Anemle babamın yapılacak başka işleri yoktu da can sıkıntılarını öldürmek için beni doğurdular. Kötümser olmakta haksız mıyım yani?

Gülümsiyerek:

— Belli değil, diye kestim. Nasıl ve niçin doğurdıkları belli değil.

— Sizin için belli değil, çünkü ben kötümserliğimi her zaman derimin altında saklıyan bir adamım. Sevmediğim şeyleri üstümde değil, içimde gizlerim. İçimde. Bütün sülükler içimdedir. Ve onlar emiyorlar beni. İçimden emiyorlar. Yüzüme bakın! Yüzüm gülüyor, gözlerim gülüyor, dudaklarım gülüyor, ama burnum bir ölününki gibi, sapsarı.

Hayatta sevmediklerimin hepsini içimde gizliyor, açığa vurmamağa çlışıyorum. Ama başaramıyorum. Bazan çıkıyorlar. Burnumdan fitil fitil çıkıyorlar.

Bunları söylerken ciddî bir tavır takındığının farkına vardım.

— Demek öyle. Sizin de hayatta sevmediğiniz şeyler varmış.

— Var.

— Söyler misiniz bana lütfen, neymiş onlar?

— Harbi sevmiyorum. Yahudileri sevmiyorum. Almanları, kiracıları, Bolşevikleri, Karbonski'yi sevmiyorum. Bazan balkondaki petunyaların gerisinde oturup avluya baktığınızı gördüğümde sizi de sevmiyorum. Karımı da sevmiyorum ama o aptal kadın buna ihtimal vermiyor. Severim sanıyor.

Paplawski'nin içine yerleşmiş acısını yüzünde görüyordum. Ama buna sebep neydi? Bilmiyordum.

— Dükkânınızı satalı bambaşka bir insan oluyorsunuz siz Bay Paplawski.

— Doğru! diye kesip attı Paplawski.

— Satmasaydınız.

— Satmıyaydım! Söylemesi kolay. Nasıl satmıyaydım? Beş kişinin ölümünden sonra oraya girebilir miydim bir daha?

— Ötekiler girdiler.

— Girdiler elbet. Ama ölenler onların gözleri

önünde değil, benim gözlerimin önünde öldüler. Belki de benim yüzümden.

Bir an sustu. Sonra tok bir sesle devam etti:

— İçki içerim, karıma söverim, kaba konuşurum, ama sırasında hassas ruhlu bir insanım da Bayan Teresa.

— O beş kişinin ölümüne asıl sebep neydi?

— Yahudilerdi.

— Yok canım.

— Evet, Yahudilerdi diyorum.

— Nasıl?

— Âdeta.

— Yâni?

— Ghetto'nun Yahudileri altınlarını ekmeğe harcayıp tükettikten sonra eski semaverlerini parçalayıp altın dolar yapıyor ve borsaya sürüyorlardı. Benim elime de öyle birkaç dolar geçmişti. Tabii dolarların sahte olduklarını bilmiyordum. Bildiğiniz gibi dükkâna Almanlar da devam ediyorlardı. Öyle birkaç dolar onların da eline geçiyor. Gerisi malûm. İki gün sonra üç Alman zırhlı otomobile atlayıp dükkânın önünden geçtiler.

— Demek ki suç Yahudilerdeydi?

— Onlarda.

— Ne yapsınlar? Can bu!

— Ne mi yapsınlar? Onlardan ünlü bir Yudas İskariot vardı. O kendi kendini astı. Bunlar da aynısını yapsınlar.

Sustu Paplawski. Az sustuktan sonra pırılklı gözlerini gözlerimin içine dikti:

— Ama siz, Bayan Teresa, o petunyaların gerisinden çıkınız. Anlıyor musunuz? Sizi o petunyaların gerisinde gördüğüm zaman tepem atıyor. Hele Karbonski! Öyle bir anda gidip herife dayak atıyorum geliyor. Melâikece bakışlarınız ve gülümseyişlerinizle siz onun havari duygularının harçlığını ömrünüzün sonuna kadar ödiyecek değilsiniz. Bilir misiniz ne? Gençliğimde Marya adlı bir kız tanırdım ben. Komşumuzun kızıydı. O da sizin gibi yirmi beş, yirmi altılarındaydı. Odasından çıkmıyordu. Evet, evet. İki budunu birbirine sımsıkı sıkıyor, gün boyunca pencereden sokağa bakar ve beklerdi.

— Neydi beklediği?

— Koca.

— Buldu mu?

— İstiyordu, çok istiyordu; canı boğazında koca bekliyordu. Karanlık çökünce Aziz Meryem'in önünde diz çöküp koca vermesi için yalvarıp yakarıyordu.

— Buldu mu?

— Nasıl bulsun, aramıyordu ki! Sadece bekliyordu.

— Ee?

— Eeesi, kadıncağız dayanamadı... Çıldırdı. Sizi o petunyaların gerisinde her gördüğümde o Marya'yı hatırlarım. Sizin yaşınız çok tehlikeli..

Gülerek Bay Paplawski'nin lâfını kestim:

— Korkmayın; beni de, petunyaları da göremiyeceksiniz artık balkonda.

Paplawski'nin kaşları çatıldı.

— Neden? diye sordu.

— Anin'e taşınıyorum da. İza'yı, petunyaları sizin balkona alması için görmek istemiştim.

— İza petunyaları bizim balkona almıyacak, dedi Paplawski. Anin'e de taşınmıyacaksınız. Anin'le Varşova arasındaki demiryolu irtibatı iki hafta önce kesildi.

— Arabayla giderim.

— Arabayla da gidemiyeceksiniz. Anin'de Ruslar. Rus ordusunun öncü tank grupları Prag dolaylarında. Bugün yarın Prag'ın düşmesi bekleniyor. Odanıza çıkınız. Daha iyisi İza'nın yanına gidip kadın meseleleri üzerinde konuşunuz.

Derken avluya Bay Karbonski girdi ve Paplawski Rus ordularını Prag kapılarına yanaşmalarından duyduğu üzüntü yüzünden mi, yoksa Karbonski'ye karşı bilmediğim ve anlayamadığım gizli hıncından ötürü mü kimbilir, dudaklarını sımsıkı kapayıp yanımdan ayrıldı. Ben, Anin'e taşınma plânımı elbette bir yana bırakıp, harbin sonunu odamda beklemek için merdivenlere doğru yürüdüm.

XXXI

Ağustosun birinci günüydü. Geç uyandım o sabah. Hava sıcaktı. Avlu boş. Dışardan tıs gelmiyordu. Dışarıdaki sessizlikle içim bir tuhaf oluyordu. Dün akşam Bay Karbonski odama çıkıp biraz yanımda oturdu. Paplawski'yle aramda geçen konuşmadan sonra Bay Karbonski'ye karşı daha soğuk davranıyordum. O da bunu farkediyor galiba ki, yüzü hiç gülmüyordu. Çok kalmadı. Dereden tepeden konuştuk, çıktı. Onun çıktığından bir yarım saat sonra ziyaretime İza geldi. İza'dan Paplawski'nin iki gün önce evden çıkıp gittiğini ve geri dönmediğini öğrendim. Kocasının kayıpta olduğuna aldırdığı yoktu.

— Kayboluşu ilk değil ki! Döner. Başıma dikilmiş, onun zırlıtısını dinlemektense birkaç gün için kaybolması daha iyi. Yalağına dönen aç köpek gibi bu akşam döner, yanıma sokulup yaltaklanır gene! diyordu İza. Ve kocasının döneceğine o kadar emindi ki, beni de akşam yemeğine davet etmişti.

Paplawski o akşam da dönmedi. Geç zamana kadar Paplawski'yi ve arkadaşlarını bekledik.

— Paplawski yalağına senin sandığın kadar bağıl değil meğer! dediğim zaman İza güldü, ama

yerinden kalkıp çocuklarının yatak odasına geçerken yüzünün melânkolik bir hal aldığını gördüm.

İza'nın apartmanından gecenin hayli ilerlemiş saatinde indim. Avlu karanlıktı. Sokak kapısıyla avlu arasındaki geniş dehlizde üç beş kişi küme halinde durmuş, ateşlerini avuçlarının içinde gizledikleri sigaralarını içiyor, fısıltılı konuşuyorlardı. Aralarında Paplawski'nin sesini ayırdedebildim, ama tekrar apartman merdivenlerini çıkıp kocasının avluda olduğunu İza'ya bildirmeyi gereksiz buldum. Kapı yanında küme halinde duran insanlar ancak iki, ikibuçuk saat sonra dağıldılar ve o andan sonra avluya da, bütün şehire de sanki bir ölüm sessizliği çöktü.

Bu sessizlik hâlâ sürüp gidiyor Sliska'da. Balkona çıkıyorum. Karşıdaki apartmanın balkon kapısında İza'nın sırtını görüyorum. Bu sabah demir parmaklıklara çarşafı da asmamış İza. Odanın içinde biriyle konuşuyor galiba, kımıldamıyor hiç. Sırtı taştan bir heykel gibi. Dakikalar geçiyor. Tıs yok. Avlu boş. İza hâlâ orada. Niçin bilmem hafif bir titreme ayaklarımdan kalbime geçiyor ve iki avucumu boru yaparak karşıdaki balkona doğru sesleniyorum:

— İza! İza!

Sesim avlunun duvarlarında yankılar yapıp ötedeki dehlizin içinde boğuluyor.

— İza! İza!

İza benden yana dönüyor.

— Döndü mü? Paplawski döndü mü?

İza, benim sesimde korkunç bir tehlike kokusu hissetmişcesine hemen balkon kapısını kapatıp odanın içersinde gözden kayboluyor. Benim içim gene bir tuhaf oluyor. Kafamda türlü türlü düşünceler dönüp dolanıp artık Varşova'nın üzerine gelmiş güneşin ışınlarıyla dolu avluya dökülüyorlar. Gözlerimden kaybolan İza'yla birlikte herşey ve herkes birdenbire yok oluyor sanki. Avlu boş, Varşova boş, ben boş'um. Şehrin içindeki tüm yaratıklar deliklerde ve yarıklarda gizlenmiş, şehirse kendini bırakmış, yüce bir boşluğun içinde yüzüyor sanki. Yaşadığıma, ölmüşlerin dünyasında değil de kendi gerçek dünyamda yaşadığıma emin olmak istercesine eğilerek iki petunya çiçeği kopardım; o anda da kulaklarıma ağır bir uğultu sokuldu. Sokaktan gelen uğultu gittikçe yükseliyor, bana yaklaşıyordu. Bense avluya bakıyordum. Derken avluya, üstü güneşlikle örtülü bir kamyon girdi. Kamyon avlunun kenarında durur durmaz kulübeden Bay Paplawski inip eliyle beni selâmladı sonra kendi apartmanının merdiven girişine doğru ilerledi. Ellerimi açtım; deminden beri avuçlarımin içinde sınımsızca tuttuğum petunyalar ayaklarımin dibine düştüler. Gözlerimi indirdim. Ayaklarımin dibinde yatan o iki petunya ne kadar garip, saksılardaki petunyalar ne kadar uzaktılar!

Odama girerken niçin bilmem gözlerimin önüne kamyonun kıyısından aşağı sarkmış Mihal'in başı, sıkılı çeneleri, kana bürünmüş beyaz dişleri gelip duruyordu. Ama ben o anda Mihal'i değil, Mihal'i öldüren Almanı düşünüyordum. Öldürürken adamın mantık ve bedeni normal şekilde çalışıyor muydu acaba? diye soruyordum kendi kendime.

XXXII

İki saat sonra, öğle yemeğimi yemeden önce, banyoda yıkanıp odama girdiğimde kuş gibi hafif ve mutluydum. Mutluluğum odamda bir iş bulup meşgul olmama engel oluyordu. Ellerimi arkama götürüp omuzlarıma düşen saçlarımı kaldırıyor, bir dansöz gibi dönüyor, şarkı söylüyor, avazım çıktığı kadar bağırıp birini çağırmak, sevincimi biriyle paylaşmak istiyordum. Sessizlik hâlâ sürüp gidiyordu avluda, ama sessizliğe de, İza'nın benimle konuşmak istememesine de aldırdığım yoktu. Herşey vız geliyordu bana. Mihal'in ölümünün bile benim yararına olduğunu hissediyordum. Ancak öğlenin hayli ilerlemiş saatinde Varşova'nın üzerinde uçan ağır bombardıman uçaklarının uğultuları bana harbi hatırlattılar.

Balkona çıkıp başımı göğse kaldırdım. Gökyüzü parça parça, pamuk beyazı bulutlarla donanmış-

tı. Uçaklar yüksekte, bulutların üzerinden uçuyorlardı. İlk bakışta göremedim uçakları. Çocuksu bir merakla gökyüzüne bakarken Mokotow taraflarında iki Stuka, iki atmaca gibi, burunları dimdik, gökyüzüne yükseliyorlardı... Stuka'ları takibederken gözlerime bombardıman uçakları da ilişti. Gruplar halinde geliyorlar, saniyeler geçtikçe uğultuları daha yakın, daha dolu ve muhteşem oluyordu. İlkbaharda nadas edilmiş kara toprakların üzerinden uçan ve yeryüzüne yazı müjdeleyen turna sürüleri gibi, uçaklar da göklerin ötesinden bana bir müjde getirir gibiydiler. Ama başımı avluya indirdiğim zaman hayretten donakaldım. Avlunun çevresinde, sırtlarını duvarlara dayamış, sekiz on kişi duruyor onlar da merakla uçakları seyrediyorlardı. Hepsi gençti, hepsi silâhlıydı, hepsi tedirgindi. Az sonra uçaklar gözlerimden kaybolup gittiler. Demincek bana müjde gibi gelen uğultuları şimdi uzaklarda, başkalarının kalplerine ölüm ve korku ezgileri söylüyorlardı.

Evet, uçakları unutmuştum artık. Avludaki insanlara bakıyordum. Dehlizin öteki ucunda duran Bay Paplawski'nin geniş omuzlarını görüyordum. Sırtında kısa, meşin bir ceket vardı. Belinde mavzer. Ceketinin üstünden sımsıkı bağlanmış kemerinde asılı el bombaları. Ötekiler de aşağı yukarı

Paplawski gibi giyinmiş, Paplawski gibi kuşanmışlardı. Onların gözleri önünde durduğum halde kimse benimle ilgilenmiyordu. Geri, odama çekildim. Bir yarım saat sonra tekrar balkona çıktığım zaman avludakilere yeni insanların katıldığını gördüm. Aynı sessiz ve tedirgin hava içinde, kimi yere çömelmiş, kimisi ayakta, dehlizdekilere bakıyorlardı. Başları tulgalı iki er kamyondan sedyeler indirip dehlize götürüyor, orada duvarın dibinde birbirinin üstüne yığıyorlardı. Paplawski aradabir avluya çıkıyor, saatine bakıyor, elleri arkasında bağlı, deminki yerine dönüyordu.

Odama girip kerevetimin ucuna ilişiyorum. Ama oturamıyorum. Tekrar balkona çıkmak için ayağa kalkacağım anda bütün bina müthiş bir gümbürtüyle sarsılıyor. Yerimden fırlıyorum. Balkona varvaman ikinci... üçüncü gümbürtü, ve ben yere yıkılıyorum. İki elim kulaklarımda, Allahım kurtar! dememe vakit kalmadan gümbürtüleri yeni gümbürtüler boğuyor ve dünden beri sessizliğe tuzak kurmuş bekleyen tüfek ve makineli tüfekler, zincirden boşanmış kuduz köpekler gibi, et ve can kovalıyorlar. Rrrrak! Rrrraak! Tak!... Ta-ta-ta-ta-ta!... Balkona atılıyorum. Avlu boş. Bomba patlamaları, tüfek tarrakaları şehrin içerlerine doğru kaçıyorlar. Orda Sosnova'nın ötesinde Başistasyon tarafında kapkara dumanlar gökyüzüne yükselip kalın omuzlar, korkunç göğüsleriyle Chmielna'nın üzeri-

ne abanıyorlar. Sliska'yı Marşalkowski'ye bağliyan Sienna'dan bizim eve doğru kısa aralıklarla otomatik tüfeklerin salvoları geliyor. Avlu hâlâ boş. Apartmanların pencereleri gerisinden küçük çocuklar, yaşlı kadınlar şaşırılmış gözleriyle avluya bakıyorlar. Derken avlunun tam orta yerinde Paplawski yarak sesinin bütün gücüyle bağılıyor:

— İsyân! İsyân!... İniniz... İsyaaan!

Odama koşuyorum. Niçin bilmem dolabı açıyorum. Dolabın üst katında Mihal'in hediyesi lâcivert renkli şapkam, canlı bir şeymiş gibi bana üzgün üzgün bakıyor. Dolabın kapısındaki aynada kendimi görüyorum. Şakaklarıma düşen dağınık saçlarıma, beyaz, kansız dudaklarıma bakıyorum ve içimden:

— Teresa Zaromb, diyorum Evet. Teresa Zaromb! Dudaklarımın ucuna garip bir gülümseme takılıyor. Gencim. Güzelim. Güzel bir kızım âdeta... Ve dışarıda beni ölüm bekliyor. Ölüm. Yaşlı ölüm, dünya kadar ihtiyar ve köhne ölüm; çirkin ve rezil ölüm, beni bekliyor dışarıda!

Dolabın kapısını kapatıp geri çekiliyorum. Tüfek patlamaları uzaklarda bir yerde. Ama hâlâ sürekli, hâlâ yaygın. Hole açılan kapıya doğru ilerliyorum. Duruyorum. İnmeli miyim avluya? Yoksa?... Belki?... Dinliyorum. Ses yok. Avlu ölü gibi. Beni bekliyor. Kapıyı açarken dışarıdan kulakları-

ma radyo sesi çalınıyor. Yüksek, sağlam, gür bir ses:

— Burası Varşova! Burası Varşova! Sayın dinleyicilerimiz!... Varşova savaşıyor! Sokaklarda Varşovalılar!... Varşova savaşıyor!...

Varşova savaşıyor!.

Varşova savaşıyor!.

Varşova savaşıyor! Spikerin sesine tempo tutan Polonez'in ezgisi odamı dolduruyor. Varşova savaşıyor! Varşova savaşıyor!...

XXXIII

Apartman merdivenlerini ağır ağır iniyorum. Niçin böyle yalnızım. Kulaklarımda hâlâ Varşova savaşıyor! sesleri. Durup dinliyorum. Avlu insanla dolu. Hepsi genç. Savaşçı. Belki Mihal de onların arasındadır. Hayır! Değil. Mihal yok buralarda. Mihal hayatta değil Mihal öldü. Mihal'e hiçbir yerde rastlıyamıyacağım artık. Mihal ölü. Yazık ama. Niçin beklemedi? Sevdiğimi biliyordu elbet. Niçin öldü? Niçin beklemedi?

Avludayım. Apartman pencerelerinde, balkonlarda Polonya bayrakları. Duvarların dibinde genç, soluk yüzlü savaşçılar. Mihal'e benziyorlar. Herbiri Mihal. Mihal'in ta kendisi! Mihal gibi konuşuyorlar. Sigaralarını Mihal gibi içiyorlar. Bu akşam so-

kaklarda karanlık çökünce biriyle gezmiye çıkar-
sam, تنها bir sokakta beni bir dükkânın aralığına
çekip omuzlarımı kavriyacağına; elinin hafifçe tit-
reyen parmaklarını yüzümün, şakaklarımın üstünde
gezdireceğine; başını omuzuma yaslıyacağına, solu-
yarak blüzumun düğmelerini açacağına; mememi
arıyacağına; sonra birdenbire, tıpkı Mihal gibi, bir
suç işlemişcesine blüzumun düğmelerini titriyen
parmaklarıyla düğmeleyeceğine eminim. Şimdi on-
ların yüzlerine, silâhlarına bakıyorum da ömrümü-
zün gerçekten abes bir şey olduğuna daha derinden
inanıyorum.

Apartmanlardan kadınlar iniyorlar. Kucakla-
rında küçük yavruları... Yaşlı savaşçılar kadınların
bodrumlara inmelerine yardım ediyor, bohçalarını,
valizlerini taşıyorlar. Az ötede sokak kapısına va-
ran yarı karanlık dehlizdeki kalabalık gittikçe sık-
laşıyor; emirler, bağırımlar, arada bir küfürler
işitiliyor. Dehlize doğru yavaş yavaş ilerlerken kar-
şıma Bay Karbonski çıkıyor. Kenarları kızıla ça-
lan, çukura batmış gözleri nemli ve yorgun. Kirli
gömleğinin bütün düğmeleri açık. Karşımda durup
yüzüme bakıyor. Ses etmiyor. Soluyor yalnız. Sık
sık. Sarhoş galiba. Yüzüme ılık ve ekşice bir koku
vuruyor ondan. Gözlerimi Karbonski'nin yüzünden,
yere devrilmiş ama daha sapasağlam bir meşe ağa-
cını andıran, karnının beyaz etlerine indiriyorum.
Karbonski konuşuyor;

— Bayan Teresa. Bodruma ininiz. Eşyalarınızı taşıyayım mı?

— Teşekkür ederim. Belki biraz sonra, diyorum.

— Alman uçaklarının gelip Sliska'yı bombardımana tutmaları ihtimali var...

— Paplawski nerde? Sokakta mı?

— Dehlizde. Sokak boş.

— Boş mu?

— Otuz üçüncü numaranın ikinci katında Almanlar var diyorlar.

— Marşalkowski kimin elinde?

— Henüz hiçbir şey belli değil. Marşalkowski'nin Sienna ve Chmielna tarafları Almanların elindeyse yarım saat sonra burdalar demektir. Ama esas savaş başistasyon civarında sanırım.

Dehlize doğru ilerliyorum. Karbonski yanımda. Bakmıyorum ona. Dehlize varmadan Karbonski yanımdan ayrılıp bodruma iniyor.

XXXIV

— Susunuz köpoğluları! Klimçak! Adamlarını geri çek! Avluya giriniz! Çabuk!

— Hayhay!

— Emrimi bekleyin! Kadınlara bakınız! Yukarıdaki katlarda tek kişi kalmasın!

— İniyorlar, iniyorlar!

— Azıklarını da kendileriyle birlikte indirsinler!

— Hayhay! İndiriyorlar!

— Yuzek! Franek! Ben! Tomaş!... Benim yanına! Kapıyı açınız! Çabuk!... Doktor nerede?

— Buralardaydı...

— Çağırınız!... Franek! Sen... sen makineli tüfeği sağa... şuraya yerleştir. Ha! Tamam! Kaç tane cephane kutusu var yanında? Beş mi?

— Beş!

— Tomaş! Koş, beş tane daha getir! Biraz daha öne sür makineliyi! Dikkat et be herif! Çok çıkma, burnunu uçurlar!

— Yalnız burnumsa şükredeceğim!

— Almanların binanın ikinci katında yerleştiklerini söyleyen kimdi demin?

— Ben'di.

— Ben nerde?

— Buradayım.

— Eee?

— Eesi ne?

— Gene söyle! Nerden biliyorsun? Gördün mü?

— Bugün perşembe mi?

— Perşembeden sana ne be herif! Onların binanın ikinci katında yerleştiklerini nerden biliyorsun? Onu söyle!

— Her perşembe Bayan Kseniya'nın apartmanına geliyorlar da.

— Bayan Kseniya da kim oluyor?

— Orospu Bayan Kseniya!

— Tüh, anasını!... Salıncak olmya bula bula perşembeyi mi buldu bu kahpe evlâdı? Tomaş! Getirdin mi kutuları?.. Şuraya koy!... Ha! Kendin de makinelinin yanına uzan. Yüzü koyun... Makinelinin ayaklarını tut. Franek! Dipçiği omuzuna iyice daya! Sol elinle şurasını kavra! Ha, şurasını!... Tamam. İyice kavra. Sağ elinin parmağı tetikte. Daha önce denedin mi?

— Hayır!

— Ne yapıyordun?

— Pazarda patates satardım Bay Paplawski!. Çocukken de babam böyle bir oyuncak almadı bana.

— Kapa çeneni! Söylediklerimi dinle!

— Sordunuz, ben de...

— Çeneni kapa diyorum be herif!

— Kapadım.

— Bak, ileriye bak.

— Bakıyorum.

— Ne görüyorsun?

— Sokak. Kaldırım. Bina.

— Daha?

— Eski Yahudi hastanesinin kulübesi.

— Ve ananın örekesi!

— Ve anamın örekesi!

— Komitetova'nın köşesini görüyor musun?

— Yok, göremiyorum.

— Az daha öne sür makineliyi öyleyse! Az daha! Şimdi nasıl? Görüyor musun?

— He!

— He'si ne?

— Komitetova!

— Âlâ. Alman çıkıverse ordan, tanıyacak mısın?

— Hem de nasıl! Bir Afrikalı zencinin Çinliyi tanıması gibi!.

— İyi. Kurşununu neresine sıkacaksın, biliyor musun?

— Suratına!

— Yok, be herif! Yok! Suratına olmaz! Ayaktaysa nişanı karnına alacaksın. Anlıyor musun? Karnının tam ortasına. Otomobille geliyorlarsa kurşunları şoför kulübesine boşaltacaksın. Ama öyle camın diplerine doğru... Motosikletteyseler namluyu ön tekerleğin üzerine doğrultacaksın. Anladın mı? Bir defasında namludan üç beş kurşundan fazla çıkmasın!... Dipçiği omuzuna iyice daya! Sımsıkı!... Ha!... Şöyle. İyice sıkmazsan kurşunlar orospu Kseniya'nın yatak odasına girerler... Yazık olur kadına!

Bay Paplawski'nin yanına sokuldum. Karşiki binaların karaltıları savaştan habersiz, Sliska'ya

uzanmış yatıyorlardı. Dehlizde, Paplawski'den başka üç beş kişi daha vardı. Deminden beri konuştuğuna göre yorulmuş olacaktı ki, şimdi Sliska'nın ötesini gözetliyordu. Yaklaştım. Yaklaştığımı duydu Bay Paplawski. Başını çevirip bana baktı. Yüzü sert ve gergindi. Ses etmedi. Sadece elini kaldırıp yere inmemi işaret etti. Dizlerimin ve ellerimin üstünde sürüklenerek yanına vardım. Paplawski susuyordu hep. Ben karşığı binaları süzüyordum. Binalara baktıkça içimde önlenilmez bir duygu uyanıyordu. Sokakta devam eden sessizliğin, boşluğun, garipliğin verdiği bir duyguydu bu. Eski, köhne bir sokaktı Sliska. Yıllar yılı değiştirilmemiş taşlarıyla, aşınmış kaldırımlarıyla, boyasız, silik kapılarıyla bir Rus mujiğine benziyordu bizim Sliska. Gün boyunca gün görmiyen, yüksek binalarla çevrili avluları kör kuyulara benziyordu. Ve biz, örümceklerle, solucanlarla, farelerle, sineklerle birlikte Sliska'nın hemşerileriydik.

Derken kulaklarıma uçak uğultuları çalındı. Ama dinlemiyordum o uğultuları. Sliska'ya bakıyordum hep. Uçak uğultuları Sliska'ya yaklaşıyorlardı. Paplawski yavaş bir sesle:

— İza bodrumda mı? diye soruyordu.

İza'dan Paplawski'ye ne? Yok mu savaş? Savaşsın!

Paplawski aynı soruyu tekrarlıyordu:

— Bayan Teresa! İza bodrumda mı?

Uçaklar Sliska'ya yaklaşıyorlardı. Paplawski susuyordu. Ben susuyordum. Kulaklarımızda yalnız uçak uğultuları vardı. Sliska'ya mı geliyorlardı? Keşke!

Gözlerimi eski, pis, kokmuş verem yuvalarımızdan alıp sokağa indiriyorum. Sokağın tozları üstünde güvercinlerin ayak izlerini görüyorum. Şimdi uçak uğultuları Sliska'dan uzaklaşır gibi oluyorlar. Ben dalmış, güvercinlerin ayak izlerine bakarken Paplawski gene aynı soruyu tekrarlıyor:

- İza... Bodrumda mı?
- Bodrumda, diyorum.
- Çocuklar?
- Onlar da.

Tıs yok. Paplawski ağır elini kaldırıp omuzumun üzerine koyuyor. Omuzumu okşuyor Bay Paplawski. Omuzumu okşarken dudaklarımın ucunda gülümsemeler beliriyor. İçim rahat. Sokak tozlarında kalmış o güvercinlerin izleri ne kadar acayip, ne kadar garip ve fevkalâde!

XXXV

Bay Paplawski'yle Franek, makineli tüfeğin gerisinde uzanmış, Komitetova'nın köşesini gözetlerken Başistasyon tarafından sürekli tüfek patlamaları geliyordu. Binaların karaltıları Sliska'yı hemen hemen kaplamışlardı artık, yalnız damlardaki

güneşin son zayıf ışınları makineli tüfeğin namlusunda titreyordu. Sliska sessizdi. Sliska kendini bırakmıştı; insanlarla önceki ilgisini çoktan kesmişti. Sliska ölümü bekliyordu sanki. Derken Zielna tarafından bir motor patırdısı duyuldu. Paplawski şaşkın gözlerini önce yüzüme, sonra motor sesi gelen yana çevirdi. Orada gözlerine hiçbir şey ilişmeyince, deminki şaşkınlıktan eğrilemiş kaşını düzeltmek istercesine, iki parmağıyla kaşını sıvazladı. Hâlâ kaşını sıvazlarken:

— Bayan Teresa, duydunuz mu? dedi.

— Neyi?

— Motoru.

— Duydum, dedim.

— Nerden geliyor?

— Zielna'dan.

— Bense daha yakından, Komitetoya'dan sandımdı. Dinleyin.

Dirseğiyle göğsümü dürttüştürdü.

— Dehlize girin, daha iyi.

— Burada kalmak isterim. Müsaitse.

Paplawski yüzüme baktı. Önceki Paplawski'ye benzemiyordu.

— Kal, dedi sadece.

Sonra makineli tüfeğin gerisinde boylu boyunca uzanmış yatan Franek'e seslendi:

— Komitetova'yı gözetle!

Dört yüz adım kadar uzağımızdaki yan sokaktan bir motosiklet hızla çıkıp Sliska'nın tam ortasında durdu. Sepetli motosiklette üç kişi oturuyordu. Üçü de üniformalı, üçü de miğferli, üçü de silâhlydı. Motosikletin sepetinde oturan iki asker, tüfeklerini ateşe hazır tutuyorlardı. Üçü de tedirgindi ve ne yöne gideceklerini bilmiyorlar gibi başlarını durmaksızın kâh Tvarda'ya, kâh Zielna'ya çeviriyorlar, bir türlü karar veremiyorlardı. Paplawski motosikleti gözetlerken alnında birikmiş ter dizilerini yumruğunun tersiyle sildi, elini makineli tüfeğin cephanesinin kutusu üstüne koyup kutuyu yokladı. Motosiklettekiler kadar bizim için de saniyeler ağır ağır geçiyorlardı. Derken motosiklet yavaş yavaş hareket etti. Sokağın karşı kaldırımına yaklaşmış Tvarda caddesine döndü. Paplawski alnında yeniden birikmiş terleri gene yumruğunun tersiyle silerken yavaşça:

— Franek, dedi. Misafirler bize geliyorlar. İyice karşıla kendilerini...

— İyice, dedi Franek.

Motosiklet şimdi tamamen Tvarda'da dönmüş, duruyordu. Motorun sürekli ve sınırları gevşetici monoton patırdısından başka Franek'in arada bir bıyık altından;

— Haydi be! Gel yavrum, gel! dediği duyuluyordu.

Motosiklet müthiş bir patırtı kopararak durduğu yerden hızla öne, Tvarda'ya doğru ilerlemişti ki, Paplawski'nin ateş! diye bağırmasıyla Franek'in elindeki makineli tüfeğin boşanması bir oldu: Rrrrak! Rrrrak! Rrrrak!...

Gözlerimi yumdum. Uzun bir süre sağır olduğumu sanıyor, gözlerimi açmağa cesaret edemiyordum. Neden sonra gözlerimi açtığım zaman Paplawski'nin, Franek'in, Ben'in, Yuzek'in sokak ortasında, Almanlara doğru koştuklarını gördüm. İki Alman, biri ötekinden üç beş adım kadar uzakta, sırt üstü yatıyorlardı. Üçüncüsünün, kaldırıma devrilmiş motosiklet sepeti altından çıkan bacaklarını görebiliyordum yalnız.

Almanları dehlize getirdiler. İkisi ölüydü. Ölü olanlardan birinin yüzü kana bürünmüştü, uzun kara saçları daha da kara bir parıltıyla alınına, şakaklarına yapışmıştı; fakat öteki sarışını yakışıklı bir gence benziyordu, ama vücudu soğudukça yüzündeki güzellik de silik ve belirsiz oluyordu. Üçüncüsü, iki elini kanlı karnına bastırılmış, yüzünün bütün kasları müthiş bir ağrı ve sızı içinde, sudan çıkarılıp karaya atılmış bir balık gibi durmaksızın ağzını açıp kapıyor, ağzına alabildiği havayı boşalan ciğerlerine güçlükle doldurabiliyordu. Ağzını kapattığı zamansa hasta bir yavru gibi garip ve iniltili sesler çıkarıyor, sönük ve mânasız gözleriyle üzerine dikilmiş duran insanlara bakıyordu.

Paplawski yaralının yüzüne bakarken yanbaşında duran Franek'e:

— Doktor nerde? diye sordu.

Franek duydu mu duymadı mı, bilmiyorum, ama cevap vermedi. Paplawski soruyu tekrarladı:

— Doktor nerde?

Franek, Paplawski'nin yüzüne şaşkın gözleriyle baktı:

— Şu Alman bakması için mi istiyorsunuz doktoru?

— Evet, dedi Paplawski.

— Bırak canım. Doktoru yorma. Değmez. Amma da...

Paplawski, Franek'in lâfını geri, boğazının içine sokmak ister gibi, dişleri arasından konuştu:

— Doktoru çağır!

Franek gitti, üç beş dakika sonra yanında doktorla döndü. Dehlizde doktor, Franek, Paplawski ve benden başka kimseler kalmamıştı. Genç doktor sinirli gözlerini yaralıya, yaralının karnındaki yarasını sımsıkı kavramış ellerine indirip kısa bir bakış attıktan sonra Paplawski'ye döndü:

— Beni çağırmissınız.

— Evet, dedi Paplawski.

— Buyurun. Emrinizdeyim.

Paplawski baş işaretleriyle yerde yatan yaralıyı gösterdi. Doktor sessizce diz üstü çöktü, yaralının ellerini karnından güçlükle ayırıp kuşağını çözdü,

gömleğini kaldırarak yaraya uzun bir süre bakıp durduktan sonra ayağa kalktı:

— Ne yapmamı istiyorsunuz? diye sordu doktor.

— Kurtarmanı, dedi Paplawski.

Genç doktor yüzünü buruşturdu:

— Kurtaramam ben onu.

— Neden?

— Ameliyat ister. Ciddî bir ameliyat.

— Yap işte.

— Yapamam bay Paplawski.

— Neden?

— Ameliyat bu!

— Doktor musun, değil misin?

— Doktorum.

Genç doktorun burnu terliyordu. Paplawski ısrar etti:

— Söyle bakayım, niçin yapamıyorsun?

— Tecrübem yok. Mezun olur olmaz askere alındım.

Paplawski genç doktorun yüzüne bakarken iki eliyle birden yakasını kavradı:

— Sadece askerlerin s...klerine bakmak için mi doktor oldun?

— Hey Bay Paplawski!... Benimle böyle konuşmayın!

Franek durduğu yerde döndü, elini salladı, avluya doğru yürürken bağırdı:

— Siz adamın başucunda çene çalın. O çoktan öbür dünyada.

Doktorla Bay Paplawski, susup gözlerini yaralı Almanı indirdiler. Elleri yanbaşlarına sarkmıştı Almanın. Ağzı kapalıydı. Çeneleri sıkılıydı. Yüzü morca bir renk almıştı. Ölüydü. Ölürken yakışıklı ve mağrur görünüyordu. Doktorla Paplawski cesedi yerden kaldırıp öteki iki cesedin yanına götürdüler, yatırdılar. Sliska'ya akşam çöküyordu.

XXXVI

Başistasyon tarafında ateş durmadan hızlanıyordu. Tüfekler, el bombalarının sürekli patlamalarına kıziyormuşlar gibi, arada bir susup, öncekinden daha öfkeli ve kuduz tarrakalarıyla havayı dolduruyorlardı. Tvarda tarafındaki binaların sokak kapılarından fırlayan savaşçılar, genç kızlar, yaşlıca kadınlar yarı büküm, Başistasyona doğru koşuyorlardı. Bunların çoğu hafif el silâhlarıyla silâhliydi, silâhsızlarsa ellerinde petrol şişeleri taşıyorlardı. İki Alman uçağı Sliska'nın üzerinde uçuyor, bazan iki üç dakika için gözden kaybolup tekrar Sliska'ya dönüyorlardı.

Almanlar dehlizde duvarın dibine yatırıldıktan sonra avluya derin, sürekli bir sessizlik çökmüştü.

Yalnız bazan binaların yukarı katlarından hâlâ bodrumlara inen kadınların kucaklarındaki küçük yavruların ağlamaları duyuluyordu.

Bay Paplawski arkasını duvara dayamış, yüzü asık ve somurtkan, gözlerini kırpmadan karşığı duvarın dibinde yatan ölümlere bakıyordu. Yaklaşıp yanında durdum. Ben de ses etmeden Paplawski'nin baktığı yere, ölümlere baktım. Rüyada gibiydim. Paplawski'nin Sliska'da yaşıyan Paplawski olduğundan pek emin değildim. Bütün bu gördüklerim bir rüya idi sanki. Ben de, Paplawski de sahte insanlardık sanki. Duvarın dibinde yatan ölümler de sahteydiler sanki.

Elimle yanıbaşımdaya duran Paplawski'nin elini aradım, bulup sıktım. Paplawski şaşkın gözlerini yüzüme çevirdi. Sımsıkı tuttuğum elini bırakmıyordum. Paplawski hâlâ şaşkın gözleriyle yüzüme bakıyor ve beni anlamıyordu:

— Korkuyorsun ha? diye sordu.

— Yok, dedim.

— Korkuyorsun, dedi.

— Neden?

— Ölümden.

— Yok, korkmuyorum, dedim.

— Korkuyorsun.

— Yok. Korkmuyorum. Ama...

— Ama?

— Ölmeyi de, öldürmeyi de istemiyorum.

- Ben de, dedi Paplawski.
- Sen de mi?
- Evet. Ben de!
- Ama öldürdün.
- Öldürdüm. Ama istemiyerek.

Paplawski elini avucunun içinden çekip alıyor, başını göğsüne eğerek bir sigara sarıyor. Sigarasını sararken kaşları altından gene duvar dibindeki ölülere bakıyor. Paplawski'nin ellerinin titrediğini görüyorum. Sıcak bir şeyin üstünde duruyormuş gibi, arada bir ayak değiştiriyor. Konuşmuyor Paplawski. Gözleri hâlâ ölülerde:

- O Almanlar suçsuz görünüyorlar, diyorum. Paplawski cevap vermiyor.
- Suçsuz görünüyorlar, diye tekrarlıyorum.
- Suçsuz, diyor Paplawski.
- Ama öldürdün.
- Öldürdüm, diyor Paplawski. Sonra ilâve ediyor:
- İstemiyerek.
- Evet, istemiyerek. Ama öldürdün.
- Benim suçum yok.
- Yok mu?
- Yok! diyor Paplawski.
- Suç kimde?
- Harbte. Harbin kendisi büyük bir suçtur. Ben harbi sevmem.

Paplawski yatışmış gibi. Yüzü, bakışları soğuk. Hâlâ ölümlere bakıyor. Ölümlere bakarken sözüne devam ediyor:

— Harb... Yüce bir suçtur harb. Çünkü insan ölüyor harbte. Anlıyor musun? İnsan ölüyor. Gereksiz.

— Gereksiz, diyorum.

— Elbette gereksiz. Dünyanın bir yerinde yamyamlar yaşarmış.

— Afrikada.

— Onlar insan öldürürlermiş.

— Evet.

— Bak, onları ben anlıyorum.

— Neden?

— Çünkü onlar öldürdükleri insanın etini yerlermiş. Ama biz...

Derken sokaktan bağrısmalar geliyor ve Paplawski susuyor. Beraberce sokağa çıkıyoruz. Tvarda taraflarında üç beş kişi, aralarına aldıkları birini tepeleye tepeleye bizim kapıya doğru sürüyorlar. Aralarındaki yarı çıplak adam aradabir yıkılıyor, kalkıyor, beline düşen dipçiklerle, yumruklarla tekrar yıkılıyor. Bizim kapıya yaklaşırken Paplawski sokağa atılıyor:

— Durunuz! Kim o?

— Alman! Alman! diye bağrışıyorlar arkadaşiler. Sonra biri öne çıkarak anlatıyor:

— Altmış yedinci numarada bulduk. Sirtına avrat entarisi giyip kaçmak istedi!

Alman dedikleri adam dizleri üstünde duruyor, göğsündeki zincirli haçı eline alarak kaldırımında duran kadınlara, yaşlı erkeklere gösteriyor:

— Bakınız kardeşler! Bakınız!... Hıristiyanım! Katolikim!... N'olursunuz, öldürmeyin!... Acıyın... Öldürmeyin!

— Sus! Soluğu pis yılan seni!

— Öldürmeyin!

— Sıkışınca göğsündeki haçı hatırladın ha! Bizimkileri kurşuna dizdiğiniz zaman haçın nerdeydi?

— Ben kimseyi öldürmedim! Henüz alındım askere! Acıyın!... Öldürmeyin beni!

Arkadakiler beline, kafasına tüfeklerinin dipçikleriyle vura kaka adamı Zielna'ya doğru sürüyorlar.

XXXVII

Paplawski'yle Sliska'nın üzerine geniş kavisler çizip uçan iki Alman uçağına bakarken gene Tvarda tarafından üç beş kişinin bize doğru koştuklarını görüyoruz. Koşarlarken sokağın her iki tarafındaki kapıların aralarından sokağa bakan insanları dışarıya çağırıyor, aradabir durup etrafa küfürler

savuruyorlar. Paplawski yanımdan ayrılıp onlara doğru ilerliyor. Ben de Paplawski'yi takibediyorum. Üç adam Paplawski'nin karşısında dikilerek bağırıyorlar:

— Barikadlar nerde? Barikadlar nerde?

Birinin başı ak sargılarla sarılı. Sargıların üstünde çürük erikleri andıran kan damlaları gözü-küyor. Ceketinin yırtık yakası, koparılmış, güneşte solup pörsümüş bir yaprak gibi göğsünde asılı duruyor.

— Barikadlar nerde? diye bağırıyor adam.

Paplawski soğuk gözleriyle adamın yüzüne bakarken, kelimeleri baltayla yontar gibi konuşuyor:

—Sliska'da barikad yok; çünkü bize barikad kurun, diyen olmadı. Varşova kimin elinde, bilmiyorum. Almanlar nerde? bilmiyoruz. Savaş nerde? bilmiyoruz. Amirimiz kim? bilmiyoruz. Sliska'da barikad kurun diyen olmadı. Savaşı isteyip istemediğimizi soran olmadı. Eh, isyan var, biz de savaşa-çağız. Ama böyle bağırırmaktansa iyice anlat bize kuzum. Barikad mı istiyorsunuz?

XXXVIII

Başistasyon tarafında tüfek ve el bombalarının patlamaları gittikçe eksiliyor. Bazan uzun bir süre içinde tek bir patlama gelmiyor o yandan. So-

luklarımızı göğüslerimizde tutmuş, dinliyoruz, dinliyoruz.

Paplawski, o yandaki durumu öğrenmek için Tvarda'ya koşuyor. Yarım saat sonra geri döndüğünde Başistasyonun Almanların eline geçtiğini, esas savaşın artık Tvarda barikadlarında devam edeceğini, Zielna ve Marşalkowski tarafında hiçbir tehlike olmadığını, Sliska'da üç barikad kurulduktan sonra Zielna'yla Tvarda arasındaki Sliska'nın tüm binalarının duvarları deşileceğini, Tvarda'daki barikadlar düşecek olursa savaşçıların savaşa Sliska'da devam edeceklerini, gerekirse binaların deşili duvarlarını geçip Zielna ve Marşalkowski'deki barikadlarda savaşacaklarını öğreniyoruz.

Daha barikad işleri sona ermeden iki uçak gene Sliska'nın üzerinde peyda oluyorlar. Birkaç kere pike yapıp müthiş vızıltılarıyla gökyüzüne yükselirken arkada bıraktıkları binlerce kâğıtlar, başıboş kuşlar gibi havayı dolduruyorlar. Barikadlarda çalışanlar başlarını göğe kaldırmış, açık ağızları ve şaşkın gözleriyle uçakların bıraktıkları kâğıtların yere inmelerini bekliyorlar.

Kâğıtla dehlize ilk giren Yuzek oldu. Gözlüklerini burnundan aldı, elinde tuttuğu kâğıtla gözlüklerini itinayla sildi, gözlüklerini taktı, ve:

— Dinleyin kardeşler!... dedi.

Sonra kâğıdı yüzüne doğru kaldırarak okudu:

— “Zlota, Sienne, Sliska, Panska, Maryanska,

Sosnova, Zielna, Bagna, Wielka caddelerinde yaşayanlar! Bu caddeleri derhal terkediniz! Gruplar halinde Tvarda boyunca Grzybowski Meydanına doğru ilerleyiniz. Grzybowski Meydanında toplanınız! Yukarda adları geçen caddeler, tam bir saat sonra Alman uçakları tarafından bombardımana tutulacaktır. Tekrarlıyoruz: Yukarıda adları geçen caddeler, tam bir saat sonra Alman uçakları tarafından bombardımana tutulacaktır.”

Yuzek sustu. Gözlükleri altından dehlizdekileri bir bir süzdü. Bekledi. Hiç kimse ses etmeyince dönüp sokağa çıktı.

XXXIX

Franek duvarın dibine çömelirken dişleri arasından yere tükürdü ve kendi kendine konuşur gibi yavaş bir sesle:

— Başka yapılacak işimiz yoktu da savaşmak istedik. Pes! dedi.

Ben, başını Franek'e çevirdi:

— Bitti mi sanıyorsun?

— Yok, Ben, yok! Bitmedi. Başlamadı bile. Duymadın mı ne diyor? Bir saat sonra geleceğiz diyor. Onlar yukarda, Tanrıya yakın bir yerde, biz de burada; kapışacağız.

Klimçak söze karıştı:

— Tanrının adını karıştırma buna Franek!. Tanrının kime yakın, kime uzak olduğu belli olmaz. İyisi mi sokağa çık. Barikadlara! Bekle. Savaş oraya gelirse orada savaş!

— Savaş ha?

— Savaş!

— Buraya bak, Klimçak! Benim yaşım altmış. Ben asker değilim, sen de onbaşı değilsin. Savaş, savaş diye zırvalama orada. Bu savaşın niçin olduğunu ben bilmiyorum doğrusu.

— Bilmiyorsun ha?

— Yok, bilmiyorum!

— Söyliyeğim mi sana niçin savaşacağını?

— Söyle hadi.

— Yavrularının mutlu bir ömür yaşamaları için. Rüyalarının, hayallerinin gerçekleşmesi için. Bu toprağın nimetlerinden senin yavrularının yararlanmaları için. Savaşmazsan senin de, senin yavrularının da bu toprağın nimetlerinden yararlanmağa hakkınız yoktur.

— Hoy hoy! Moskova radyosu gibi konuşuyorsun Klimçak!

— Yok, Moskova radyosu gibi değil, gerçek bir hıristiyan gibi konuşuyorum. İnsan gibi. Yaratıldığı günden beri savaşıp duruyor insanoğlu. İyi ömür için yaratıldığı günden beri savaşıp duruyor insanoğlu.

— Öyleyse ben insan değilim.

— Ama insansın ve savaşacaksın.

— Belki de değiliz. İnsanlar maymundan gelirmiş...

— Kapa çeneni be! Çeneni kapat diyorum sana! Benim babam Franz Yozef'in sarayında mabe-yinci muaviniydi.

— Ben sana maymunsun demedim!

— Dedin!

— Demedim! Bir İngiliz bilgini söylüyormuş bunu.

— O İngiliz keratası belki maymundur. Ama benim babam, babamın babası Frans Yozef'in...

Derken dehlize Paplawski atıldı:

— Susunuz deyyuslar!

Herkes sustu. Uzakta, hayatın dışından, bilinmezden gelir gibi, uçakların ağır uğultuları geliyordu. Dehlizdekiler soran bakışlarıyla birbirlerinin yüzlerine bakıyorlardı. Uçak uğultuları dehlizdekileri birbirlerine bağlamıştı sanki. Sokaktan birkaç kişi daha girdi dehlize. Girenler ses soluk çıkarmadan bodruma doğru ilerlediler. Az sonra ötekiler de uçak uğultularını dinliye dinliye bodruma gidenleri takip ettiler. Dehlizde Paplawski'yle ben kaldım. Paplawski uçak uğultularını dinlerken eliyle duvarı gösterdi:

— Bayan Teresa, şurada durunuz. Sırtınızı duvara dayayın. Kimildamayın.

Arkamızı duvara dayadık. Uğultuların sonu gelmiyordu. Gur-gur-gur-gur-gur... Cehennemî sesler sokakları, dehlizi, kafataslarımızı dolduruyordu. Son muydu mu? Ama neyin sonu? Hayatın mı? Hayat doğumla ölümün arasında kısa, kısacık bir süre değil ki! Hergün doğuyoruz, hergün yaşıyoruz, hergün ölüyoruz. Hayat ise başka bir şey!

Herşey karardı. Sanki yer göğe çıktı, gök yere indi. Sırtımı dayadığım duvarın Sliska'nın duvarı olduğundan pek emin değildim, ama hayatta bütün sevdiklerim benimleydi. Mihal, babam, Mister Bantam, annem, Karbonski, Paplawski, hepsi benimle, benim yanımdaydılar.

XL

Sliska ateş içinde.

— Koşunuz kardeşler! Koşunuz!..

Babalar, sırtlarında yaralı yavruları, kadınları, üç yüz adım kadar ötedeki eski Yahudi hastanesine doğru koşuyorlar. Avlulardan, bodrumlardan yıkılmış duvar taşları arasından çıkarılan ölüler kaldırımlarda yığıştırılıyor. Ne kadar da çok ölü var! Tvarda tarafından yaralı taşınıyor. Kimi sedyelerle, kimi dolap kapıları üstünde. Binaların üst kat pencerelerinden çıkan ateş dilleri Sliska'yı aydınlatıyor. Havayı yanık taş, tuğla, çul, et kokuları

dolduruyor. Binaların damlarında, saçaklarında rüzgâr uluyor; rüzgâr ateşi körüklüyor. Sliska yanıyor. Paplawski sokak ortasında durmuş, yaralı taşınanlara bağıyor:

— Yahudi hastahanesine!... Koşunuz!... Çabuk! Doktorlar orada! İlâç orada!... Çabuk!

Oldukça yaşlı bir adam Paplawski'nin önünde dikiliyor. Adamın omzunda bir kadın var. Kadının bir bacağı çıplak, öteki bacağındaki çorap topuğuna düşmüş; kalçalarına doğru çekilmiş entarisi altından gerili beyaz kalçaları görünüyor. Paplawski bağıyor:

— Durma öyle önümde dikilmiş heykel gibi. Yürü!...

— Nereye? diye soruyor adam.

— Cehenneme!

— Bayım, bundan başka bir cehennem daha var mı?

— Zırlanma be herif! Durma öyle burnumun dibinde. Koş, kadını hastaneye götür!

— Kadın değil o bayım, kadın değil! Benim karım o. Benim Zosya'm!

— Koş öyleyse! Hastaneye koş!

— Ölü o bayım, hastanede işi yok onun.

Adam dehlize girip kadını üç ölü Almanın yanına yatırıyor. Yarım saat sonra dehlizdeki ölülerin sayısı onu buluyor. Ben hâlâ duvarın dibinde duruyorum. Dehliz karanlık. Adam cansız karısı-

nın başı ucunda çömelmiş, ölünün kulağına bir şeyler fısıldıyor. Sonra susuyor. Dehlizden ne zaman çıkıp gittiğini bilmiyorum. Neden sonra kapının yanında Paplawski'nin sesini duyuyorum:

— Bayan Teresa!

— Evet, diyorum.

— İçerde misiniz?

— Buradayım.

Paplawski dehlize giriyor. Duvarın dibine çömelirken:

— Yarın ölüleri gömeriz, diyor. Sokak taşlarının altındaki toprak iyi. Bilmiyorum. Sokağa gömeriz. Duydun mu Bayan Teresa?

— Evet, diyorum.

Paplawski içini çekiyor:

— Gördün mü bizim Sliska neye yaradı!

Paplawski bir şeyler daha söylemek istiyor, ama sesi boğazının içinde düğümleniyor.

Derken kapının önünde bir adam duruyor. Kırmıldamadan bir müddet dehlize baktıktan sonra öne iki adım atıyor. Adam birini arıyor galiba. Sliska'dan dehlize sızan solgun ışıktaki adamın yüzünü görüyorum. İri ama mânasız gözleri var. Susarken, umulmadık bir anda, başından şapkasını aldığı gibi yere fırlatıyor, göğsünü yumrukluyor, kendini yere atıp uluyor:

— Hepsi öldü!... Karım, annem, yavrularım!.

Hepsi öldü! Öldürsenize beni de! Ne duruyorsunuz!
Öldürsenize!...

Koşarak avludan Yuzek'le Franek geliyorlar:

— Ne var? Ne oldu?..

Paplawski:

— Hiçbir şey yok, diyor. Adam hasta!.

Genç adam bağırıyor artık. Oturuyor öylece, elleri dizlerinde, başı dizlerinin arasında gömülü, kışın soğuşunda sudan çıkmış bir it gibi bütün vücuduyla titriyor.

Paplawski, adamın üzerine eğilerek:

— Kalk dostum, kalk, diyor. Ve Yuzek'le Franek, adamı yerden kaldırıp sokağa çıkarıyorlar.

XLI

Dehlizde yalnızdım. Paplawski bodruma, karısının ve çocuklarının yanına gitmişti. Nereden bilmem, arada bir kulağıma Şopen'in Polonez'i çalınıp uzaklaşıyordu. Sliska sessizdi. Bazan kapının önünden koşarak bir adam geçip gidiyor, karanlığın içinde gözden kayboluyordu. Karanlıkta kaybolan adam, duvar dibinde yatan ölümler, kulaklarıma çalınıp uzaklaşan Polonez'in ağır, boğuk ezgisi, Sliska'nın daha henüz ölmediğini, belki de hiçbir zaman ölmeyeceğini hatırlatıyordu bana. Dehlizden çıkıyordum. Çıkamıyordum. Niçin bilmem,

dehlizden çıktığım anda ömrümün yeni bir istikamet alacağını hissediyordum.

Franek'le Yuzek, gecenin hayli ilerlemiş saatinde döndüler dehlize. Ama onlar dehlize girmeden önce, kapının biraz ötesinde bir kadın sesi duydum:

— Nereye? diyordu kadın. Nereye götürüyorsunuz beni? Benim bir şeyim yok. Çocuklarım kaldı geride...

Sokağa çıktım. Kapının önünde Yuzek'le Franek'in ayakları arasında bir kadın oturuyordu. Kadın, ayaklarını öne uzatmıştı; başını sağa sola sallanıp inliyor, sağ elini koltuğunun altına sıkıştırıyor, bazan da kolunu koltuğunun altından çıkarıp dudaklarına doğru götürüyor, garip ve iniltili sesiyle:

— Ah bu yüzük, ah bu yüzük!... Çıkarsanıza! Öldürecek beni!... diyordu.

Yüzünü iyice göremiyordum ama, yaşı hayli ilerlemiş, şişmanca bir kadındı bu. Elini durmaksızın koltuğunun altına sokup çıkarıyordu. Yuzek'le Franek, kadının üzerine eğildiler, kadını koltuklarından kavrayıp dehlize sürüklediler. Şimdi kadın sırt üstü yatıyordu. Sağ elini karnından yüzüne, yüzünden karnına götürüp getirirken hâlâ:

— Ah bu yüzük, bu yüzük! diye inliyordu.

Franek'le Yuzek, avluya doğru yürümüşlerdi, bense kadını, kadının elini seyretmekle meşguldüm.

Dehlizden çıkmadan Franek durdu ve dönerek:

— Bayan Teresa! diye seslendi.

Franek'e yaklaşıp:

— O kadın kim? diye sordum.

— Bayan Zina Şçur, dedi Franek.

— Bayan Zina Şçur mu?

— Evet, üç kapı ötede oturan Bayan Zina Şçur.

— Benimle alay mı ediyorsunuz Bay Franek. Bayan Zina değil o. Bayan Zina Şçur'u tanırım ben; ince ve yakışıklı bir kadındır...

— Öyleydi, dedi Franek. Ama şimdi başka.

Sustu Franek. Az sustuktan sonra ilâve etti:

— Ölecek zavallı. Bodrumda çocuklarının yanında ölmesin diye dehlize getirdik.

— Nesi var?

— Kangren. Görmüyor musunuz nasıl şişti?

Franek'le Yuzek, bodruma gittiler, ben Zina Şçur'un yanına döndüm. Tanımıyordu beni Zina. Tanıyamazdı da. Hâlâ parmağındaki yüzükle meşguldü.

— Ablam, ablacığım!... Tanrı sevgisi için, Aziz Meryem'in ruhu için çıkar şu yüzüğü parmağımdan... Ömrüm boyunca duacın olayım... Kulun, kölen olayım, çıkar şu yüzüğü...

Eğilip elini tuttum. Parmakları kalındı, her biri bir muz gibiydi.

— Şu yüzük... Ah şu yüzük!... Benim bir şeyim yok. Yalnız şu yüzük!...

Kadının sesinde ölüm konuşuyordu. Ayaklarımdan kalbime geçen müthiş bir titremeye birden geri çekildim. Ömrümde ilk olarak ölüme yakından bakıyor ve korkuyordum. Döndüm ve atan kalbimle bodruma doğru koştum.

Franek'le dehlize döndüğümüzde uzaktan hâlâ kadının o iniltili ve hazin sesi işitiliyordu.

— Yüzük... yüzük...

Dehlizin on, onbeş adım uzağında durduk. Franek kendi kendine konuşur gibi:

— Yaşıyor daha, dedi.

— Yaşıyor, diye tekrarladım.

— Ama ölecek.

— Ne zaman?

— Belli olmaz. Bir saat, belki iki saat sonra. Kalbi sağlamsa sabaha doğru... Ama hemen ölmesini isterdim.

— Ben de.

— Tabii. Kim istemez. Öyle işkence içinde ölmektense... Acıyorum.

— Öldür öyleyse, dedim.

Ama bunun ağzımdan nasıl çıktığının kendim de pek farkında değildim. Franek, gözlerini faltaşı gibi açarak yüzüme baktı:

- Kim? Ben mi?
- Evet.
- Bayan Teresa, siz beni ne?..
- Ama ölecek.
- Evet. Ölecek.
- İşkence içinde.
- Evet. Ama ben onu öldüremem.

Susup gözlerini yere indirdi Franek. Avucuyla alnında birikmiş terleri silerken:

- Belki haklısınız, dedi. Ama ben yapamam.

Niçin bilmem, o anda ölmenin de, öldürmenin de kolay, çok kolay bir iş olduğunu hissettim ve Franek'in yüzüne bakarken:

- Silâh var mı yanınızda? diye sordum.
- Var, dedi Franek.
- Bana verin.
- Siz mi?
- Evet.

İkimizin arasına sürekli ve ağır bir sessizlik çöktü. Kadının sesi işitilmiyordu artık. Franek de konuşmuyordu. Karanlıkta uzun uzun yüzüme bakıp durduktan sonra, uzandı, elimi tutup avucumun içine küçük tabancasını yerleştirdi. Sonra dönerken, tabî sesiyle:

- İyi geceler Bayan Teresa, dedi.
- İyi geceler.

Arkası bana dönüktü. Kımıldanmıyordu. Kesik kesik nefes aldığını duyuyordum. Gitse artık!

Ama gitmiyordu. Yalnız başıma kalmayı ne kadar istiyordum! Ama Franek hâlâ oradaydı. Neden sonra:

- İyi geceler Bayan Teresa, diye tekrarladı.
- İyi geceler, dedim.

Uzun bir süre daha sustuktan sonra yavaş bir sesle:

- Öldür, dedi. Öldür... Belki sevaptır.
- Âlâ, dedim.

— Ama öldürmeden önce istavroz çıkarmayı unutma, diye mırıldanarak bodruma doğru yürüdü.

O, binanın bodruma inen merdivenleri üstünde durduğu zaman, ben avucumun içinde sımsıkı tuttuğum tabancaya baktım. Tabancayı Franek'ten niçin, ne maksatla aldığımı bilmiyordum. Kadın hâlâ dehlizde miydi, bilmiyordum. Durduğum yerden ne yöne gideceğimi bilmiyordum. Ama dehlizde işim yoktu. Bundan emindim. Zaten kadını aklıma bile getirmiyordum.

Ve başımı çevirip dehlize baktığım an ödüm koptu. Ne bahasına olursa olsun oradan uzaklaşmalıydım. O dehlize bir daha da ömrüm boyunca girmemeliydim.

İhanet etmiş ve kendini ele vermekten korkan bir adam tavrıyla dehlizden uzaklaşmaya başladım. Avlunun ortasında durduğum zaman, apartmanıma çıkan merdivenin girişinde zayıf bir ışık

gördüm. Işığa yaklaştıkça yeniden doğduğumu, hayata, sevdiğime yeniden kavuştuğumu hissediyordum. Dudaklarımda gülümsemeler vardı. İçim ferahtı. Bedenim rahattı. Hayatta insanı tiksindirecek hiçbir şey yoktu. Harb, ölüm, gözyaşı, ıstırap, ölüm, kavga, işkence, herşey insanlar içindi ve pek tabii şeylerdi... Hattâ ömrümüz boyunca bizleri eğlendiren şeylerdi bunlar.

Tamamen yatışmıştım. Dudalarımda gülümsemeler vardı. İçim, kafam, bedenim rahattı. En tabii yürüyüşümle, ömrümün önceki gecelerinde olduğu gibi, şimdi de sokaktan avluya girmiştim, şimdi de apartmanımın merdivenlerine doğru ilerliyordum. Biraz zor, biraz yorucu bir gündü bu, ama arkamdaydı artık. Odama çıkıp kerevetimin üzerine uzanınca, öteki günlerimi unuttuğum gibi, ömrümün bu gününü de unutacaktım.

Odama nasıl çıktığımı, kerevetime nasıl uzandığımı pek iyi hatırlamıyorum şimdi. Gözlerimi açtığım zaman, açık kalmış balkon kapısından Varşova'nın üzerindeki berrak gökyüzünü gördüm. Tvarda tarafından hâlâ tüfek, makineli tüfek ve el bombalarının patlamaları geliyordu. Ama bu patlamalar benim huzurumu bozmuyordu. Kerevetimin üzerinde sırtüstü yatıp, açık dolabın üst katında duran, ve bana, canlı bir yaratılmış gibi, üzgün üzgün bakan, Miha'ın hediyesi lâcivert şapkama bakıyordum.

XLII

Bütün gün, bütün gece, kerevetimin üstünde yatıp uyuyorum, uyanık olduğumda Varşova'nın üzerinde renkten renge giren gökyüzüne bakıp, avludan gelen bağrıışmaları dinliyorum. Geceler sıca-
cak. Tüfek sesleri kesilip etrafa sessizlik çöktüğü zaman Miha'li düşünüyor; Miha'li düşündükçe Varşova sokaklarında olağanüstü hiçbir şey olmadığını, giyinip şehire çıkarsam, aynı hayat, aynı olaylar ve aynı insanlarla karşılaşacağımı hissediyorum.

Bir akşamüstü avludan gelen birçok sesler işittim. Seslerin içinde çocuk ağlamaları, kadın çığlıkları da kulaklarıma çalınca ayağa fırlayıp giyindim; balkon kapısına yaklaşıp avludakilere baktım. Herkes telâş içindeydi. Erkekler bodrumlara koşuşarak kadınları dışarıya çağırıyorlardı. Az sonra bodrumlardan kadınlar, sırtlarında bohçalarıyla yaşlı adamlar çıkmağa başladılar. Avlu çocuk, kadın, yaşlı ve sakat insanlarla doldu. Avludan sokağa çıkarlarken, genç savaşçılar, annelerinin boyunlarına atılıyor, ağlaşıp vedalaşıyorlardı.

Kadınlar çocuklarıyla avluyu terkettikten sonra derin bir sessizliğe bürünmüştü Sliska, ama bu sessizlik, çok uzun sürmedi. Balkon kapısının yanında ayakta durup batan güneşin son zayıf ışınlarına bakarken kulaklarıma uçak uğultuları çalın-

di. Evet, aynı uçak uğultularıydı, ama bu defasında o kadar korkunç değildiler, öyle bilinmezden gelmiyorlardı. Hayatımızın bizden ayrılmıyan, bir unsuru olmuşlardı artık bu uçak uğultuları. Sliska'ya gene ölümü getirdiklerinin farkına vardığım an içimden bir titreme geçti. Kapıyı açtım. Odamdan çıkıyordum ki, gözlerime duvardaki Meryem Ana ilişti. Kapıyı kapattım, Meryem Ana'nın önünde diz çöküp derin ibadetlere daldım.

XLIII

Kulaklarımda hâlâ uçak uğultuları vardı, fakat dışarıda neler olduğunu bilmiyordum. Kendi dünyamla ilgimi kesmiştim; yalnız bir şeyden emindim: Varşova yoktu. Yüzyılların Varşova'sı yoktu artık. Fakat Varşova ölürken ben yeniden doğuyordum. Başımı eğdiğim göğsümde çocukluğumun kokusunu duyuyordum. Annem o beyaz ve ilâhî elleriyle kundağımı açıyor, beşiğimi pencerenin yanına götürüyordu. Pencere camlarından ucu bucağı görünmiyen bir denizin, yalılara gelip tekrar geri çekilen dalgaları gibi, ömrümüzün gün ve gecelerini seyrediyordum. Yağmurlar yağıyor, nehirler taşıyor, ormanlarda rüzgârlar uluyor, şimşekler çakıyor, boranlar yüzyıllık meşeleri kökleriyle topraktan çıkarıp yerlere seriyordu. Saçakların altındaki su borularında, oluklarda yağmur şırıltıları,

gökten inmiş zebaniler gibi içinde yaşadığımız evlerin duvarlarına, geçtiğimiz yollarda silinip gitmiş ayak izlerimize göğün sırlarını söylüyorlardı. Her yer güzeldi, her şey hoştu, ömür sonsuzdu; ölümse anlamı olmyan ölü bir sözdü benim için.

XLIV

Kendime gelip başımı kaldırdığım zaman, akşam güneşinin ışınları balkondaki petunyaları terketmiş, gümbürtüler kesilmiş, odam toztoprak, cam kırıntıları içinde kalmıştı. Avludan çıt gelmiyordu. Balkona yaklaştım. Paplawski'nin apartmanı da, öteki apartmanlar da yerli yerindeydiler; yalnız Zielna tarafında kapkara bulutlar göğe yükselip kalınlaşıyor, sonra biçimsiz kolları ve göğüsleriyle Varşova üzerine abanıyorlardı. Bodrumdan insanlar çıkmaya başlamışlardı. Paplawski, Yuzek, Ben, Tomaş, Franek... Avluda duruyor, başlarını kaldırıp şaşkın gözleriyle apartmanlara bakıyor, kesik kesik cümlelerle konuşarak dehlize doğru ilerliyorlardı.

Uzun süren bir sessizlikten sonra Tvarda bari-kadlarında gene savaş başladı. Avluda duvar dip-lerinde çömelmiş oturan insanlar derin bir üzüntü ve kaygı içinde, o yandan gelen tüfek patlamalarını dinliyorlardı. Ama ben başkaydım. Niçin bil-mem, bu ikinci bombardıman yüreğimin en derin

bir yerinde yıllarca gizli kalmış sevgimi uyandırmıştı. Evet, bu son bombardımandan sonra içinde sevmek ihtiyacını duyuyordum. Sevmek! Ömrü, insanları, çevremi, her şeyi sevmek! Gene bu son bombardımandan sonra şimdiye değin sevmediğim, hattâ tiksindiğim şeyleri dahi, bundan sonra sevmemem için ortada hiçbir sebep kalmadığını duyuyordum.

Avluda bir grup genç savaşçı birikmişti. Çoğu, yaralıydı. Dehlizde duvar dibinde yatanların yalnız ayaklarını görebiliyordum. Ölüydü onlar. Paplawski, bodruma doğru ilerliyordu. Ağır ağır. Baş göğsünde. O, bodrumun merdivenleri üstünde durduğu zaman ben geri çekildim. Dolabın açık kalmış kapısındaki ayna karşısında durdum. Kendime baktım. Gençtim. Güzeldim. Güzeldim tabii. Sevmeğe, sevilmemeğe hiçbir sebep yoktu ortada. İçindeki fırtınalar dinmişti. İki Teresa yoktu artık. Aynadaki o güzel Teresa başka bir Teresa değildi, aynı Teresa Zaromb'tu.

Kollarımı sıvayıp temizliğe başladım. Odamı silip süpürdüm, mobilyaların tozunu aldım, balkondaki petunyaları suladım, avluya karanlık çöktüğü zaman, annemin eski koltuğunu balkon kapısının yanına çekip götürdüm ve koltukta oturarak geç zamana dek vakit vakit kesilip yeniden başlayan Tvarda, Cegielnia, Grzybowski barikadlarındaki savaş seslerini dinledim.

Böylece aradan iki gün geçti. Balkonda oturduğumu Paplawski gördüyse de ses etmedi; sadece elini kaldırıp beni selâmlamayla yetindi. Ötekilerin de benimle ilgilendikleri yoktu. Varşova'daki savaşı avludan gelen konuşmalardan takibedebiliyordum yalnız. Sliska'ya en yakın savaş noktaları hâlâ Tvarda, Çegielna ve Grzybowski barikadları idi. Avluda yeni yeni savaşçılar peyda oluyor, bazan Alman esirleri de getiriliyor, ama esirler geceleyin başka yerlere sevkediliyorlardı.

Bir akşamüstü, avluya iki genç girdi. Aralarında bir de Alman vardı. İki elini kafasının üstünde tutan Almanın sırtında yalnız iç çamaşırı olmasına rağmen, ayağındaki çizmeler adamın subay olduğunu gösteriyorlardı. İki genç, ellerindeki otomatik tüfekleriyle adama duvarı işaret ettiler. İki elini başının üstünde tutan subay duvara doğru yürüdü, duvarın dibinde durup iki gençten yana döndü. Avlu boştu. Çıt yoktu. Silâhlı gencin yanındaki arkadaşına:

— Korkuyor, kerata!... Yüzüne bak! dediğini duyuyordum.

— Öldürecek miyiz? diyordu öteki.

— Öldüreceğiz tabii!

— Ama yasak.

— Kapa çeneni!... Kimse görmez.

— Korkuyor adam.

— Onun korkusundan bana ne? Sen korkmuyorsun ya?

— Kim? Ben mi?

— Korkuyor musun?

— Çocuk mu sandın beni?

— Bravo! Savaş mı savaş! Alman da acıyacak değiliz ya! Gel haydi... Kimse yokken.

İki genç kendi aralarında konuşurlarken subay, iki eli hâlâ başının üstünde, ikisine bakıyor, ses soluk çıkarmıyordu. Fakat gençler ellerindeki otomatik tüfeklerini duvara doğrulttukları zaman subay, kafasını avuçlayıp nefretle duvardan yana döndü, o anda da tüfekler ateş etti. Gözlerimi yumdum. Gözlerimi açtığım zaman iki genç avluda yoktu; yalnız subay büzülmüş, cansız duvar dibinde yatıyordu.

Bodrumdan Yuzek çıktı. Onun ardından Paplawski, Franek çıktı. Üçü avluda birini arıyor, bulamıyorlardı. Sonra sokağa gidip geri döndüler. Orada da gözlerine hiç kimse ilişmemiz olacaktı ki, duvar dibinde büzülmüş yatan cesedi kaldırıp dehlize götürdüler. Ben geri, odama çekildim.

XLV

Bu olaydan iki gün sonra, odama Bay Karbonski geldi. Çok değişmemişti Karbonski. Önceki gibi iki elini birden uzattı, omuzbaşlarımı tutarak

alnımı öptü, uzun bir süre sessiz ve hareketsiz oturduktan sonra, yorgun gözlerini yüzüme doğru kaldırdı. Gene o havari tavırlarını takınıp, bana ölümden ve öbür dünyadan söz etmeğe başlayacaktı galiba ki, bunu önlemek için hemen sordum:

— Bodrumda mı kalıyorsunuz?

— Evet, dedi Karbonski.

— Kadınlar var mı hâlâ bodrumda?

— Pek az.

— İza da orada mı?

— Hayır. İkinci bombardımandan önce çıktı; çocuklarıyla. Franek'in karısı da... Çoğu çıktılar.

— Kimler kaldı?

— Sekiz on genç kız. Onlar da...

Sözünü tamamlamadan gözlerini yere indirdi Bay Karbonski, sonra tavrını birden değiştirerek:

— Gençlerin koynunda yatmak için kaldılar, dedi.

Dudaklarımın ucundaki gülümsemeyi kendisine göstermemek için başımı çevirip balkona doğru yürüdüm. Avlunun tam ortasında taşlar sökülmiş, üç beş kişi, ellerinde kazmalarıyla, bir çukur kazıyorlardı. Dehlizdeyse sekiz on genç, küme halinde duruyor, arada bir şakalaşıp gülüşüyorlardı. Hava sıcağı, saksılardaki petunyalar solgundu, belki Karbonski'nin odamda oturduğu için idi, canımın sıkıldığını hissediyordum.

Karbonski'den yana döndüm. O ise, gözlerini üzerimden vaktinde alamayışının garip ürküntüsüyle başını birden kapıya çevirdi. Sonra ayağa kalktı. Dikkatle bakıyordum yüzüne. Onun da gözleri benim üzerimde idi şimdi. Bakışları korkuyla gölgeleydi, ama bu gölgenin altında hissetmediğim, belki de hiçbir zaman hissetmiyeceğim bir hırsın gizlendiğini görüyordum. Avludan yüksek sesli konuşmalar geliyordu. Kazılan çukurun etrafında birikmiş gençler, kızlar gülüşerek çukurun içinde çalışanları seyrediyorlardı. Ben gene çekilip avludakileri gözetlerken Karbonski odamdan çıktı, on, onbeş dakika sonra döndü. Getirdiği ekmeği, bir hayli de et sucuğunu masamın üzerine bırakıp yanbaşımdaya durdu. Sordum:

— Ne yapıyorlar onlar orada?

— Kuyu kazıyorlar, dedi Karbonski.

— Kuyu mu?

— Evet. Su deposunda ancak bir hafta için su kaldı. Savaşınsa ne zaman biteceğini kimse bilmiyor. Kuyu kazıyorlar her ihtimale karşı...

Güneş avlunun tam üzerindeydi. Yorgun ve bezgin insanlar bile güneşin berrak ışınlarında güzel ve hoş görünüyorlardı. Tvarda tarafından uzun aralıklarla tüfek salvoları geliyordu, ama kimse al-dırmıyor, kimse bakmıyordu o yana. Derken dehlizden uzunca boylu, geniş omuzlu, kara saçlı, sağlam yürüyüşlü biri çıktı. Adamın dehlizin önünde

boy göstermesiyle içim burkuldu. Yüzümün sarardığını, titreyen dudaklarımın kuruduğunu duyuyordum. Bir an Karbonski'nin odama gelmesini de, balkona çıkıp avluya bakmamı da, şu anda adamın dehlizden çıkıvermesini de ömrümün uğursuz bir tesadüfü olarak yorumladım; ama adama baktıkça böyle bir tesadüften ömrüm boyunca kaçamayacağımı anlamakta gecikmedim. İçimde, kalbimin en derin bir yerinde adama karşı duyduğum meçhul bir ilgi, benim gururumu kırıp hırpalamış, paramparça edip, dehlizin önünde duran, bacaklarında pantolon, gövdesi çırılçıplak, kartal bakışlı adamın ayakları dibine atmıştı.

Genç bir adamdı bu. Başı dik, iki elini arkasında bağlamış, avludakilere bakıyordu. Sonra avlunun orta yerinde kazılan çukura doğru yürüdü. Adama baktıkça gözlerimin yaşardığını, boğazımı bir yumru tıkadığını hissediyordum. Ama bir tek damla yaş düşürmedim gözlerimden; boğazımı tıkayan yumruyu ezdim ve demincek gururumu kıran o ilgiyle sevmem ve sevilmem için ölesiye savaşılabileceğim bir güce sahip olduğumu hissettim.

Adam ötekilerden başkaydı. Başka bir güneşin altında büyümüş, başka bir topraktan besin almış, başka bir toprağın ağacıydı; ama yerinden çıkarılmış bu ağacın hangi toprağa ekilirse ekilsin, orada sağlam bir kök salacağını, dallanıp yeşereceğini kalbim değil, inandırıcı bir dille bedenim söylüyor-

du bana. Çukura yaklaşıp, çukurun çevresinde birikmiş gençlerin arasına girdi, elini bir kızın omuzlarına dolayıp çukurun dibinde çalışanlara baktı. Yanıbaşındaki Karbonski'ye bakmıyarak, sordum:

— O adam kim?

— Şu kara saçlı mı?

— Evet.

— Asya.

Adamın adı üzerinde biraz düşündükten sonra:

— Bu ad onun gerçek adı mı? diye sordum.

— Hayır! dedi Karbonski. Gerçek adı Melekof'dur, ama bizimkiler, Asya'lı olduğu için, Asya diyorlar.

Karbonski sustu ve ben kendi kendime:

— Asya Melekof, diye adamı adını tekrarladım.

Karbonski sözüne devam etti:

— Alman askeriymiş... Başistasyon tarafındaki savaşlarda bizimkilere esir düşmüş. Bakmışlar bizimkiler, Alman benzer yeri yok... Kimsin? diye sormuşlar. O da söylemiş. Putperest bir isim... Asyalı. O günden beri bizim gençler arasındadır. Her gün Tvarda barikadlarına gidip geliyor. Bazan iki üç gün gözden kaybolup tekrar Sliska'ya dönüyor.

— Savaşıyor mu barikadlarda?

— Paplawski'nin dediğine göre savaşılıyor. Barikadlarda onun savaştığını ben görmedim ve bilmi.

yorum; geceleyin bodrumda kızların koynunda pekâlâ savaşıyor ama. Suç yalnız onda değil, bizim kancıklarda. Onlar yaltaklanmazlarsa...

Karbonski'nin lâfını fazla dinlemeden odama çekildim. Üç beş dakika sonra Karbonski odamdan ayrılınca hemen kalktım, balkona giderek gene çururun çevresine birikmiş insanları, daha doğrusu Asya'yı seyre daldım. Avludakiler beni görüyorlardı ki, arada bir, biri başını kaldırıp gülüyor, tanıyanlar ellerini kaldırıp beni selâmlıyorlardı. Bakışlarım Asyalı gencin bakışlarıyla buluştuğu an, nereden geldiğini bilmediğim kör bir kuvvetin yalnız gururumu değil, bütün varlığımı kırıp, onun ayakları dibine attığını duydum. Onun bakışları bir başkası için korkunç olabilirdi belki, ama ben korkmuyordum. Tam tersine; bana bakmasını, benim güçsüzlüğümü, kırıklığımı ve hayatta yalnız başıma yaşayamayacağımı görmesini, anlamasını istiyordum. Bana bakarken o anda kendisine karşı duyduğum o vahşice sevgiyi mi, yoksa henüz benden ayrılmamış o Asyalı ruhumu mu gördü yüzümde bilmiyorum, gülerek eliyle beni avluya çağırırdı. Bense hemen geri çekildim ve odama girip, kerevetimin kenarına iliştim. Kalbim çarpıyor, ellerim titriyor, alnımda terler birikiyor, soluğum tutuluyordu. Bir an kerevetimin üzerine uzanmak ihtiyacını duydum. Uzandım, ama yatamıyordum. Onun bakışları, onun gülümseyişi ve tutkunluk ağacını andıran o gü-

zel vücudu gözlerimin önünden gitmiyordu bir türlü. Ayağa kalkarken kendi kendime onun bakışlarının ve gülümseyişinin masûm bir bakış ve gülümseyiş olduğunu, benimle hiçbir ilgisi bulunmadığını söylüyor, içimin buna inanmasını istiyordum. Ama inanmıyordu kalbim. Yıllarca kendime karşı beslediğim kinleri kabul etmeğe gücü kalmamıştı artık kalbimin.

Ayağa kalktım. Ama duramıyordum. Odamda değildim ben. Dibi kapkaranlık bir uçurumun üstündeydim. Ve bana bakıp gülümseyen gözlerin içindeki o ışık için bu uçurumun dibine yuvarlandığımı henüz bilmiyordum.

Apartman merdivenlerini ağır ağır inerken niçin bilmem, bugün Varşova'da savaşın son günü olduğunu, bu gece rahat bir uyku uyuyacağımı düşünüyordum.

XLVI

Avludayım. Merdivenleri inince ayaklarımdaki kesikliği daha çok hissettim. Ama, oradaki gençlere yaklaşmama kesikliğim engel olamaz. Çukurun çevresi gittikçe kalabalıklaşıyor. Kimisinin göğsü açık, kimisi gömleksiz; aralarında sadece sütyenli ve kısa etekli kızlar da var. Hepsi neşeli ve güçlü delikanlılara benziyorlar. Kimse benimle ilgilenmiyor. Gözlerimi Asya'nın geniş omuzlarına dik-

miş, bakıyorum. O, ötekilerden bir baş uzun; ense-sine düşen ve derisine sağlam köklerle yerleşmiş kara ve sert saçları, güneşin ışınlarında pırıl pırıl parlıyor. Düzgün omuzbaşlarının, uzun kollarının, sağlam başının güzelliği, nerden geldiğini bilmiyorum ama, onun bu güzelliği, şimdiye dek benden uzakta kalmasına rağmen, bana ait ve bana has sanki. Bunu canımda, etimde hissediyorum. Sağ kolunu yanibaşında duran sütyenli kızın boynuna do-iamış, kımıldanmadan duruyor. Yalnız arada bir eğilip kızın kulağına bir şeyler fısıldıyor, başını arkaya atıp gülüyor, sonra ötekiler gibi o da kazılan çukurun dibine bakmaya devam ediyor.

Ağır ağır, iki üç adımda bir durup, dinlenerek Asya'ya yaklaşıyorum. Bana bakmadığı halde beni gördüğünü, kendisine karşı içimde uyanmış samimi coşkunluğumu benim kadar onun da hissettiğini sanıyorum. Oysa, kımıldamıyor hiç. Ayaklarımı daha yavaş, daha ağır sürüklüyorum. Yaklaştıkça bedenimin zayıflığını duyuyorum. Yeniliyor muyum? Yok, yok! Yenilemem! Bugün yenilemem ben! . . O insana yaklaşmalıyım! Zayıf, yorgun bedenimi, ne pahasına olursa olsun, onun yanına sürükleyip götürmeliyim ben!

Çukurdan atılan yumuşak, nemli toprağın kokusu burnuma vurduka içim, duygularım değişi-

yor. Toprağın kokusu bana baharı hatırlatıyor. Bunca bahar gelip geçti ömrümde, toprağın kokusuyla içimin kuvvetlendiğini ilk defa olarak duyuyorum.

Gençler, öbeklerin üstünden ayaklarının dibine yuvarlanan toprak parçaları önünde geri çekiliyorlar, arada, çukurun dibinde çalışanlara bağırıp gülüşüyorlar.

Derken Asya döndü ve dönerken bakışları yüzümde donakaldı. Ses etmiyordu. Kımıldamıyordu bile. Sağlam başı dimdikti. Yüzü gülmüyordu. Tarlasını ekmek için toprağa çıkmış bir köylü gibi; kazılmış, ekin bekleyen öz toprağına ciddî ve gururla bakan bir köylü gibi, yüzüme bakıyordu Asya. Bense, yüzüme öylece bakarken yanıma geleceğini, duyduğu hoşnutlukla elimi tutacağını, beni oradaki gençlerin arasına götüreceğini, uzun, sağlam kollarını omuzlarıma dolayıp beraberce çukura bakacağımızı sanıyordum. O ise, kımıldamıyordu hiç.

Az daha yaklaştım Asya'ya. Yüzüme bakarken beyaz dişlerini meydana çıkarıp yüzünün ve küçük gözlerinin bütün kabiliyetiyle güldü. Ben de güldüm. Benim gülümseyişimle kolunu yanbaşımda duran kızın boynundan aldı, bir adım geri çekilerek kızın kışına zorlu bir şamar yaptırdı.

— Asya! diye bağırıldı kız ve dönüp iki yumruğuyla Asya'nın göğsünü yumruklamaya başladı.

— Kabadayılığın tuttu gene ha! Of, be!...
Of!

— İki sinek, meleşim!... Kıcının üstünde iki sinek vardı!

— Git işine be! Kaçımın arada bir bana oturmak için de gerektiğini bilmiyor musun? Sinekmiş!...

— İki tane! Sevişiyorlardı. Ayıp değil mi?

Gençler, delikanlılar ikisine bakarak katıla katıla gülüyorlar, kız ise eliyle kıcını uğuştururken Asya'nın yüzüne azar ve küfürler savuruyordu. Az sonra çukurun dibinden gelen seslerle herkes yatıştı ve ben onların arasına sokuldum. Sağımda Asya duruyordu. Ne o bakıyordu bana, ne de ben ona; ikimiz de tedirgindik, ama ikimiz de çekici duygularımızla birbirimize yakınlığımızın hoşnutluğunu sürüyorduk. Başımı azıcık ondan yana bükmüş-tüm. Saçlarımın uçları onun çıplak omuzuna değiyordu. Yanaklarımın üstünde onun soluğunu hissettikçe benim şimdiye dek öksüz bedenim hırsla, hasretle, sonsuz bir ihtirasla onun vücudunu özlüyordu.

Kimse bakmıyordu bize, kimse ilgilenmiyordu bizimle. Güneşin altın ışınlarıyla parlıyan ve hafif hareketlerimizle gövdelerimizin özelemlerini birbirine değdirip ayıran saçlarımızın arasından çetin ve tılsımlı bir hava esiyordu. Fakat bu tedirgin hava çok uzun sürmedi. Asya'nın elini kalçamın üstün-

de hissettiğim an, vücutlarımızı ayıran bütün engeller birdenbire yıkıldı, yok oldular. Asya'nın eli kalçamın üstünden yavaş yavaş böğrüme çıkıp belime doladığı zaman, bedenimin yıllarca, uzun, yorucu yıllarca özlediğini bulduğunu anladım ve bundan sonra benim bedenimin o köylünün toprağı gibi, yeşerip güzelleşeceğini âdeta kanımda ve etimde hissettim. Asya'ya döndüm; belimi kavramış kolu daha da güçlü bir arzuyla beni kendine doğru çekti, sıktı, göğsünü göğüslerime dayadı. Gözleri gözlerimde, dudaklarını arıyan yarı açık dudaklarım onun dudaklarıyla karşı karşıya, ben genç, ben çevik, ben yeni, yepyeni, taze, taptaze, bir rüyada gibi, mantıkla ölçülemeyecek sonsuz bir mutluluğun içinde yüzüyordum. Asya, gözlerimin içine bakıyordu; Asya dudaklarını arıyan yarı açık dudaklarımın bakıyordu; Asya gözlerini yüzümde, yanaklarımda, göğüslerimde gezdiriyor ve bakışlarıyla durmadan:

— İstiyorsun beni. İstiyorsun tabii. İstiyorsun ya. Elbette istiyorsun... diyordu. Bense belimi kavramış elin birdenbire gevşiyeceğini, yüzümde, göğüslerimde dolanan bakışların birdenbire kaybolacağını, Asya'nın bilinmeze, geri dönülmez bir yere gideceğini sanıyor, elemle, korkuyla onun birşeyler söylemesini bekliyordum. O ise susuyordu hep. Ama bırakmıyordu beni. Onun yüzüne baktıkça bir kere daha ömrümün kör bir lâbirenti içinde bulun-

duğumu anlıyordum. Ama ömrümün bu lâbirenti başkaydı. Ümit yoktu burada. Çıkım yoktu. Bu lâbirentin sonu yoktu. Yüz yıl, bin yıl yürüyecek, bu lâbirentin içinden çıkamıyacaktım. Çıkmayı da istemiyecektim belki. Ümit yoktu burada. Gereği de yoktu. Bahtsızlar için, çaresizler için bir lûtuftu ümit, bense ümit ağacında bir daldım.

Sliska'ya yaklaşan uçakların uğultularıyla kendime geldim. Asya, güçlü elleriyle hâlâ belimi kavramış, gökyüzünde Sliska'ya yaklaşan uçaklara bakıyordu. Çukurun çevresindeki delikanlılar, kızlar dağılmışlardı, çukurun dibinde çalışanlar küreklerini, kazmalarını toprak öbeklerine filratmış, alınlarındaki terleri sile sile bodrumlara doğru gidiyorlardı, dehlizdekiler avludan geçip, bodrumlara inerlerken başlarını çevirip bana ve Asya'ya bakıyorlardı. Asya, güçlü kollarıyla hâlâ belimi kavramış, gözleri gökyüzünde, kımıldamıyordu. Avluda kimseler kalmamıştı. Asya uçaklara bakarken:

— Korkma, diyordu.

Başımı kaldırıp Asya'nın yüzüne baktım. Gözlerinin güneşin ışınlarıyla birleşmiş, al, yeşil, sarı ışıkları; kirpiklerinin uçlarında titreyiyordu. Yüzü gülüyordu. Kime, bilmiyorum. Belki uçaklara, belki bana. Uçaklar ağır uğultularıyla Sliska üzerinden uçuyorlardı. Asya:

— Korkma, diyordu.

Korkmuyordum.

- Bırakacaklar mı bombalarını?
 — Hayır. Benim memleketime gidiyorlar.
 — Yazık.
 — Neden?
 — Senin memleketine gidiyorlar da.
 — Umurumda değil.
 — Değil mi?
 — Değil.
 — Neden?
 — Kimsem yok orada. Beni oraya bağlayan hiçbir şey yok.
 — Burada var mı?
 — Var.
 — Kim?
 — Sen.
 Uçaklar uğultularıyla Sliska'dan uzaklaşırlarken dehlizden biri seslendi:
 — Asya!
 Paplawski'nin sesiydi. Dehlizden çıktı, on adım kadar uzağımızda durarak bize baktı Paplawski.
 — Ne yapıyorsunuz orada?
 — Gökyüzüne bakıyoruz, dedi Asya.
 — Gökyüzüne bakıyorsunuz ha!
 — Evet.
 — Asyalı insanlar gökyüzüne böyle mi bakarlar?
 — Yok. Ama asyalıyla avrupalı bir yere gelince işte böylece bakılır gökyüzüne.

— Bak hele! Bilmiyordum.

— Avrupayla Asyanın birbirine bitişik olduğunu da mı bilmiyorsun?

— Yalnız bir yerde, bir noktada.

— Nerde?

— Durduğunuz yerde, Ayaklarınızın dibinden bir metre kadar yüksekte.

Elim Asya'nın elinde, Paplawski'ye yaklaştık ve gülüşüp, şakalaşarak dehlize doğru yürüdük.

XLVII

O gece odama çıkmadım. Daha akşam olurken, Sliska'ya karanlık çökmeden, Paplawski'yle Asya, dehlizden çıkıp Tvarda barikadlarına gittiler. Gitmeden önce Paplawski odam agirmemin tehlikeli olduğunu söyledi, bodrumda gecelememi tembih etti. Dehlizden çıkacakları an Asya'nın koluna tutundum. Ömürlerinin uzun yıllarını beraberce yaşamış da şimdi uzun bir süre için tehlikeli bir yola çıkacak bir kocanın karısına bakan gözleri ve duygularıyla Asya'nın bana bakmasını arzuladım. O ise sadece elini kaldırıp yanağımı çimdikleri, bana çok önem vermeyen bir tavırla gülümsedi, döndü, ses etmeden Paplawski'yle dehlizden çıktı, gitti.

Dehlizden ayrılmadım o akşam. Beni Asya'ya bağlayan bağ, Asya'nın beni kollarının arasında tuttuğu sürece devam etti sanırım. Beklemiyordum

Asya'yı. Onun Sliska'ya dönüşü benim için bir önem taşıyacaktı; hattâ dönmemesini istiyordum, ama gene de kendimi ondan büsbütün kurtarmış değildim. Dehlizde bir şey bekliyormuşum gibi, kapı yanında durup Sliska'nın Tvarda'ya çıkan ucunu gözetliyordum.

Gece oldu, avlu karardı, dehlize Franek geldi, gönülsüzce dereden tepeden konuştuk, gitti. Franek gidince ben de dehlizden çıktım. Fakat avluda apartmanımın merdivenine doğru ilerlerken, odama girmekle eski hayatıma döneceğimi hissediyordum. Bunu istemiyordum. Sağa döndüm ve taş basamakları inip bodruma girdim.

Bodrum karanlıktı. Yalnız karşı duvarda yanan bir tek mumun solgun ışığı altında üç beş kişi oturmuş, iskambil oynuyorlardı. Arada, hastaların hazin iniltileri, boğuk öksürükleri işitiliyor, biri bodrumun bir ucundan öteki ucuna seslenip bir şeyler soruyor veya söylüyor, sonra gene sessizlik oluyordu. Kapının dibinde durup ötede iskambil oynayanlara bakarken, yanbaşımda Karbonski'nin sesini duydum:

— Bayan Teresa, siz de burada mısınız?

— Evet, dedim.

Kibrit yakıp yüzüme baktı:

— Uyumadınız mı daha?

— Hayır. Dehlizdeydim.

— Döndü mü Paplawski?

— Dönmedi.

— Bu gece dönmez o artık. Belki yarın.

— Belki.

— İsterseniz benim odama giriniz. Ben burada...

— Teşekkür ederim. Rahatsız olmayın benim için, ben burada bir yer bulurum kendime.

Karbonski: “Beni bekleyin” deyip yanımdan ayrıldı. Beş dakika sonra, koltuğunun altında bir dōşekle döndü, elektrik fenerini yaktı; bodrumun duvarı dibince o önde ben arkada yürüdük, bodrumun تنها bir köşesine varınca durduk; Karbonski dōşegi yere serdi:

— Burada yatınız, dedi. Ben gidip yastık ve battaniye getireyim. Kadınlarla çocuklar bodrumda iken battaniyeye ihtiyaç yoktu, içersi sıcaktı, şimdi ise sabah saatlerinde soğuk oluyor.

O gece sağlam bir uyku uyudum. Uyandığım zaman oldukça geniş bodrumda üç beş kızıdan ve üç beş hasta kişiden başka kimseler kalmamıştı. Kızlar, bodrumun kapısı yanında çömelmiş, çamaşır yıkıyor, alçak sesle türkü söylüyorlardı. Onların türkülerini dinlerken gene Karbonski geldi, dōşegimin kenarına oturdu, sabahın erken saatlerinde Tvarda barikadlarında zorlu bir savaşın başladığını, Grzybowski Meydanı'ndaki barikadların dün akşam Almanların eline geçtiğini ve birçok savaş noktalarında savaşın Varşova'lılar için umutsuz

bir safhaya girdiğini anlattı. Büün bu savaş haberleri, hele Karbonski'nin kendisi beni yoruyordu; o bodrumdan çıkar çıkmaz her şeyi unutup gene derin, taş katısı bir uykuya daldım, bütün gün hiç uyanmadım.

XLVIII

Bodrumdan ancak akşamın hayli ilerlemiş saatinde çıktım. Avluda birçok insan vardı. Çoğu gençti. Omuzlarında tüfekleri, bellerinde el bombaları vardı. Saçları kirli şakaklarına yapışmıştı. Avlunun orta yerinde durarak Haberbuş ve Grzybowski taraflarında Varşova üzerindeki ateşlerle aydınlanmış göğe bakıyor, gene o yandan gelen avcı uçaklarının uğultularını, tüfek patlamalarını dinliyorlardı. Hepsi yorgundu, bazıları küskündü, bir çoğunun genç yüzleri ıstırapla büzülmüştü, avludaki biçimsiz gölgeleri kadar, kendileri de bu dünyadan değillerdi sanki.

Avrudakiler arasında Paplawski'yi aradım. Bulamadım. Dehlize gittim. Orada da yoktu. Sliska boyunca topallıyarak, arkadaşlarına tutunarak, bazıları sedyelerde, eski Yahudi Hastanesine doğru ardı arkası kesilmeden yaralı akıp gidiyordu... Ama acımıyordum onlara. Bakmıyordum bile. Dehlizde sırtımı duvara dayamış, duruyordum. İçim, kafam boştu. Belki boş olan içim değildi; bu kadar

kan, bu kadar ıstırapla dolu olduğu halde ömrümü-
zün kendisi boş bir şeydi. Birbirinin koynunda ya-
şayan, biri ötekini besliyen zulümle parlak idealler
arasında bir fark göremediğim gibi, bu ömür için
ölenlerle öldürenlerin arasında da manevî bir fark
göremiyordum ben. Ölenler de, öldürenler de ger-
çek hayatın dışında kalmış soysuz insanlardı be-
nim için.

Saatler geçiyor, dehlizden çıkmıyordum. Sokak
bomboştı. Çıt yoktu. Yanan Varşova'yla aydınlan-
mış gökyüzünün altında hayatın gerçek temsilcisi
yalnız bendim sanki.

Derken, kulaklarıma ayak sesleri çalındı. Ayak
sesleri dehlize yaklaşıyordu. Soluğumu tutmuş, o
sesleri dinliyordum. Bir an ayak sesleri kesildi ve
durduğum yerde dönüp sokağa baktığım zaman
kapı aralığında Asya'yı gördüm.

Taştan bir heykel gibiydi Asya. Gece sessiz ve
sakindi. Dehlizden serin bir hava esiyordu. Asya'-
nın kapı aralığında durduğu andan sonra içimin ya-
tıştığını, duygularımın değiştiğini duyuyordum.

Asya, Tvarda barikadlarından gelmişti. Bunu
biliyordum. Belki ellerinde daha sıcacık ölüm ko-
kusu vardı, ama ölümlé, ölümün yanbaşında bile
Asya beni düşünmüş, ölümü orada bırakıp bana,
benim yanıma gelmişti. Seviyor muydu beni? Bil-
miyor, bilmeğe ihtiyaç da hissetmiyordum. Tıs yok-
tu. Sessizliği arada bir uzakta atılan tüfeğin tek

salvosu bozuyordu. Avlu boştu, Sliska boştu, hava sıcaktı, ben de sıcaktım ve niçin bilmem, Sliska'ya kar yağmasını, gecenin ilerlemiş bu saatinde genç bir kızın aklara bürünmüş Sliska boyunca yürümesini, oturduğu evin avluna girerken kapı yanında sevişen bir çiftle karşılaşmasını, sevişenlerin yanından kayıtsızca geçip gidince de soğukta morarmış ellerini kızın sıcak kalçalarına değdirmeyişinin pişmanlığını duymasını arzuluyordum.

Sevgi miydi bu, bir sayıklama, bir işkence miydi, bilmiyorum; fakat Asya'ya yaklaşmak ihtiyacını âdeta kanımda ve etimde duydum. Yaklaştım. Asya güçlü kollarıyla belimi sardı, beni kendine çekti. Başım onun göğsünde, bir müddet kımıldamadan durduktan sonra, yanaklarımdan boncuk boncuk yuvarlanan yaşlarla dolu yüzümü onun yüzüne doğru kaldırdım. "Seviyor musun?" diye sormak istedim, ama sormadım. Böyle bir soru sormakla onu kendimden uzaklaştıracağımı sanıyordum; kalbim çarpıyor, omuzlarım sarsılıyor, sarsıntılar dalga dalga omuzlarımdan ayaklarımın dibine iniyordu. Ama o benimleydi. Elleri omuzlarımda, göğsü göğüslerimde, sıcak dudakları dudaklarımda; titriyen, yanan, sızlıyan bedenlerimizi birbirine birleştirerek, bir tek beden olarak ölüme gidiyorduk. Ölüdü bu. Ölümün kendisiydi. Özlediğim, beklediğim, hasretini çektiğim o ölümdü bu. Ölmek, ölmek, ölmek, gene ölmek, dirilip gene öl-

mek, sonra ölümün dünyasında, ölümün o karanlık lâbirenti içinde kaybolup gitmek, hayatın bana verdiği en büyük lûtuftu.

Her yer sessizdi, her yer sakindi, Sliska'da değildim ben. Altımdaki dehlizin katı ve kanlı taşları değil; yeşil, taze, taptaze otlar döşeli, baharla nefes alan topraktı.

... Yanımda uzanmış yatan Asya'nın kara saçlarını okşarken, niçin bilmem, genç yaşta ölmüş babam gelip duruyordu gözlerimin önünde.

XLIX

— Aç mısın? diye sordu Asya ve cevabımı beklemeden bileğimi kavrayıp beni sokağa çekti. Sliska'daki barikadlar sessizliğe bürünmüş, kimse-siz ve savaştan habersiz, uyuyorlardı, Asyay'la yan yana yürüdük, barikadları geçtik. Komitetova'ya varıncaya kadar hiç konuşmadık. Nereye gittiğimizi ben bilmiyorum, merak da etmiyordum doğrusu. Yanımda beni koruyacak biri vardı, onun istek ve duygularına kendimi teslim etmenin sevinci içindeydim; kimbilir, belki de ömrümde ilk defa kadın olduğumun iftiharını duyuyordum. Komitetova'ya yaklaşınca Asya durdu, yüzüme baktı, gözlerini yüzümden göğüslerime, göğüslerimden kalçalarımaya indirdi ve dehlizdeki gibi zorlayıcı bir eda ile:

— Açsın! dedi.

Gülümseyerek:

— Biraz, diye cevap verdim.

— Yok, biraz değil, çok açsın! dedi.

— Peki, açım, dedim.

— Çok yiyeceksin, çok uyuyacaksın, çok seveceksin!

Sonra, sigara paketini çıkardı, gözlerini yüzümden ayırmaksızın içinden bir sigara aldı, dudaklarının arasına yerleştirdi, sonra duvarın dibine giderek sigarasını yaktı, yanıma döndü ve elimi tutarak:

— Yürü! dedi.

Yürüdük. Komitetova'ya saptık. Yüz adım ötede daracık Komitetova çökük binaların taşlarıyla tıkalıydı. Taş yığınlarına yaklaştık. Asya, yığınlara çıktı, yığınların üstünde durunca dönüp eliyle kendisini takibetmemi işaret etti. Güçlkle, arada bir dizlerime düşse kalka taş yığınlarını geçip Asya'nın yanında durdum. Sağda, yüksek bir duvarda oldukça geniş bir delik gözüküyordu. Asya kılmıdamıyordu. İkimiz de o deliğe bakıyorduk. Derken, delikten biri çıktı. Sessizce, sabırla ikimizi uzun uzun süzdü, sonra Asya'ya doğru iki adım atıp kibrit yaktı, ateşi Asya'nın yüzüne doğru kaldırdı:

— Sen misin Asya?

— Görüyorsun ya! dedi Asya.

— Görüyorum, dedi adam.

— Daha ne soruyorsun öyleyse?

— Hey, alınma yabani keçi! Asyada değil, kültürlü insanlar arasındasın. Buralarda sormak ve söylemek âdettir.

Uzun boylu, kalın kemikli, hantal, tıraşı uzun, sırtında sadece kirli bir gömlek, silâhsız, kaba sesli bir adamdı bu. Kibritin yanıp sönen ışığında çapaklı ve kızıl gözlerini gördüğüm an içimden geçen titremeyeyle Asya'nın elini sıktım. Asya, susuyordu, adam susuyordu, bense ikisinin arasında esen çetin hava ile daha tedirgin oluyordum. Ama korkmağa sebep yoktu ki, Asya eliyle adamı bir yana iteleyip duvardaki deliğe doğru yürüdük. Fakat delikten içeriye girmeden önce Asya, adamdan yana dönerek:

— İçerde mi koca karı? diye sordu.

Adam cevap vermedi. Karanlığın içinden o çapaklı gözleriyle beni süzdüğünü hissediyordum. Üşümüş gibiydim. Asya'ya sokuldum. O ise beni delikten içeriye iteledi ve hâlâ sessiz, hareketsiz duran adama yaklaştı, adama sövdü, yanıma döndü; dar bir taşlığa girdik.

Taşlıkta Asya ile yan yana yürürken arkadan gelen kalın kemikli, boylu boslu adamın güldüğünü duyuyordum. Taşlık karanlıktı. İlerimizde zayıf bir ışık gözüküyordu. O ışığa doğru ilerlerken kendisine güvendiğimi belirtmek için Asya'nın elini, parmaklarını sıkıyordum.

Işığa yaklaştık. Önümüzde yüksek bir duvara bitişik, ahşap bir çatı duruyordu. Çatının girişi battaniyeyle örtülüydü. Battaniyeyle duvarın arasından sızan solgun ışıklarda tahta parçaları, kovalar, boş variller, gerekli gereksiz birçok pılı-pırtı görünüyordu.

Asya, gizli mânalı gözleriyle yüzüme uzun uzun baktıktan sonra, battaniyenin kenarını tutup kaldırdı, başıyla belli belirsiz içeriye gir, işaretini verdi. Girdim. İçerde, girişin henüz sağında sırtı duvara dayalı, çıplak ayakları öne doğru uzatılmış, mayolu bir adam oturmuş, gözleri dalgın ve uzak, hafif bir sesle şarkı söylüyordu. İçeriye girdiğimizi adam gördü ise de istifini bozmadı. Onun yere uzanmış ayakları üzerinden atlayıp çatının orta yerinde durduk ve ben, daha çok merak ve teccüssle, etrafıma bakındım.

Solda, duvardaki tahta rafın üstünde üç mum yanıyordu. Mumların biri uzundu, ikisi ise yanıp bitmek üzereydi. Sağda, ahşap duvara yakın, maltız yanıyordu. Sirtında kızıl renkli bir mayo, kısa boylu ve şişman, kesik ve seyrek saçlı, dolgun göğüslü bir kadın, maltızın üzerinde kaynıyan tence-reyle meşguldü.

Kadın, Asya'ya bakmadı, beni ise ancak gözünün ucuyla süzdü. Gözlerimi kadının gülmiyen, ilgisiz, daha çok somurtkan yüzünden alıp, raftaki mumlara götürürken çatının arkasındaki loşlukta,

alçak bir kanapenin üstünde yan yana yatan bir çift gördüm. Kadın uyuyordu. Başı erkeğin kolları arsına sokuluydu. Bir bacağı kanapeden aşağı sarkıktı, ama öteki bacağının dizini dikine ve gülünç, bir yana devrilmişti. Maltızın yanındaki kadın, bizimle de, kanapede yatanlarla da ilgilenmediği halde, garip tavırlar takınıp tencerenin dibini karıştırıyor, diz çöküp ateşe ağaç atıyor, uzun zaman dizüstü kalıyor, sonra ayağa kalkarken bana gene göz ucuyla kısa bir bakış atıp tencereyle meşgul olmasına devam ediyordu.

Asya'ya baktım. Bakışlarım Asya'nın gözleriyle buluşunca Asya gülmeğe çalıştı. Bir şey söyleyeceğini sandım, ama birdenbire ne söyleyeceğini bilmiyen ve düşünemiyen bir tavırla elini kaldırıp muhtarın dibindeki masayı gösterdi. Gidip oturduk. Asya, ellerini masanın üzerine koymuş, yüzü ciddî, yorgun gözleriyle ellerine bakıyordu. Onun bu bakışlarıyla çatının öylesine esrarlı havası daha tılsımlı, daha tedirgin oluyordu. Neden sonra kadın başını Asya'dan yana çevirip:

— Açsın ha? diye sordu.

— Evet, dedi Asya.

— Açsan öyle esrarlı oturma orda. Aç insan bağırır. Bağırılmazsa ağlar. Küfreder!

— Bağırmayı da, küfretmeyi de severim. Ama

sırasında. Şimdi yemek ver. Açım!

— Âlâ. Çöpleneceksin, dedi kadın. Bekle biraz hele!

Demincek sırtı duvara dayalı, hafif bir sesle şarkı söyliylen adam, ayağa kalktı, bize de, şişman kadına da bakmadan taşlığa çıktı. Onun çıkışından üç beş dakika sonra içeriye hantal adam girdi. Asya hâlâ masanın üzerinde tuttuğu ellerine bakıyor, adamın çatıya girişinden habersizmiş gibi, hiç kımıldamıyordu. Adam çatının orta yerinde duruyordu. Rafta yanan mumların biri sönmüştü, ama henüz sonuna dek yanıp tükenmemiş öteki mum öncekinden daha keskin bir parıltıyla adamın çenesini aydınlatıyordu. Adam bir kere daha yüzüme bakıp güldü, ensesini kaşıyarak, maltızın yanına gitti, orada yere oturdu. Maltızın yanında duran kadının, sırtı bizden yana dönük olmasına rağmen, şimdi tencereden çok bizimle ilgilendiğini hissediyordum.

Uzun bir sessizlikten sonra:

— O kız da yiyecek mi? diye sordu kadın.

— Evet. Beraber yiyeceğiz, diye cevap verdi

Asya.

— Öyle ya. Beraber çalıştınız, beraber yiyeceksiniz.

— Sen yemek ver bize. Ötesi sana ait değil.

— Âlâ. Ama hoşuma gitmiyor.

— Nedir hoşuna gitmiyen?

- O kız, dedi kadın.
- O kızdan sana ne?
- Hiç.

Kadın sustu. Biraz sonra:

- Adı ne? diye sordu.
- Teresa, dedi Asya.
- Hoşuma gitmiyor.
- Adı mı?
- Yok, kendisi.
- Neden? diye sordu Asya.
- Hanımefendiye benziyor da.
- Benzesin.
- Zayıf da üstelik.
- Zayıf olsun.
- Öylesi vahim olur. Huysuz olur. Bir gece

için yatakta işe yarar belki, ama ikinci gecesinde huyu değişir.

Asya fazla konuşmadı. Kadın iki tabakla iki kaşık getirip masanın üzerine bıraktı, hemen deminki yerine döndü. Asya tabakların birini benim önüme çekti, yüzüme bakmıyarak:

- Ye! dedi.

Yemeklerimizi sessizce ve yavaş yavaş yerken maltızın yanında oturan ve aradabir yüzüme bakıp gülümsiyen hantal adamı gözetliyordu Asya. Yemeklerimizi daha bitirmemiştik ki, adam ayağa kalktı, çapaklı ve kızıl gözleri yüzümde, masaya yaklaştı. Masanın yanında dikilmiş, uzun bir süre

sessizce durduktan sonra gitti, raftan bir şişe alıp tekrar yanımıza döndü. Rafta yanan mumların ikincisi de söndü ve çatı, içerdeki insanlarla birlikte daha esrarlı bir havaya büründü. Yanımda dikilmiş duran adama bakmamağa çalışıyordum, ama bir keresinde gözlerimi onun yüzüne çevirdiğim zaman dudaklarının titrediğini, alt dudagının aşağı sarktığını, yüzünün iptidaî ve sersemce bir gülümsemeye büründüğünü gördüm. Konuşmak istiyordu adam. Ve konuştu:

— Kocakarı kıskanç, dedi. Söylediklerine pek kulak verme Asya! Kız, iyi bir kız!

Asya duymazlıktan geldi.

Kadın sana sulanıyor. Kaç gündür seni bekliyor burada. Öfkesi de bundan.

Gözlerimi adamın yüzüne kaldırdım. Yüzünde deminki kötümserlik yoktu. Hoş bir gülümsemeye gülüyordu. Gözlerimi yüzünden ayırınca, elinde tuttuğu rakı şişesini masanın üzerine bıraktı ve:

— İçiniz, dedi.

Asya başını göğsünden kaldırmadan adamı kaşları altından süzdü.

— Korkma, dedi adam hâlâ gülümsüyerek.

— Korkmuyorum, dedi Asya.

— Sen burada olmadığın zaman kimseyi bırakmam kıza el sürsün. Anlıyor musun? Kendim koruyacağım.

Alaycı bir sesle:

— Teşekkür, dedi Asya.

— Evet, kendim koruyacağım. Kız genç ve güzel. Böylesi bir servettir. Koruyacağım. Senden izin almadan kimseyi bırakmam kıza el sürsün. Korkma.

Asya, elinde tuttuğu kaşığı masaya bıraktı, başını kaldırıp adamın gözlerinin içine bakarak sadece:

— Kes! dedi.

— Sen barikadlara gidince...

— Bas git yerine, köpek! diye bağırdı Asya; ötede maltızın yanında duran kadın hemen lâkırdıya karıştı:

— Boş ver Petrus! Boş ver!

— Dostça konuşuyorum kendisiyle, dedi hantal adam. Kadından yana dönerek.

— Anlamıyor. Bırak. Huysuzluğu tuttu bu gece. Boş ver!.. Bırak yatsın o iskeletle. Bir gece, belki iki gece yatar... Sonra değişir.

— Ona yatma diyen kim? Yatsın!

— Görüyor musun Asyalının marifetini! Bizim sınıfın kızları hoşuna gitmiyor herhalde. Canı hanımefendi çekti. Bırak tatsın... Göreceksin. Dedim ve gene de diyorum: O cinsten kadınlar vahim olurlar. Harbten önce bizim zengin komşumuzun kızı Zosya da öyle ince ve cılızdı. Kilisede her zaman ön sıralarda otururlardı. Çünkü zengindiler. Annesi Zosya'yı, Yahudi çocuğuymuş gibi, muzla beslerdi... Yirmi beşinde kocaya verdiler. Nikâhını Piskopos'un kendisi kıymış. Yaşadı mı kocasıyla? Yaşadı,

ama ancak bir gece yaşadı. İkinci gecesinde kocası yatakta uyurken açık ağzına sıcak yağ döktü ve kafasına demir çekici vura vura öldürdü adamı. Hap-se attılar Zosya'yı. Mahkemesi olacak dediler. Bekledik. Olmadı. Tımarhaneye götürüp yatırdılar.

Kadın sustu ve çatı gene deminki soğuk sessizliğine büründü. Asya da, önceki gibi başı göğsüne düşük, o tuhaf haliyle önündeki yemek tabağına bakıyordu. Çatının arkasındaki kanapede, erkeğin yanında yatan kadın uyanmıştı galiba ki, ağzında bir şeyler mırıldanıyordu, hantal adamsa maltızın yanına çekilip gitmişti, orada ayak üstü durmuş, bıçağıyla bir tahta parçasını yontup oyalanıyordu.

Şişman kadın yanımıza gelip masadaki tabakları kaldırırken de Asya hiç kıılmıdamadı. Kadın banna baktı, sonra derin ve mavi gözlerini Asya'nın yüzüne götürdü. Rafta yanan tek mumun bütün ışıkları kadının yüzünde titreyordu şimdi. Bir eliyle Asya'nın kara saçlarını tuttu, âşık bir tavırla Asya'nın başını kendi karnına doğru çekti ve gülererek:

— Gücendin bana değil mi? dedi kadın.

— Yok, dedi Asya.

— İyi öyleyse. Ben sana doğruyu söyledim. Doğru lâfa gücenmek olmaz.

— Olmaz, diye kesti Asya.

— Put gibi oturma öyle. Canın çekiyorsa yat onunla. Ama ondan bize hayır yok. Bunu da unutma.

Asya bir sigara yaktı. Derin bir soluk aldı. Boş ve mânasız gözleriyle sigarasına uzun uzun baktı. Sonra gözlerini yanibaşında duran kadının yüzüne doğru kaldırdı.

Hâlâ gülerek :

— İşte öyle! dedi kadın.

— Nasıl? diye sordu Asya.

— Başın göğsüne düşük, öylece yere bakarken kötü kalpli olduğun yüzünden belli oluyor. Ama gözlerini yukarıya kalırınca gerçek bir insana, bizim gibi bir hristiyana benziyorsun.

— Neden? diye sordu Asya.

— Bilmiyorum neden. Hayat bizim için çekilmez, dayanılmaz olduğu zaman başımızı yukarıya kaldırır, gökyüzüne bakarız biz. Ordan umut ve yardım bekleriz. Sen de öyle yap!

— Nasıl bir yardım?

— Tanrı yardımı. Gökteki Tanrımızın yardımı.

Asya ayağa kalktı.

— Ben de gökyüzüne bakmayı severim, dedi.

— İyi, dedi kadın.

— Ama Tanrıdan yardım ummak için değil. Uçakları seyretmek için bakarım gökyüzüne.

Şimdi Asya'nın gözleri kadının yüzünde idi. Sesi biraz sert, biraz acı, biraz da garipti:

— Bunlar boş ve saçma lâflar! Gökte Tanrı falan yok! Gökyüzü boştur. Bomboştur. Tanrı yok

orada. Ben çok baktım gökyüzüne ama Tanrıyı göremedim.

Kadın iki adım geri çekildi. Dudakları kısıldı. Küçük gözleri daha da küçüldü. Titreyen eliyle boynundaki zincirde asılı haçını alıp avucunun içinde sıktı. Sesi titriyordu:

— Kızıl şeytan!

— Yok, dedi Asya.

— Bolşevik.

— İsteddiğini söyle, dedi Asya.

— Bolşevik! Kızıl şeytan! diye tekrarladı kadın.

— Tanrı yok orada! Gökyüzü boştur. Tanrı yok orada!... dedi Asya ve susarak pırıltılı gözlerini kadının yüzünden maltızın yanında duran adamın yüzüne, onun yüzünden benim yüzüme götürdü:

— Ben Tanrı'yı gökyüzünde değil, bazan yeryüzünde görüyorum. Yeni doğmuş bir yavrunun yüzünde, hasta bir kadının yüzünde görüyorum... Hattâ bu ellerimle öldürdüğüm bir Almanın yüzünde, bir Bolşeviğin yüzünde gördüğüm bile oluyor. Tanrı gökyüzünde değil, varsa eğer, yeryüzündedir. Sizin yüzlerindedir. Senin... Teresa'nın! Ama siz bunu bilmiyor ve görmüyorsunuz. Görmediğiniz için de bu çatının içinde, bu lânet şehrin içinde yaşıyor, birbirimizi gebertiyorsunuz. Umudu, kurtuluşu gökten bekliyorsunuz. Onun ordan gele-

ceğine inanıyorsunuz. Tanrıyı kendi yüzlerinizde görmediğiniz içindir ki, inançlarınız sahte, gülüşleriniz çirkin, gözyaşınız yalan, kalpleriniz garaz ve cimrilikle dolu. Ama suç büsbütün sizde değil, sizi yaratan o Tanrı da suçsuz değildir belki.

Demincek kanapede uyuyan kadın uyanmıştı, kanapenin kenarına oturmuş, geceliğiyle göğüslerini örtmüş, şaşkın gözleriyle Asya'ya bakıyordu. Şişman kadın geri geri giderek maltızın yanına çekilmişti, hantal adamsa Asya ile ilgisizdi.

Uzun bir süre sustuktan sonra, Asya, bir an bana acır gibi baktı, ama yüzümde kendisini ilgilendirecek ve acındıracak hiçbir şey görmemiş olacaktı ki, yüzünün bütün çizgileri ciddî bir ifadeye büründü ve gömleğinin düğmelerini açarken, gözleri hâlâ yüzümde:

— Soyun! dedi.

Soyunmamı istiyordu. Burada, bu insanların gözleri önünde soyunmamı, kendisiyle kucak kucağa, soluk soluğa yatmamı istiyordu. Aşk değildi bu. Beden özlemiyle ne dereceye kadar ilgili olduğunu bilmiyordum ama onun bu isteği o kadar korkunç, o kadar iğrenç bir şey de değildi benim için.

Ses etmedim. Asya, gömleğinin düğmelerini açıyordu. Gözleri gözlerimde bulunduğu an gene:

— Soyun! dedi.

Çatının arkasındaki loşlukta kanapenin kenarı-

na ilişmiş, oturan ve geceliğiyle hâlâ çıplak göğüslerini örten kadına baktım. Güzeldi o kadın. Belki benden çok daha güzeldi ve üstelik onun oturduğunda, bakışlarında beni acındırarak ve tiksindirecek hiçbir şey göremiyordum. Onun güzelliği de, kadınlık ruhu da orada, onunlaydı.

Asya:

— Soyun! dedi.

Fakat ben aşkın pahasını henüz unutmuş değildim.

— Burada mı? diye sordum.

— Evet, dedi Asya. Burada!

— Olmaz burada.

— Niçin olmasın? dedi.

— Her yerde! Yalnız burada değil!

— Niçin?

Sadece omuz silktim.

— Hoşuna gitmiyor mu burası? diye sordu Asya.

Ben gene ses etmedim. Sadece omuz silktim. Asya yüzüme kısıklı gözleriyle bakıyordu.

— Niçin? dedi tekrar. Niçin burada olmasın?

— Her yerde! Yalnız burada değil!

— Niçin burada olmasın? Niçin? Niçin? Niçin? Niçin burada değil? Korkuyor musun? Tiksiniyor musun? Bu çatı, bu insanlar, bu muhit korkunç ve iğrenç mi senin için? Olsun!... Bu muhiti yaratanlar siz, kendiniz değil misiniz? Sevgi ve âşi-

nalığınız sadece kilisede, mihrabın önünde mi yoksa?

Kıvılcımlı gözleri hâlâ yüzümdeydi. Çıt yoktu. Kesik kesik soluduğunu duyuyordum. Az sustuktan sonra gene:

— Niçin? diye bağırdı.

Sonunda kendisine teslim olacağımı hissediyor idiysem de:

— Olmaz, dedim. Her yerde! Yalnız burada değil.

Fakat fazla üstelemedi Asya. Gömleğini düğmeledi. Şimdi o kıvılcımlı gözleriyle benim yüzüme değil, canıma, canımın tâ içine bakıyordu sanki. Sessizce giyindi. Sıkılı dudaklarında, rengi uçuk yüzünde onun kötülük içinde doğmuş ve kötülük içinde yaşayan ruhunun dayanıklılığı beliriyordu.

Elimi tuttu ve ikimiz yan yana, ötekilere bakmadan yürüdük, çatıdan çıktık. Taşlığı geçerken söylediklerine güvenmediğimi, hattâ onu kendime öncesinden de yakın hissettiğimi bildiren bir güçle Asya'nın elini sıkıyordum.

Sliska'ya saptığımız zaman karanlık seyrelmişti, gökyüzü kül rengine giriyordu. Sokak hâlâ boştu, barikadlar hâlâ uyuyorlardı, aradabir uzaklarda atılan tüfeğin tek salvosu duyuluyordu, ama Sliska'nın sessizliğini bozmuyordu o tüfek salvosu; yalnız bana, belki Asya'ya da, Vassova'da bulunduğumuzu hatırlatıyordu. Konuşmuyorduk. Ya-

vaş yavaş yürüyorduk. Birbirimize yakındık. Bana karşı duyduklarını görmek istermişcesine aradabilir Asya'nın yüzüne bakıyordum. Hayır, gücenmiş değildi bana. Birinci barikada yaklaşırken gözlerini yüzüme çevirip güldüğü an ömrümün en garip kokusunu aldım. Asya'nın o gülen gözleri ciddiydi; belki çatıda mayolu kadınla konuştuğu andan daha da ciddiydi, ama bana, benim ruhuma her zamankinden daha yakın olduğunu, belki de ilk olarak beni gördüğünü ve tanıdığını anlıyordum.

Durduk. Barikadlarıyla; boş, yıkık, yanık duvarları kara; saçaksız, damsız binalarıyla sessiz ve garipti Sliska. Fakat ölü değildi. Sliska'da hayatı temsil eden biz vardık. Asya ve ben. Kimdi Asya? Bilmiyorum. Bunun önemi de yoktu. Asya da şimdi Sliska gibi sessiz ve sakindi; ama ben Sliska'nı da, Asya'nın da ömürlerini ömür edecek kadar canlı ve uyanık bir yaratıktım. Asya'nın elini tuttum ve gözlerimi onun yüzünden ayırmadan barikada doğru çektim kendisini. Gittik. Barikadın dibindeki kırık koltukların, dolapların arasına sokulduk, kendimize bir yer açtık, çulları, yırtık yorganları altımıza döşeyip yan yana uzandık. Bedenimin gerçek ve insanî bir sevgiden ne kadar uzak olduğunu bilmiyordum ama, ruhum, kadınlığım, gururum, hayata sevgim ve bağlılığım benimleydi.

L

... Uçak uğultularıyla uyandım. Gözlerimi açtığım zaman Sliska gün ışığıyla doluydu. Asya ayakta, ağır tabancalı kemerini beline bağlamakla meşguldü. Kemerini bağladı, diz çöküp omuzlarını elleri arasına alarak dudaklarımdan öptü:

- Buluşuruz gene, dedi.
- Buluşuruz, dedim.
- Bodruma mı gideceksin?
- Evet.
- Orada öyleyse.
- Peki. Orada, dedim.

O kalktı, ben ise gözlerimi yere indirdim. Asya üzerimde dikilmiş duruyordu. Ben onun ayaklarına bakıyordum. Saat kaçtı, ne gündü, niçin gelmiştim buraya, hangi bir kör kuvvet getirmişti beni buraya, bilmiyordum. Bildiğim Sliska'da barıkadım dibinde oturup üzerimde dikilmiş duran Asyanın ayaklarına baktığımdı.

Başımı kaldırmıyordum. Neden sonra Asya ayaklarını çekip gidince içimi bir kötümserlik sardı. Ayağa kalkıp Asya'nın arkasından koşmak istedim, onun ayaklarına sarılıp beni Sliska'da yalnız başıma bırakıp gitmemesi için yalvarıp yakarmak istedim; ama kalkmadım. İçimden demincek konuşuklarımızı kendi kendime tekrarladım yalnız:

- “Buluşuruz gene.”
- “Buluşuruz.”
- “Bodruma mı gidiyorsun?”
- “Evet. Bodruma.”
- “Orada öyleyse.”
- “Peki. Orada.”

Ümitle, kendime güvenle başımı kaldırdım. Evet, ümitle ve güvenle... Sokaklara yıkılana dek, sokaklara yıkılıp ayaklar altına kalana dek, yerlerde sürüklenene dek, son soluğa dek, ölene dek, ümitle ve güvenle yaşamak ne hoş, ne güzel!

Ayağa kalkarken daha demincek Asya'nın durduğu yerde yatan bir fotoğraf ilişti gözlerime. Büyüğe, fakat bir köşesi yırtık, üzerinde çatlak yerlerinin izleri görünen, kirlice bir fotoğraf. Kalkarken diz çöküp resme baktım. Bir nikâh fotoğrafıydı bu. Kaldırdım. Tozunu sildim. Gelin genç ve güzeldi. Çok, çok güzeldi. Gelinin ak gelinliği vardı. Gelinin ak gelinliği apak ve güzeldi.. Çok, çok güzeldi.

Elimde fotoğraf, ayağa kalktım. Ağlıyasım geldi. Ama niçin? Hayata kırgın değildim, Asya'ya kırgın değildim. Çevreme göz gezdirdim. Asya görünürde yoktu. Ben Sliska'da yalnızdım. Ümitle, güvenle Sliska'da kaldığım binaya doğru yürüdüm.

Avlu kapısına yaklaştığımda uzaklardan çalınan St. Yan kilisesinin çan seslerini duyar gibi oldum. Kilisenin çan sesleri içimden ayrılan duygula-

rımı halkalayıp evrenin içine sınıyorlardı. Çan sesleri bana, iyi veya kötü bir insan olarak bir yerde, bır vakit, bir mihrabın önünde sorumlu tutulacağı-mı söylüyorlardı; ben ise imanla, kendime güvenle Sliska'da kaldığım binaya doğru ilerliyordum.

LI

Günler geçiyordu. Ömrümün benim için hiçbir değer taşımayan, kayıtsız günleri geçip gidiyordu ve ben bodrumdan çıkmıyordum. Bodrumdan çıkmağa ihtiyaç da hissetmiyordum, çünkü hayat, benim hayatım buydu ve başka bir yerde ömrümün başka olacağına inanmıyordum. Başka bir yerde, Sliska'dan uzakta bir yerde uçak uğultularını, Tvarda barikadlarından gelen tüfek patlamalarını duymaz, Asya'yı tanımaz, Karbonski'yi görmezdim belki, fakat duygularıyla çerçevenilmiş hayatımın bu ömürden başka olacağına inanmıyordum.

Gündüzleri bodrumda yalnız başıma kaldığımda sırtüstü yatıp kendimi, ya bin yıl önce doğmuş veya bin yıl sonra doğacak bir kız gibi tasavvur eder ve düşüncelerimle bin yıl ötekedi hayata kaçar, avludan, Sliska'dan insanlar gelip bodruma doluşana dek bin yıl ötemdeki müphem ve tılsımlı hayatın içinde kalırdım. Asya bodruma iki, bazan üç gecede bir gelirdi. Bodrumdaki ömrümün ger-

çek yanlarını da onunla birlikte geçirdiğim o geceler temsil ediyorlardı sanırım.

Asya, gecenin hayli ilerlemiş saatlerinde, nıamlar sönünce gelirdi, gelir gelmez battaniyenin kenarını kaldırıp onu koynuma alırdım. Asya yanıbaşına uzanırdı; uzun bir süre ses soluk çıkarmadan yatardı, sonra elini kalçamın üstüne koyardı, başını göğüslerime dayardı; ben ise onun saçlarındaki, çıplak omuzlarındaki, yüzündeki geçen güneşli günün kokusunu uzun uzun, doya doya kokladıktan sonra elimin parmaklarını çıplak omuz üstünden yavaş yavaş ensesine götürürdüm, ensesini hafifçe çimdiklerdim, parmaklarımı saçlarının içine gömerdim, sonra parmaklarımı şakakları üstünde gezdirirdim, gözlerinin yumulu olup olmadığını yoklardım, gözlerinin açık olduğunu ve uyumadığını anlayınca, bedenimi onun bedenine daha güçlü bir arzuyla dayardım, ama belki kendi arzumdan çok onu kaybetmek korkusuyla, onun beden özlemini tatmin etmeğe bakardım.

Berberce geçirdiğimiz bu gecelerde fısıltılı seslerle konuştuğumuz da olurdu, ama Asya'nın bana beni sevdiğini veya güzel bir vücuda sahip olduğumu söylediğini hiç hatırlamıyorum. Bunun onun ağzından işitmeğe ihtiyaç da hissetmiyordum, çünkü sevgiyi, benim bildiğim ve hissettiğim sevgiyi bana hiç kimsenin veremeyeceğinden emindim. Vücudumun güzelliğini ise ben kendim de iyice bili-

yordum ve içimde, kalbimin en derin bir yerinde bedenimi Asya'ya verişimin tarafımdan bağışlanmış bir lûtufl olduğunu hisseder, hattâ bundan gizli bir gurur duyardım.

Asya, uyduktan sonra, benim için gecenin en tatlı dakikaları başlardı. Gözlerim yumulu, ellerim Asya'nın saçlarında, uzun zaman üzerimizdeki apartmanımın balkona çıkılan odasını görürdüm. Sıcacık oda... Sobanın yanındaki iskemlede kurutulmak için iskemlenin arkasında asılı erkek çorapları, koltukta yaslanmış oturan bir koca, belki Asya, balkon kapısı yanında yerde oynayan, elciğini yere vura vura bağırarak, ağlıyan bir yavru... ve ben. Yavruyla koca arasında ben; Teresa. Fakat bütün bunlar benden uzaktı, benim için erişilmez şeylerdi, dolayısıyla geceyi uykuyla, gündüzü hayaller içinde geçirmekten başka çıkar yol yoktu benim için. Bazan yalnız bedenî bir istekle değil, ruhen de Asya'ya yaklaşmak, onu sevmek, bu ağır şartlar içinde dahi onunla mutlu bir ömür yaşamak arzusuna kaptırıyordum kendimi; ama buna imkân yoktu. Böyle bir ömür Mihal'le, hattâ Karbonski'yle de mümkündü belki, ama Asya ile değil. Asya'nın, bütün beşerî duygularına rağmen, bizim ömrümüzü bizim gibi yorumlamağa gücü yoktu. Asya insanların ruhî ve bedenî faaliyetleri arasında aşılmaz yüce bir barikad kurmuştu; bu ba-

rikadın kâh bu, kâh öbür yanında bulunuyor, aradaki bu barikadı kaldırıp insanların bedenî ve ruhî faaliyetlerini birlikte, birarada göremiyor, görmek istemiyordu. Asya için ömür, bir bütün değildi; ya iyiydi, ya kötüydü ve yaşadığı sürece ömrün bu veya öbür yanında kalacağına, üstelik ömrün bu her iki yanının ancak yaşadığı sürece devam edeceğine inanıyor, bu inancıyla da gerçek hayattan kaçtığını, uzaklaştığını kendisi de bilmiyordu. Bense başkaydım. Herşeyden önce bir hıristiyandım ve hayatı bir hıristiyan gibi sorumsuz ve teşviksiz yorumlamam da pek tabîî idi. Fakat dinî duygularım bir yana, bütün kötülükleri ve çirkinliklerine rağmen hayat benim için paha biçilmez bir unsurdu, zekâ ve bedende yok olunca da hayatla bütün bağlarımı keseceğime inanmıyordum. Tabîî böyle bir konu üzerinde Asya ile konuşmadım. Zaten böyle bir konu üzerinde konuşmamıza imkân da yoktu sanırım; çünkü o yalnız ve yalnız kendi cismanî arzularını tatmin etmem için istiyordu beni, ve onun bu tavrı karşısında ömrümüzü bir bütün olarak ele alıp, konuşmamıza arada yer kalmıyordu. Geceleirim Asya ile, gündüzlerim yalnız başıma ve hayaller içinde sürüp gittikçe ben Karbonski'yi kendime daha yakın hissediyor, onun gelip döşegimin kenarında oturmasını, beraberce annemi, Miha'l'i hatırlamamızı candan arzuluyordum. Ama Karbonski gelmiyordu.

Son günlerde Alman uçakları Sliska üzerinde pek görünmedikleri için olacaktı ki, bodrum yavaş yavaş boşalıyor, bazan bütün gün bodruma tek kişi girmiyordu.

Bir gün öğle üstü bodrumun kapısı yanında durup avludan gelen sesleri, bağrıışmaları dinlerken Bay Paplawski soluyarak merdivenleri indi ve kolumu yakaladığı gibi beni avluya doğru çekti:

— Çabuk! Çıkınız, Bayan Teresa, çabuk!

Yüzü beyazdı, dudakları kupkuruydu, gözleri korkunçtu, garip tavırlar takınarak beni merdivenlere çekerken hâlâ:

— Çıkınız! Son!... Bu son, diyordu.

Merdivenleri ikişer üçer atlayıp avluya çıktık. Avlu kalabalıktı. Dehlizde Almanları gördüğüm an müthiş bir titreme ayaklarımdan kalbime geçti. Almanlar otomatik tüfeklerini avluya doğrultmuş, soğuk gözleriyle avludakileri süzüyorlardı. Bir uçak, Sliska üzerinde kavisler çiziyor, bazan da bir atmaca gibi gökyüzüne yükselip bulutların arasında gözden kayboluyordu. Başları göğüslerine düşük gençler birer, ikişer gidip silâhlarını avlunun ortasına bırakıyor, sonra duvar diplerine çekiliyorlardı.

Gördüklerime hâlâ inanamıyordum. Şaşkın gözlerimi Almanlardan gençlere, gençlerden Paplawski'nin yüzüne götürüp getirirken içim ve kafam karmakarışık oluyordu. Niçin? Bu kadar kan, bu kadar gözyaşı niçin ve kimin içindi? Henüz hayatı

görüp tanımamış, doyunca dua bile edememiş o ma-
vi gözlü gençler niçin ve kimin için ölmüşlerdi?

Dehlizden Almanların sert, katı sesleri geliyordu. Silâhlarını avlunun ortasında bırakan gençlere bakıyor, baktıkça da her birini bağıma basasını her birine kadın ve ana olasım geliyordu. Paplawski'ye biraz daha sokuldum. Elini tuttum. Bakmadı bana Paplawski! Benden uzak ve dalgındı. Elini sıktım. Hâlâ o uzak tavrıyla ve yüzüme bakmıyarak:

— Tvarda barikadları bir saat önce teslim oldular. Bu son galiba, dedi Paplawski. Sonra kızıl, nemli gözlerini yüzüme çevirdi:

— Siz sokağa çıkınız, Bayan Teresa.

— Ya siz? dedim.

Paplawski'nin dudaklarında garip bir gülümseme belirdi:

— Ben mi? diye sordu.

— Evet, siz?

— Üzerimdeki bu yükü gidip avlunun ortasına bırakacağım ilkönce. Hafifliyeceğim. Sonra... Sonra da esir! Fena değil hani, fena değil!

— Korkmuyor musunuz?

— Yok; korkmuyorum. Elli yaşındayım ben, Bayan Teresa. Elli yıl daha yaşamak isterdim tabii. Ölmeyi hiç istemezdim, bana kalırsa. Ama Tanrı insanlar için o kadar cömert değil ha! Bir gün öleceğiz. Hayat iyi bir şey doğrusu! Ama hayatın her

yanı da aynı değil. Bir yanı günlük güneşlik olduğu zaman öteki yanı bulutlu ve gölgeli oluyor. Savaşık. Ümitle, inançla savaşık. Bu, ömrün güneşli yanıydı benim için. Şimdi ise gölgeli yanındayım.

Sustu. Biraz sonra gözlerini yüzüme çevirdi, gülümsedi ve elimi sıkarak:

— Korkmayın, dedi. Gölgeli yanında kalanlar için de hayat bir gün, günlük güneşlik olur elbet.

Sonra Paplawski tavrını birdenbire değiştirdi:

— Siz sokağa çıkınız Bayan Teresa. Sivilleri Pruszkow'da topluyorlarmış.

— Pruszkow'da mı?

— Evet.

— Sonra.

Paplawski omuzlarını kaldırdı.

— Sonrası belli değil. Yani ben bilmiyorum. Pruszkow'da İza ile buluşursunuz belki. Kendisine söyleyiniz, çocuklara iyi baksın ve beni düşünmesin. İyice anlatınız İza'ya: Paplawski ihtiyar bir it'dir, açlıktan ölmez deyiniz. Yollar açılınca da çocukları alıp hemen Czestochowa'ya gitsin. Orada Cybulski'ler var... Bizim akrabalar. Karısı hoş ve candan bir kadın değil ama, dindardır. Evleri Swenta Gora kilisesine yakın olduğu için korkar da çocukları sokakta bırakmazlar belki. Ve söylemeyi unutmayın, Czestochowa'nın Aziz Meryem'i önünde benim için de dua etsinler. Haydi! ...

Paplawski ellerini omuzlarıma koydu, dudakla-

rında hâlâ o garip gülümseme, yanaklarımı öpeceği anda:

— Odama çıkmak isterdim, dedim.

— Şimdi mi? dedi.

— Evet. Üzerimde şu entariden başka hiçbir şeyim yok...

Paplawski başını çevirip dehlizdeki Almanlara baktı:

— Çabuk! Bir solukta çıkıp ininiz. Onlar hâlâ sivillerle meşgul...

Merdivenlere atılmıştım ki, birden Asya'yı hatırladım. Durdum ve Paplawski'den yana dönerek:

— Asya nerde, diye sordum.

Paplawski cevap vermedi. Gülümsedi yalnız. Sonra eliyle acele etmemi işaret etti. Merdivenleri çıkarken "Asya nerde?" sorunun cevabı olan, Paplawski'nin yüzündeki gülümsemenin mânasını çözmeğe çalışıyor, fakat başaramıyordum bir türlü.

LII

Issız, yarı karanlık koridoru geçip apartmanımın balkon kapısında durdum. Niçin bilmem, korkuyordum. Koridorun boşluğu, sessizliği, dehlizdeki Almanlar, silâhlarını bırakan gençler, Sliska üzerinde dolanan tek uçak, hattâ Paplawski'nin yüzündeki o gizli gülümseme yüreğimi korkuyla dolduru-

yordu. Neden bilmem, benim için yeni ve acaip bir hayatın başlayacağını hissediyordum. Fakat kapıyı açıp odama ilk adımımı atınca korkularım birdenbire dağıldı. Benim için olağanüstü bir hayatın başlamadığını ve başlamıyacağını anladım ve sevindim. Odamda kerevetimin üzerine sırtüstü uzanmış, Karbonski yatıyordu. Yüzünü eliyle örtmüştü. Sırtındaki kirli gömleğinin bütün düğmeleri açıktı. Sakalı uzundu. Saçları darmadağındı. Yalınayaktı. Kerevetin yanında boş rakı şişeleri vardı. Karbonski sarhoştı.

Karbonski, silâhlarını bırakan gençler, Paplawski'nin yüzündeki o gizli gülümseme artık benim içimi korkuyla doldurmuyor, inandırıcı bir dille hayatımın değişmeyeceğini söylüyorlardı bana. Dolabın kapısını açarken göz ucuyla baktım Karbonski'ye. Acıdım ona bir an; ama yüzüne bir kere daha ve bu defa iyice, bakınca içimde ona karşı kin ve nefret duydum. Niçin? Bilmiyorum. Duyduğum nefret sadece Karbonski'ye karşı değil de hayatta en kötü şartlar içinde dahi, pek nadir rastlanan iğrenç bir şeye karşıydı galiba.

Karbonski'nin yüzü çirkin ve iğrençti. Ne hakla, ne maksatla benim odama gelip kerevetimin üzerinde yatıyordu Karbonski? Bu soruyu ona sormağa hakkım olduğunu pekâlâ biliyordum, ama sormadım. Sormadım, çünkü ilkin bu odanın Karbonski'nin üzerine yattığı şu kerevetin hâlâ benim

malım olduğundan pek emin değildim; sonra da bu soruları Karbonski'ye sormakla onun içine gireceğimi, onun ruhunu karıştıracığımı hissediyordum. Bu ikinci sebep en önemlisi idi belki, çünkü insanın ruhunu karıştırmakla orda uyuyan, hiçbir kimsece bilinmeyen bir şeyin meydana çıkması mümkündü ve benim ruhum, bütün gizli unsurlarıyla, yalnız bana ait olduğu gibi, başkasınıninkine de dokunmağa hakkım olmadığına bütün kalbimle inanıyordum.

Ama Karbonski kendi ruhunun sahibi değildi artık. İnsanı hayata bağlayan, insanı insan eden o gizli ruhî bağlardan yoksundu Karbonski artık. Kerevetimin yanında ayaküstü durup kana bürünmüş gözlerle yüzüme bakarken:

— Geldin ha! dedi Karbonski.

Ses etmedim.

— Geldin ha!... Geldin! Demek geldin! Buradasın! dedi.

Sesi boğazının içinde kırılıyor, düğümleniyor, sonra dudaklarının arasından düğüm düğüm çıkıyordu.

Ben gene ses etmedim.

— Geldin ha! dedi tekrar Karbonski.

Ne söyleyeceğimi, onun benden ne istediğini bilmiyordum doğrusu. Dolaptan elbiselerimi çıkarıp valizin içine yığıştırırken yüzümü ondan yana çevirdim ve yavaş, biraz şaşkın, biraz da alaycı bir sesle konuştum:

— Geldim elbet. Ama benim buraya gelişimin sizin için bir önemi var mı?

— Var! dedi Karbonski.

— Ne gibi?

— Bilmiyor musun?

— Hayır. Bilmiyorum, dedim.

— Şimdiye dek takındığın o masum kız tavırlarını bir yana bırak artık, dedi.

— Ne demek istiyorsunuz? diye sordum.

— Dedim ya! Masum tavırlarını bir başkasına sakla!

— Siz sarhoşsunuz!

— Yok. Değilim! dedi Karbonski.

— Ne istiyorsunuz, söyleyin Allahaşkına, benim vaktim yok. Aşağıda Paplawski bekliyor beni.

— Yalnız Paplawski mi?

— Evet.

— Ya Asya?

— Belki o da!

İkimizin arasına çetin bir sessizlik çöktü. Karbonski'nin yüzü, gözleri gittikçe korkunçlaşıyordu. İki elini birden bana doğru uzatarak.

— O da ha! diye bağırdı.

— Ne istiyorsunuz? Söyleyin lütfen!

— Seni! dedi Karbonski.

Ve sustu. Biraz sustuktan sonra garip bir sesle gene;

— Seni! dedi. Seni istiyorum! Dünyada başka hiçbir şey istemedim, yalnız seni! Sen ise...

Karbonski, ellerini hâlâ ileriye uzatmış, üç beş adım atarak odanın ortasında durdu. Yüzü şimdi o kadar çirkin ve iğrenç değildi, ama ben gözlerimi onun yüzünden uzak bir yerde saklamak ihtiyacını duyarak başımı dolabın kapısı gerisine götürdüm. Kısa bir süre hissiz ve düşüncesiz durduktan sonra içimden kendi kendime: “Ne oluyorsun? Kimsin sen Teresa?” diye sordum. İçimin bu sesi cesur, azimli bir sestir ve gerçeğin, ne kadar çirkin ve iğrenç olursa olsun, önüme dikilmiş duran gerçeğin yüzüne bakmam, onu tanımam gerektiğini hissettim. Karbonski hâlâ öylece duruyordu ve ben şimdi onun yüzüne bakıyordum. Baktıkça da sinirlerim gerginleşiyor, gözbebeklerim büyüyor, soluğum tutuluyor, içim bulanıyor, kafam dönüyor, içinde bulunduğum bütün bina ile birlikte derin bir uçurumun dibine yuvarlandığımı sanıyordum. Karşımda duran Karbonski miydi, Asya mı, pek farkında değildim. Belki ne Karbonski, ne de Asya! Ömrümde hiç görmediğim ve tanımadığım bir insan... Belki insan da değil, sadece bir eşya. Açık dolabın kapısındaki aynaya baktım. Ben miyim aynadaki bu kız? Teresa mı? Nasıl geldi buraya? Kim getirdi? Varşova’da mı o? Savaş mı oldu Varşova’da? Bitti mi savaş? Henüz mü başladı? Burası Varşova değil mi yoksa?..

Yanağımı soğuk aynaya dayadım, öylece ne zamana dek durdum bilmiyorum, kirpiklerimin arasından kurtulup yanaklarımdan aşağı boncuk boncuk yuvarlanan gözyaşlarımla kendime geldim.

Bu gözyaşlarımı kendim için, kendime acıyarak döküyordum. Yıkılmış olan Karbonski değildi; bendim. Batan bendim, günahkâr bendim, hayatın dışında kalmış olan bendim! Fakat yıkılmış da olsam yaşayacak ve hayatı sevecektim.

Ağlamıyordum artık. Soğuk bakışlarımı yüzüne dikmiş, Karbonski'ye bakıyordum.

— Demek siz beni istiyordunuz?

— Evet! dedi Karbonski.

— Alnımdan öpüşleriniz...

— Hep seni kendimin etmek içindi!

— Annemin cezanesinden dönüşümüzde ellerimi öperek...

— Hep kendi menfaatim içindi!

— Siz... siz takındığınız o havari tavırlarınızla benim ruhuma girip...

— Sana sahip olmam içindi hep! Ama yanıldım! Senin ruhî duygularının önemi yoktu benim için! Sana Tanrı sevgisinden bahsederken, senin ruhuna değil, bedenine bakıyor, senin bedenini görüyordum. Heryerde, her zaman, sen bir put Tanrıçası gibi gözlerimin önünde duruyordun. Burada seninle Tanrı sevgisi üzerinde konuşmamızdan sonra bodrumdaki odama iner, hayalimde canlandırdığım

seni bağırına basar, ateşin sönen gölgesinde yanağımı senin yanağına koyarak kendimden ve gerçek dünyamdan uzaktaki mutlu ve hoş bir ömre kaçardım. Ateş sönünce de karanlıkta gözlerimi odamın tavanına diker, saatlerce senin bu kerevete uzanmış, ellerin memelerinde, bir put Tanrıçası gibi cırılçiplak yattığını görürdüm. Bodruma taşınmandan sonra her gece, mumlar sönünce, bodruma girer, yattığın yerin sekiz on adım uzağında duvara kısılr, karanlığın içinde sabah saatlerine dek seni gözetler, senin nefes alışını dinlerdim. Ama... herşey bitti!. Herşey bitti benim için! Bodrumda Asya'yla kucak kucağa, soluk soluğa yattığınızı gördüğüm gece sanki bütün bina üzerime devrildi. Merdivenleri güç belâ çıkıp buraya geldim. Ne yapacağımı bilmiyordum. Her yanım ateş ateşti. Sen aşağıda, bodrumun köşesinde Asya ile kucak kucağa yatıp sevişirken ben, burada bu kerevetin demirlerini ısıyor, çarşaf ve yastıkları dişlerimle didik didik ediyordum, yaralı bir hayvan gibi inliyordum. Lânet! Lânet sana! Lânet olsun kısa ve kötü ömrümüzün içinde gençliği ve güzelliği yaratmış Tanrılara!... Lânet! Lânet! Lânet! Senin güzel bedeninin ve gençliğinin ürünü olan o mağrur ve bencil ruhuna lânet! Ah!... Seni elli yıl sonra o aynının karşısına geçip kendini seyredirken görmeyi bilsen ne kadar isterim! Buruşmuş etlerine, sarkık memelerine, eğri kollarına, çıkık kemiklerine, sey-

relmiş, seyrelip dökülmüş saçlarına, renksiz, kuru dudaklarına bakarken kenardan seni seyretmeyi bilsen ne kadar isterdim! Gelecek o gün! Ve sen...

Karbonski boğulur gibi birdenbire sustu. Gözlerini yumdu. Sonra suçlu bir çocuk gibi açtığı gözlerini benim yüzüme dikti. Ben, niçin bilmem, aynaya bakıp kendimi görmek ve bir kere daha kendimi tanımak ihtiyacını hissettim ve dönerek dolabın kapısındaki aynaya baktım. Yüzüm süzölmüş, rengim sararmıştı. Ellerim hafifçe titriyorlardı. Gözlerimin içinde bir ürküntü vardı. Karbonski tekrar konuşmağa başlayacak diye korkuyordum. Gizlice Karbonski'ye baktım. Odanın ortasında, başı göğsüne düşük, uslu uslu duruyordu Karbonski. Dolabın karşısında yapılacak bir iş kalmamıştı artık. Çıkmalıydım. Hemen! Bir saniye kaybetmeden, hemen çıkmalıydım buradan. Ayaklarımın dibindeki valizimi kaldıracağım anda, dolabın üst katında duran Mihal'in hediyesi lâcivert şapkam ilişti gözlerime. Uzandım. Fakat şapkayı almak için uzanmış elimin altında sert ve soğuk bir şey hissettim. Gözlerimi hayretle açıp elimdeki sert ve soğuk tabancaya baktım. Evet, bir tabanca idi bu. Franek'in tabancasıydı. Dehlizde görmüştüm bu tabancayı. Bundan eminim. Fakat odama nasıl geldi, kim getirdi, dolapta Mihal'in hediyesi lâcivert şapkaının yanına kim koydu bu tabancayı? Bilmiyordum.

Tabancayı masamın üzerine bıraktığım zaman

Karbonski'ye baktım. Bay Karbonski, kerevetimin kenarına oturmuş, başı avuçlarında, ağlıyordu. Sezdirmeden kapıya doğru yürüdüm. Koridora çıkıyordum ki, odamda yanımda götüreceğim bir şey daha kaldığını hissettim. Neydi bu unuttuğum? Gözlerimi çevremde gezdirirken biraz sağ yanımda duvarda Meryem Ana heykelciğini gördüm. Aziz Meryem'i iki elimin arasına aldım. Odamdan çıkarken döndüm, gene Karbonski'ye sezdirmeden parmak uçlarımla yürüyerek gittim, Aziz Meryem'i masanın üzerine, Franek'in tabancası yanına usulca koydum, Bay Karbonski'ye bakmadan, koridora çıktım.

Merdivenleri inerken, uzun ve mutlu bir yola başlamak için evden çıkmış genç bir kızın sevincini duyuyordum içimde.

LIII

Avlu bomboştur. Güneş tam Sliska'nın üzerinde idi. Boş apartmanlarda, derin bir sessizlik içinde etrafı dinliyen bir hal vardı. Dehlize doğru yürüdüm. Dehlize girmeden üç beş Alman askeri, ellerinde petrol tenekeleri, Sliska'dan avluya girdiler, bana bakmadan binalara doğru yürüdüler. Dehlize girince dönüp Almanlara baktım. Almanlar sağa sola koşuşarak petrol tenekelerini binaların duvarlarına, alt katların açık pencerelerinden odalara,

bodrum ve apartman merdivenlerine boşaltıyorlardı. Onların bu tenekeleri ned n boşalttıklarını bilmiyordum, fazla düşünmeden sokağa çıktım.

Sokakta, dehlizin karşısında, silâhsız, soluk yüzlü genç savaşçılar saf halinde duruyorlardı. Sağda, Sliska'nın Tvarda'ya çıkan ucunda, kiminin koltuğunda bir bohça, kiminin bir valiz; kimi yalın ayak, kimi hasta ve sakat, sivil halk duruyordu. Solda, Sliska'nın Zielna tarafındaki barikadın gerisinde ise Alman askerleri vardı. Dehliz kapısının yanında bir müddet nereye gideceğimi bilmiyor gibi bekledim, fakat az sağında iki Almanın yüzüme sert sert baktıklarını görünce hemen Tvarda tarafında birikmiş sivil halka doğru ilerledim.

Yavaş yavaş yürürken genç savaşçıların arasında Paplawski'yi gördüm. Bana bakıyordu Paplawski. Gözlerinde esrarlı bir çocuğun gözlerindeki gibi bir gülümseme vardı. Bana mı acıyordu, kendine mi, bilmiyorum, fakat bana baktıkça gözlerinde yaşlar biriktiğini hissediyordum. Durdum, dönerek ben de Paplawski'ye, Paplawski gibi baktım. O ise elini göğsüne doğru kaldırdı, pek belirsiz ve heyecansız, fakat içten bir sevgiyle elini salladı. Ben durmuş, Paplawski'yi süzerken, ötedeki barikadın gerisinden Almanlar çıkmaya başladılar. Saf halinde duran genç savaşçılar, birbirlerine yaklaşıp sıklaştılar, Almanlarsa, silâhları ateşe hazır, safın sağında ve solunda durdular. Ben, gözlerim

hâlâ Paplawski'de, Tvarda tarafındaki sivil halka doğru yürüyecekken, niçin bilmem, Paplawski'ye doğru ilerledim.

Yanıbaşında durur durmaz Paplawski kolumu kavrayıp beni kendine doğru çekti:

— Bayan Teresa!...

Sesi yavaş, ama sertti.

— Evet, dedim.

— Sizin yeriniz burası değil!

— Neden?

— Çıkınız buradan! Sizin yeriniz burası değil diyorum!

— Öyle mi?

— Çıkınız! Çabuk!... Burası savaşçılar için yalnız! Çıkınız!

— Yanılıyorsunuz. Benim yerim burası!

Paplawski'nin, yüzüne bakmadığım halde, şaşkın gözlerle beni süzdüğünü hissediyordum. Fazla konuşmadı. Eli hâlâ kolumu sıkıyordu, ama sessizlik uzadıkça kolumu sıkın o elin yavaş yavaş gevşediğini duyuyordum.

Yüzüne baktığım zaman gözlerinin içinde hâlâ o çocuksu gülümseme vardı, ama artık öyle esrarlı, öyle garip bir gülümseme değildi bu. Daha çok sevimliydi. Neden sonra belimi kavrayıp âşık bir tavırla beni kendine çekti ve kulağıma eğilerek fısıltılı bir sesle:

— Barikadın ötesine bakınız, dedi.

— Ne var orada? diye sordum.

— Bakın hele! dedi Paplawski.

Baktım.

— Tanıdınız mı?

— Hayır.

— İyice bakın hele.

— . . .

— Şimdi tanıdınız mı?

Ben gene ses etmedim.

— Bayan Teresa, hâlâ tanıyamadınız mı?

Barikadın gerisinde, iki Almanın arasında **Asya** duruyordu. Sirtında Alman üniforması vardı. Silâhlydı. Bir an başımı göğsüme eğdim; fakat Paplawski elimi tutunca başımı hemen kaldırıp Tvarda'dan yana baktım. Şimdi Paplawski, yüzü ciddî, yavaş yavaş anlatıyordu:

— Almanlar Sliska'ya gelmeden önce, biz kendimiz, sırtına Alman üniforması giymesini istedik. Sakın onun hakkında fena bir şey düşünmeyin Bayan Teresa. Bizim yanbaşımızda ve bizim için **sa**vaştı. Fakat bundan sonra bizim çekeceğimiz ıstırabı onun da çekmesi doğru değil. Anlıyor musunuz? Almanlar Sliska'ya gelmeden önce, elimizde esir olarak bulunduğuna dair bir vesika verdik ve sırtına Alman üniforması giymesini istedik. Onun hakkında yanlış ve kötü bir şey düşünmeyesiniz diye söylüyorum bunu size.

Ama Paplawski'nin bunu bana söylemesine lüzum yoktu. Asya'yı ben Paplawski'den daha iyi tanıyor, daha iyi anlıyordum. Dinlemiyordum Paplawski'yi. Öylece sessiz ve donuk, ilerimdeki yoksul, ama sağlam bir orman gibi duran insanların başları üzerinden, Sliska'nın Tvarda'ya çıkan ucuna bakıyordum. Paplawski, hâlâ Asya'dan bahsediyordu. Ben dinlemiyordum onu, bakmıyordum ona. Yüreğimin en derin bir yerinde kadınlık ruhumu inciten ve acıtan bir his uyanmıştı Asya'ya karşı, ama bunun yanısıra ona karşı duyduğum sevgi de içimdeydi ve duyduğum acıyla sevgim, elele vermiş, öncekinden daha sağlam bağlarla hayata bağlılardı beni.

Nihayet ilerimizdeki kabileler hareket ettiler. Birbirimizin elini tuttuk. İlerlemeden önce, son defa olarak dehlize bakmak ihtiyacını hissettim. Fakat dehlizi görmek için değil, Asya'yı görmek için baktım dehlize. Barikadın gerisinde Asya duruyordu. Yürüdük. O anda da kirpiklerimin arasında birikmiş gözyaşlarım, yanaklarımdan dudaklarıma doğru süzöldüler. Ağlıyordum. Fakat ağlarken de, kalbimin en derin bir yerinde mutlu olduğumu ve hayatı sevdiğimi hissediyordum.

Yanımda, elim avucunda Bay Paplawski yürüyordu. Ne kadar yürüdüğümüzü bilmiyorum, başımı kaldırdığım zaman etrafımızda Başistasyonun yıkıntılarını gördüm. Durduk. Almanlar soğuk ba-

kışlarıyla bizi süzüyorlardı. Hayli geride kalmış Sliska tarafından ağır ve boğuk patlamalar geliyordu. Derken çökük, duvarları kararmış binaların bağırlarından fıskıran kapkara dumanlar havaya yükselip kalın göğüsleri, biçimsiz omuzlarıyla Sliska'nın üzerine abandılar. İkimiz de Sliska'ya bakıyorduk. Ne ben konuşuyordum, ne de Paplawski. Yanan yalnız Sliska değildi, Sliska ile birlikte yıllar yılı bizi oraya bağliyan bir şey yanıyordu. Paplawski'ye biraz daha sokuldum ve yavaşça, fısıldar gibi bir sesle:

— Yanıyor, dedim.

Paplawski bir yankı gibi:

— Evet, yanıyor, dedi.

— Sliska...

— Evet, bizim Sliska.

— Kimse kalmadı orada. Neden yakıyorlar?

— Boş binalarda, bodrumlarda cesetler var da..

Veba'dan korkuyorlar.

— Yakmasaydılar. Hayatta kalanlarımız bir gün geri dönerler belki.

Paplawski ses etmedi. Gözleri hâlâ Sliska üzerinde kıvrılan dumanlarda, kımıldamadan duruyordu. Neden sonra, hâlâ o dumanlara bakarken, bana değil de, aramızda bulunmıyan üçüncü bir şahısa söyler gibi:

— Bilmiyorum, dedi Paplawski.

Gözlerinin içine bakarak:

— Nedir bilmediğiniz? diye sordum.

Paplawski omuzlarını sıktı:

— Bilmiyorum, dedi tekrar.

— Neyi?

— Oradaki hayata dönülür mü bir daha?

— Niçin dönülmesin? diye sordum.

— Kolay mı? dedi Paplawski.

— Ne demek istiyorsunuz?

— Yıllar yılı kımıldamadan, hep aynı yerde yatan bir kayayı devirip, o kayanın dibine baktınız mı hiç, Bayan Teresa?

— Yok, bakmadım. Ama ne demek istiyorsunuz?

— Devirip de bakınız. O kayanın dibindeki toprak çürük olur. O kayanın dibinde toprak besinsiz olur! Yılanlar, solucanlar oymuştur o toprağı... İşte hayat da, bizim hayatımız da yıllar yılı ağır bir kaya gibi kımıldamadan yattı orada. Kimbilir, yandığı belki iyidir. Bizden sonra oraya gelenler için hayat başka olacak; bizim hayatımıza benzemeyecek, Bayan Teresa!

Sustu Paplawski! Yüzüne baktım. Söylediklerine itiraz etmek istedim bir an, ama fazla konuşmak istemediği Paplawski'nin yüzünden okunuyordu. Ben de ses çıkarmadım.

1959 - 1960
Londra, Fulham.

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI

Cengiz Dağcı'nın bu yeni romanı Polonya'da geçiyor. Savaş sonunun kan ve dehşet dolu günlerinde, Alman işgali altındaki Varşova'da, Ruslar yaklaşırken, Almanlara karşı bir milli ayaklanma olmuş ve bu ayaklanma üstün silâhların bütün insafsızlığı ile bastırılmıştı. İşte burada o ana - baba günlerinin gerçek olayları içinde bir insanlık dramını tüyler ürpertici acılığı ile yaşayacak ve Dağcı'nın romanı gücünü bir kere daha kabul edeceksiniz.

